

Брачна правила Српске Православне Цркве са поступком за црквене судове, 1938.

Садржај

I

A.

Грађански законик за Краљевину Србију, глава II, §§ 60–111

B.

Закон о Српској Православној Цркви

Поједине одредбе

B.

Устав Српске Православне Цркве

Поједине одредбе

Велики црквени суд

Епархијски црквени суд

II

Брачна правила Српске Православне Цркве

I

Црквени брак, његово биће, облик и важност

II

Постанак брака

III

Права и дужности брачних другова

IV

Престанак брачне везе

V

Мешовити брак

VI

Разрешење брака склопљеног ван православне цркве

VII

Ванбрачни однос (конкубинат)

VIII

Прелазна наређења

III

Поступак за судове у Српској Православној Цркви

I

Уводна наређења

II

Црквени судови

III

Странке

IV

Општење суда и странака

V

Судски поступак

VI

Прелазна наређења

173.3:281.961

РКА ЗАКОНА

Издавачког Предузећа Геца Кон А.Д.

БРАЧНА ПРАВИЛА

СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

СА

ПОСТУПКОМ ЗА ЦРКВЕНЕ СУДОВЕ

4180
ЗБИРКА ЗАКОНА

ИЗДАВАЧКОГ И КЊИЖАРСКОГ ПРЕДУЗЕЋА ГЕЦА КОН А. Д.

Св. 23:

SAVEZNO IZVRŠNO VEĆE
CENTAR ZA INFORMACIJU I
DOKUMENTACIJU I
Inv. br. 4550
SIGN.

БРАЧНА ПРАВИЛА

СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

СА

ПОСТУПКОМ ЗА ЦРКВЕНЕ СУДОВЕ

1175

33025

БЕОГРАД

ИЗДАВАЧКО И КЊИЖАРСКО ПРЕДУЗЕЋЕ ГЕЦА КОН А. Д.

12 КНЕЗ МИХАИЛОВА 12

1938

Ова свеска садржи:

I Одредбе Грађанског законика, Закона о Српској православној цркви и Устава Српске Православне цркве, о материји у вези са Брачним Правилима;

II Брачна Правила Српске Православне Цркве;

III Поступак за судове у Српској Православној Цркви.

Регистар и садржај — на крају свеске.

Припремио за штампу
ЉУБ. РАДОВАНОВИЋ,
адвокат у Београду

I

ОДРЕДБЕ

Грађанског законика, Закона о Српској
Православној Цркви и Устава Српске
Православне Цркве

А
ГРАЂАНСКИ ЗАКОНИК
за Краљевину Србију

Глава II

О правима и дужностима супружника.

§ 60 — Права и дужности супружника проистичу из брака, који се између два лица разнога пола закључује и венчањем чрез свештеника по пропису православне цркве свршује, почем се она пред два или три сведока изјасне, да желе неразлучно живети, заветујући се уједно на вековечиту љубав и ненарушиву верност.

§ 61 — Пре венчања бивају обично разговори и договори између младожење и девојке, и његова и њенога рода, са уговарањем поради брака у који су ради ступити; а покрај овога или за овим бива обележје, дарови и уздарје.

§ 62 — Разговори ови и дарови немају истина никаква следства на брак, ако се не би закључио; но овако даривани не могу с дру-

гим лицем у преговоре брачне упустити се, док примљени дар одступајућа страна не врати.

§ 63 — За тим следује прописани испит, који бива пред својим свештеником, одређеним од духовне власти начином.

§ 64 — И овако учињени испит остаје снажан, нити која испитана страна у нове преговоре брачне упуштати се може донде, докле се духовном влашћу својим путем од овога испита не разреши.

§ 65 — У случају одустанка невина страна добија трошкове поради брака учињене, и накнаду за претрпљени уштрб натраг.

§ 66 — Натерати се она страна, која одустаје, да мора у исти брак ступити, ако драговољно неће, не може.

§ 67 — Ако су обе стране невине, онда свака своју штету сноси.

§ 68 — Из којих узрока црква брак и венчање законом забрањује, из оних истих, ако би се пређе појавили, не могу онаква лица законом испитивана бити, ако ли су испитана испит ништа не важи, и крива страна не може од друге одуставше накнаду за причињену штету тражити.

§ 69 — У брак законо ступити и венчани бити не могу:

а) Ако човек жену венчану и не по закону пуштено, или жена мужа непуштена по закону има.

б) Ако младожења није навршио 17. а девојка 15. годину, осим случаја разрешења од надлежног Архијереја учињеног.

в) Без питања и допуштења очина или материна или турског, осим по добивеној дозволи од надлежне власти у случају навршене 18. године момка и девојке.

г) Који су неспособни и немоћни за дужности брачне.

д) Луди и бесомучни.

е) Отмицом натерани ако ослобођени нису, или ако су заплашени и страхом нагнани.

ж) Ако је преваром друго лице подметнуто.

з) Злочинци на робију или заточење осуђени, за време казне¹⁾.

и) Између хришћана и нехришћана.

ј) Између сродника у степенима црквом забрањеним.

к) Који су због браколоства међусобног, и свом супругу о глави радења осуђени.

§ 70 — Има и других узрока, који ако се догоде, остављена страна не може никако тражити накнаду штете због испита проузроковане, као:

а) Ако се примети особити сајуз и наклоност к другоме лицу.

б) Због трудноће од другог.

в) Због блудног и развратног владања.

¹⁾ Изм. 5 јануара 1862

г) Због јавног познатог и осведоченог пијанства.

д) Због прилепчиве опасне болести.

е) Због дугог одлагања венчања.

§ 71 — Ко покрај живе жене законе другу узме, и венча се, мораће ову другу отпустити, која, ако то није знала, добија накнаду за све трошкове, за уштрб и срамоту поднесену. Преко тога муж потпада под суд и казну, као што ће и свештеник, ако је знао, па венчао, или је могао знати, да је употребио пристојну пажњу, или ако прописани ред набљудавао није, духовној власти за то одговарати.

§ 72 — Ако младожења при венчању није био навршио 17. а девојка 15. годину, онда ће снажност таквога брака испод ових прописаних година власти духовној донесенога, зависити од опроштаја Архијерејског. А свештеник венчавши ако је знао, да немају прописани за брак година, долази под суд, као и сами родитељи, и други, који би свештеника преваром на савршење венчања овакових лица навели.

§ 73 — Ако свештеник без допуштења родитељска или туторска венча момка и девојку пре навршења њихове 18. године, брак истина стоји, но свештеник овакав потпада под одговор суда духовнога због ненабљудаваног прописа.

§ 74 — Брак са бесомучнима и лудима нема силе ни важности, и престаје као да није ни

био; а свештеник са знањем такве венчавши пада под суд и казну.

§ 75 — Брак са оним, који је неспособан и немоћан био дужности брачне извршивати, престаје и уништава се, пошто се онаква неспособност савршено осведочи, као да није ни био. Свештеник таквога венчавши под одговор не долази; јер нити је дужан, нити му се пристоји, у такав испит упуштати се.

§ 76 — Ако свештеник силом отету и неослобођену или великим страхом приморану девојку венча, такав брак престаје, као да није ни био. Свештеник венчавши, кум и стари сват падају под суд и казну, а тако и отмицари казниће се строго за учињену отмицу као преступници.

§ 77 — Преварен, који је друго желео, а друго му је лице подметнуто, није дужан задржати га. Ако се не тужи, но се својеволно склони, нека му буде, и брак нека је тврд. И ако дознавши да је друго лице, он не престане, но у дужности брака заостане, да му се после тужба не прима, почем је знао и драговољно се склонио.

§ 78 — Са злочинцем на робију или заточење осуђеним за време казне закључени брак има право невина страна захтевати да се разреши, и накнада њој да. Свештеник долази под одговор судски¹⁾.

¹⁾ Изм. 5. јан. 1862.

§ 79 — Брак између хришћана и нехришћана нема силе ни важности, и уништава се као да није ни био. Свештеник пак венчавши долази под одговор и потпада под казну духовнога суда.

§ 80 — Брак између сродника у степенима црквом забрањенима, ако је са знањем, престаје и уништава се, и они, који су знали, долазе под одговор и казну сразмерну дужности преступљеној и близости степена сродства. Ако ли је у незнању закључен, онда се супружници од заједничког живота одмах разлучавају и снажност таквога брака зависиће од разрешења Архијерејског.

§ 81 — Брак између оних који су због браколомства међусобног, или тога ради што су супругу о глави радили, осуђени били, престаје и уништава се као да није ни био.

§ 82 — Брак са оним који је са другом испитан, или брак са девојком под прстеном за другога, стоји у својој сили и важности. Испит пак речени пада и разрешава се, и страна постојана заоставша добија потпуну накнаду за трошкове учињене и срамоту нанесену.

§ 83 — Пре венчања дужан је свештеник парохијални момка и девојку начином од духовног начелства прописаним у три једно за другим следујућа празнична дана у цркви огласити или навести, т. ј. јавити хришћани-

ма поименце, који се момак женити, и коју невесту за супругу узети намерава, ако не би исти заручници од Архијереја од оглашења опроштени били.

§ 84 — Они заручници, који би у чију парохију са стране дошли, нити ће моћи испитани нити оглашени бити, докле се не би онде постојано станили и докле не би на њихове из пређашњег места пребивања набављене дозвољне исправе од духовне власти надлежно к томе одобрење последовало.

§ 85 — Сваки, који би за какву препреку, која би оглашеном браку препону чинила, знао, дужан је то надлежном свештенику без одлагања јавити.

§ 86 — Ако би се за време учињенога оглашења, или и после при самом венчању открила каква правилна препрека, која би заручницима забрањивала у брак ступити, то ће свештеник престати од свршавања брака, и јављаће случај такав својој духовној власти.

§ 87 — Свештеника на свршавање брака правилима црквеним недозвољенога натеривати, или иначе приморавати да се нико не усуди; и који би то чинио подлећи ће строгој казни.

§ 88 — Брак не може законом закључен бити без узајамног и непринуђеног сагласија сачетавајућих се лица; зато родитељи и сви

други децу и млађе ступити у брак против своје воље да не принуђавају, које се нарочито под одговором строгим забрањује.

§ 89 — Отимање девојака ради ступања с њима у брак сматра се као преступљење, које ће се строго судити и казнити.

§ 90 — Ако свештеник неимајући Архијерејског опроштаја пренебрегне навестити, па би се после венчања појавиле препоне неопростиве, онда брак пада и уништава се, а свештеник долази под одговор и казну; и сами заручници, ако им је препона позната била, као и сведоци при венчању, ако су за њу знали, долазе под одговор и казну; ако ли се код духовних власти препона опростива покаже, брак остаје по добивеном Архијерејском благослову у важности, а кривци долазе под одговор.

§ 91 — Закони брак свршује се у цркви, у време црквом за то прописано, пред два или три сведока, заједно са обручењем, и у свему сходно правилима и обредима православне цркве. Само по нужди може се венчање изван цркве свршити на другом пристојном месту.

§ 92 — По венчању дужан је свештеник сваки брак у књигу венчаних увести, забележивши име и презиме венчаних, њихових родитеља, и кума, њихово стање и место обитавања, дан венчања, с додатком, који им је брак, и са потписом свештеника који је њих венчао.

§ 93 — Брак законим начином закључени, осим смрти једнога супруга, којом сам по себи престаје, само се из особитих важних црквом прописаних узрока уништити, или развести може. Ови су узроци у књизи Кормчији, која духовним властима за управљање служи, изложени, од којих се овде наводе:

А) Узроци, због којих се брак уништава:

1. Ако је у време венчања муж имао живу жену нераспуштену, или жена живог мужа нераспуштенога.

2. Ако момак 15. или девојка 13. годину у време венчања навршила није.

3. Ако је брак учињен са бесомучнима или лудима; на захтевање невинне стране.

4. Ако је са неспособним и немоћним за извршивање брачне дужности; на захтевање друге стране.

5. Ако је са девојком отетом и неослобођеном или неодољивим страхом примораном; на захтевање приморане стране, или њених најближих.

6. Ако је друго лице подметнуто, и невинна страна докаже, да знати није могла, и да је одмах, како је дознала, тужила се.

7. Ако је са злочинцем на робију или заточење осуђеним закључен брак за време казне, па невинна страна захтева.

Тако исто ако је брак закључен с лицем, које је учинило злочинство пре брака, али је после овога за исто осуђено на робију или заточење, ако невинна страна захтева¹⁾.

¹⁾ Изм. 5. јан. 1862.

8. Ако је између хришћана и нехришћана закључен брак.

9. Између сродника у степенима црквом строго забрањенима.

10. Брак између оних, који су супругу своме о глави радили, било пре било после пресуде тога ради над њима изречене, закључени.

§ 94 — Б) Узроци, због којих се брак разводи:

1. Прељуба доказана, којом је верност супружанска нарушена.

2. Радење о глави своме супругу и дејствовање свирепим и убитачним средствима противу живота његовог; као и онда, ако је само знала једна страна о таквом злом умисљају и дејствовању другог против живота супруга, и открила није.

3. Злочинство супругом једним учињено, због ког је казна узакоњена и судом над њим изречена на робију или заточење дуже од 8 година, ако невина страна за време док те казне трају иште развод; а ако га за то време не иште остаје брак у својој сили¹⁾.

4. Ако једна страна од хришћанског закона одступи.

5. Неизвесно или злоковарно одсуство.

§ 95 — Ако би који супруг или у ропство пао, или би по своме делу са знањем власти куда отишао, па би га нестало, нити би се доказало, да је са злом намером супруга свога

¹⁾ Изм. 5. јан. 1862.

изневерити куда тумарио, онда ће оставши други супруг тек по истечењу пуних 6 година од времена одсуства друга свог моћи дати молбу духовноме суду поради разведења брака свог, који ће суд, почем и средством новина и иначе средством земаљских власти отсуствујућег потражи, и овај се за једну годину не нађе, нити му се јави или предстане к разведењу брака приступити, и остављеној страни дозвољење за други брак дати. Но при свем том, ако се после оваквога дозвољења и закључења другог брака супруг одсуствујући поврати, има власт друга свога, ако хоће, у брак узети, ако ли неће, а он добија дозвољење са другим лицем у брак ступити, као што ће то у првом случају добити и онај, који је иначе невин нашавши се, са супружником овога у брак ступио, и с њим живео.

§ 96 — Ако ли који супруг, без знања и допуштења власти, из отацтва побегне, и не знано куда тумари, или шта више и довољно буде причине уверити се, да је с намером друга свог изневерити удалио се, онда ће оставши супруг у првом случају по истеку 4 године, а у другом после 3 године од времена оног удаљења моћи дати духовној власти молбу поради разведења брака, који ће суд, почем одсуствујућег и средством новина и средством земаљских власти потражи, и овај му се за једну годину дана не јави нити предстане, баш да би се место његова задржавања знало, к разведењу брака приступити, и оставшој страни, ако се докаже да је невина, и су-

пругу своме узрока к удаљењу његовом не дала, дозвољење дати у други брак ступити; нити ће противна страна, ако би се после тога појавила, овај брак нарушити и друга свог натраг захтевати моћи.

§ 97 — Ако се жена у случају оваквог одсуства мужевљева без набљудавања ових правила и без допуштења власти преуда, и муж се први после појави, онда муж њу ако хоће, узима натраг, или на своје захтевање, ако се невин нађе, он се од истог брака разводи, и добија право наново женити се. То бива и са мужем, ако би му жена у ропство пала, или инако одсуствовала.

§ 98 — У случају узрока за развод брака свагда ће се стране свом свештенику пријавити, који ће дужан бити, њих примиривати, и ако у томе не успе, протојереју оног окружја упутити их. Овог ће дужност бити, у трипут, и то не једно за другим, но у неком сразмерном растојању времена, примирење међу њима покушавати, опоменувши их како на свечано обећање при венчању узајамно дано, тако и на жалосна и штетна следства развода брачног. Ако их и он не примири, то се онда упућује с тужбом на духовни суд, који ће и сам најпре примирење покушати, па ако не успе, тек онда о разводу судити, пошто сви докази тога ради наведени буду.

§ 99 — Сва дела спорна у смотрењу брака припадлеже суду духовном, а тако и парнице

поради уништења и развода предузимаће се, расправљати и решавати од суда духовног прописаним тога ради редом и начином.

Парничне стране у смешаним браковима т.ј. где је ма која страна православне вере, спадају под надлежност земаљских православних духовних судова.

Законодавно решење од 9 септембра 1853 № 359 (Зб. VII стр. 80).

§ 100 — За време трајања парнице брачне, дужност ће бити суда духовног напред определити, припада ли невољној страни пристојан ужитак, који ће се по могућству и имању мужевљу светским судом измирити. Такође ако би деце било, постараће се о међувременом њиховом снабдевању и васпитању.

§ 101 — У случају, ако су обе стране под кривицом, ниједна не добија допуштење у други брак ступити; ако ли је једна страна невина, њој ће се дозволити у други брак ступити. Невиној страни пресудиће се све користи брачне по закону, по природи брака, или по уговору њој припадајуће.

§ 102 — Разлучење само од заједничког живљења, које би се по нужди и на дуже време са ужитком или без ужитка определило, сматра се и као други покушај примирења између супружника, који, ако би се опет са-стали, јављају то само своме свештенику, а овај исто доставља својој духовној власти.

§ 103 — На развод брака не могу супружници уговора чинити, нити се на уништење или разведење, ни привремено, сагласити могу. Но почем је тужба на развод дана или пресуда изречена, могу се у призрењу имања свога, ако с њим неограничено располагати могу, као и ужитка и снабдевања и васпитања деце поравнати.

§ 104 — Ова страна, којој је као невиној дозвољено у други брак ступити, моћи ће то без сваке препоне по закону чинити.

§ 105 — Жена разведена или пуштеница, ако је трудна не може пре порођаја, иначе ако је трудноћа неизвесна, не може пре навршених 9 месеци после развода, преудати се; осим ако по сведоцима вештака на суду докаже, да трудна није, у ком случају по истеку 6 месеци моћи ће у други брак ступити.

Удовица, која би се по смрти свога мужа наскоро преулавати хтела, може то чинити и у оном случају, ако би од умрлог мужа трудна остала, само и ако женик на то пристане, о чему ће се пред месним кметом и свештеником писмено начинити и свештенику на чување предати. Ако би трудноћа неизвесна била, а удовица би се хтела пре 9 месеци од смрти мужевљеве преудати, онда се мора визитирати од месних бабица или, ако таквих у месту нема, од других у месту вештих старих жена, о чему ће се такође пред

месним кметом и свештеником писмено начинити, на које се има и женик потписати, које ће се писмено свештенику на чување предати. Како у једном тако и у другом случају, свештеник ће ова писмена у нарочито за то начињени протокол заводити, који у случају догодивше се расправе о фамилијарном положењу детета може за доказно средство послужити.

Законодавно тумачење № 4803 од 22 октобра 1859 (Зб. XII стр. 72).

§ 106 — Ако ли жена не дочекавши истецање овога прописаног времена преуда се, брак ће задржати своју снагу, но она се лишава свију оних користи, које би од пређашњег мужа по разводу, и престанку брака имала; а муж, који такву узме, губи право захтевати уништење брака из узрока пређебрачне женине трудноће. И ако би се у случају рођаја детиња сумња родила, да ли није у првом браку зачето, мора се исто дете и његова права средством заступника или брањоца под заштиту и обрану закону узети.

§ 107 — Што се год са намерењем и опредељењем брака слаже, оно све припада супружницима као права и дужности, нити се шта противу личних права уговором определити може.

§ 108 — Оба супружника дужна су љубавно међу собом и неразделно живети, дужности

брачне извршивати, једно другом верни бити, пристojно једно друго предусретати, и у сваком случају у помоћи бити.

1. Никоме није слободно у своју кућу примити од мужа одбеглу жену, осим њених родитеља, сродника, или месне власти, па и ови дужни су одмах, или најдаље други дан, јавити за такав случај полицијској власти, и ова да и њу и мужа јој без одлагања упути надлежном парохи ради прописног мирeња и даљег поступка.

2. Овако се има поступати у сваком, било првом било другом, или ком му драго случају одбегавања жене од свог мужа.

3. Конзисторијска пресуда, која би гласила да се одбегла жена има вратити мужу да с њим брачно живи, има тачно и без сваког изговора од одбегле жене извршена бити, и у случају ако не послуша имају је томе склањати и духовне и мирске власти, и то саветовањем, поучавањем, помиривањем, донде, докле она корисност оваквог савета не увиди и к брачном с њиме саживљењу не склони се. (Уредба од 5 фебр. 1875, В№ 212, Зборник X, стр. 11).

§ 109 — Особито пак муж се сматра као глава и старешина куће и родбине, и по томе његова је дужност поглавито, кућом и имањем управљати, за снабдевање своје супруге по могућству старати се, њу од сваке напасти бранити и на сваком месту заступати.

§ 110 — Супруга пак дужна је мужа свога слушати, наредбе његове набљудавати, за њим ићи и где он за добро нађе, с њиме онде живети; њему по силама својим у отправљању домаћих послова, у прибављању, а нарочито чувању имања припомагати, и кућевни ред и чистоту набљудавати, и нарочито децу намиривати, у чистоти и благонравију садржавати и чувати.

§ 111 — У случају ако би супружници у задрузи живели, поглавито припада право кућом и имањем управљати, и о снабдевању старати се, старешини кућном, који је у договору са пунолетним задругарима дужан о кући и кућевним пословима бригу носити; кућу пак и кућевне послове у реду држати и чувати, припада нарочито старешици, коју су дужне у том призрењу остале ма и пунолетне у кући жене слушати.

Б
ЗАКОН
о Српској Православној Цркви

од 8 новембра 1929

Члан 1.

Српска Православна Црква је аутокефална са достојанством Патријаршије. Она своје верско учење јавно исповеда, своје богослужење јавно врши, и самостално управља и уређује црквено-верске послове.

Члан 4. (први став)

Црквена власт духовна, црквено-дисциплинска и црквено-судска, по уређењу Српске Православне Цркве, припада само Јерархији. Ту власт Јерархија врши преко својих јерархијских претставника и органа.

Члан 12.

За званичне радње црквених власти, и у јерархијском и самоуправном делокругу, плаћа се само она такса коју црквене власти пропишу посебним Правилником одобреним од

Министра правде у споразуму са Министром финансија. Ова се такса наплаћује у корист Српске Православне Цркве.

Члан 24.

Црквени Устав о целокупном уређењу Српске Православне Цркве и свију самоуправних црквених власти донеће Свети Архијерејски Сабор и предложити Министру правде, који ће га, пошто га усвоји, поднети Краљу на озакоњење.

В

У С Т А В

Српске Православне Цркве

од 16 новембра 1931

Члан 1.

Српска православна црква је једина, нераздељива и автокефална. Она одржава догматско и канонско јединство са осталим православним црквама.

Члан 31.

Српска православна црква самостално уређује своје верске, црквено-просветне добротворне и остале културне послове, управља и располаже својим добрима, фондовима, задужбинама (закладама) и установама, у границама Закона о Српској православној цркви, а по црквеним прописима и одредбама овога Устава.

Члан 39.

Све уредбе, правилници, расписи, наредбе и друге објаве које буду издавале црквене

власти, тела и органи надлежни за то по овом Уставу, добијају обавезну снагу од дана обнародавања у службеном листу Српске православне цркве, у колико се у њима не предвиди други који рок.

Члан 40.

За подношење допуштених жалби противу решења и пресуда црквених власти одређује се, у колико овим Уставом није други рок одређен, рок од 14 дана, рачунајући од дана који долази после дана уручења.

Ако је у одређеном року жалба предата пошти на повратни реџепис, сматра се да је благовремено предана. Жалбе се предају преко оне власти, која је издала пресуду или решење.

Члан 51.

Свети архијерејски сабор, као највише јерархијско претставништво, црквено-законодавна је власт у пословима вере, богослужења, црквеног поретка (дисциплине) и унутрашњег уређења цркве; као и врховна судска власт у кругу своје надлежности (Чл. 63, т. 31.).

Члан 53 (први став)

Свети архијерејски синод је највиша извршна (управна и надзорна), као и судска власт у своме делокругу. (Чл. 64., т. 35).

Члан 58.

Све одлуке Светог архијерејског сабора и Светог архијерејског синода, канонске и црквене природе, које се односе на веру, богослужење, црквени поредак и унутрашње уређење цркве, пуноважне су и извршне.

Члан 63.

Свети архијерејски сабор, чији је задатак обележен у члану 51 овог Устава:

- 12) прописује црквено-судски поступак за све црквене судове;
- 13) издаје прописе у брачним пословима.

Члан 64.

Свети архијерејски синод по својој надлежности која је обележена у члану 53 овог Устава:

- 19) даје објашњење о прописима у спорним питањима о браку, и штити светињу брака;
- 30) расправља све сукобе о надлежности црквено-јерархијских власти, у колико овим Уставом није другачије наређено;
- 35) суди: у првој инстанцији:
 - а) брачне спорове Краља и чланова Краљевскога дома.

3) Велики црквени суд

Члан 65.

Велики црквени суд је врховна црквена судска власт за кризнице свештенства, монаштва и световњака и за брачне спорове, као

и за све црквене спорове унутрашње црквене управе који не спадају у судску надлежност Светог архијерејског сабора и синода.

Седиште Великог црквеног суда је у резиденцији Патријарха.

Члан 66.

Велики црквени суд је сталан и састављају га:

а) Претседник архијереј, кога бира Свети архијерејски сабор на две године;

б) два члана које одређује Свети архијерејски синод из своје средине;

в) два члана свештена лица мирског реда, кога бира Свети архијерејски сабор;

г) секретари свештена лица; и

д) потребан број писара и званичника.

Претседника и чланове архијереје замењују архијереји чланови или заменици чланова Светог архијерејског синода, које одређује Свети синод.

Чланове свештена лица замењују секретари Великог црквеног суда.

Члан 67.

Званичнике и послужитеље у Великом црквеном суду поставља претседник.

Члан 68

За чланове свештена лица у Великом црквеном суду могу бити постављена свештена лица мирског реда која су свршила више бо-

гословске и по могућности правне науке, имају најмање 10 година црквено-судиске или грађанско-судиске службе.

Члан 69.

За секретаре Великог црквеног суда могу бити постављена свештена лица која су свршила више богословске и по могућности правне науке и провела у црквено-судској или грађанско-судској служби најмање пет година.

За писаре постављају се лица која су свршила вишу богословску школу, а за завничнике лица која су свршила најмање средњу богословску школу.

Члан 70.

Чланови Великог црквеног суда и секретари не могу бити сродници, ни међусобно ни с претседником, по крви до четвртог степена завршно, а по тазбини или крштењу до другог степена завршно.

Члан 71.

Велики црквени суд доноси пуноважне одлуке у већу састављеном од претседника, четири члана и једног деловође (секретара или писара).

Члан 72.

Члан Великог црквеног суда који је лично заинтересован или је учествовао у ислеђењу

или је судио у нижој инстанцији не може по том предмету судити.

Члан 73.

Претседник, односно његов заменик, и чланови Великог црквеног суда при одлучивању дају своје мишљење потпуно независно.

Члан 74.

Велики црквени суд у другом и последњем степену разматра, одобрава, преиначава и поништава решења и пресуде епархиских црквених судова, по службеној дужности или по изјављеном незадовољству.

По службеној дужности Велики црквени суд разматра:

1) пресуде епархиских црквених судова које гласе на поништење брака;

2) пресуде епархиских црквених судова по кривицама свештенства оба реда, изречене:

а) на губитак службе, односно звања;

б) на доживотну забрану свештенодејства;

в) на лишење свештеничког чина;

г) на лишење свештеничког чина са искључењем из црквене заједнице;

3) пресуде на коначно искључење световњака из црквене заједнице; и

4) одлуке епархиских црквених судова, које надлежни архијереј упути Великом црквеном суду.

Сва остала решења и пресуде епархиских црквених судова разматра и суди Велики црквени суд само по изјављеном незадовољству.

Члан 75.

Велики црквени суд решава о изузећу појединих епархиских судова, као и о сукобу надлежности између тих судова, и у том случају одређује који ће епархиски суд судити. Исто тако решава о изузећу претседника и чланова Великог црквеног суда.

7) Епархиски црквени суд

Члан 109.

Епархиски црквени суд је орган епархиског архијереја за црквено судство и послове унутрашње црквене управе.

Члан 110.

Претседник епархиског црквеног суда је епархиски архијереј, кога по његову овлашћењу замењује архијерејски заменик.

Када архијереј претседава, архијерејски заменик може учествовати у суђењу као члан суда.

Члан 111.

Епархиски црквени суд састављају:

а) претседник;

б) два члана;

в) секретар и

г) потребан број писара и званичника.

Чланове и секретаре бира Свети архијерејски синод на предлог епархиског архијереја.

Писаре, званичнике и послужитеље у црквеном суду поставља и отпушта надлежни архијереј, о чему извештава Свети архијерејски синод.

Члан 112.

За чланове епархиских црквених судова могу бити постављена свештена лица која су свршила више богословске школе и по могућности правне науке и имају најмање десет година црквено-судске или црквено-административне службе.

Члан 113.

За секретаре епархиских црквених судова постављају се свештена лица која су свршила више богословске школе и по могућности правне науке и имају најмање пет година судске или административне службе.

Члан 114.

За писаре и званичнике епархиских црквених судова постављају се лица која су свршила најмање средње богословске школе.

Члан 115.

Код епархиског црквеног суда врши дужност судског тужиоца свештено лице које има школску квалификацију члана црквеног суда, а његове су дужности да:

а) руководи претходном истрагом по предметима свештеничких кривица, подиже тужбе и учествује при суђењу као тужилац;

б) у брачним споровима брани светињу и важност брака;

в) врши по потреби и друге послове које му додели архијереј.

Члан 116.

Чланови епархиског црквеног суда, судски тужилац, секретари и писари не могу бити ни међусобно ни са претседником у сродству побројаном у чл. 70.

Члан 117.

Црквени суд доноси пуноважне одлуке у већу састављеном од претседника, односно његовог заменика, два члана и деловође (секретара или писара).

Члан 118.

Када је члан спречен да врши своју дужност у суду замењује га секретар црквеног суда.

Члан 119.

Члан епархиског црквеног суда који је лично заинтересован или који је учествовао у ислеђењу по предмету расправе не може судити.

Члан 120.

Епархиски црквени суд решава о изузећу чланова суда. У том решавању архијерејски

заменик односно секретар замењује члана чије се изузеће тражи. Ако се тражи изузеће више од два члана, о изузећу решава Велики црквени суд.

Члан 121.

Претседник и чланови црквеног суда дају свој глас при одлучивању потпуно независно, управљајући се у томе по својој савести, а према одредбама канонско-законским.

Члан 122.

Епархиски црквени суд доноси одлуке већином гласова. Гласање почиње од најмлађег члана суда.

Члан суда који се не би сложио са донетом одлуком има права ставити своје писмено образложено одвојено мишљење. Одвојена мишљења не достављају се парничним странама.

Члан 123.

Архијереј, ако се не сложи са одлуком епархиског црквеног суда, може да упути предмет на поновну расправу епархиском црквеном суду, а ако епархиски црквени суд остане при својој првобитној одлуци, може архијереј доставити са образложеним мишљењем Великом црквеном суду на коначну одлуку. У том случају обуставља се извршење одлуке епархиског црквеног суда.

Члан 124.

Одлуке донесене на седницама црквених судова записују се одмах у записник, и записник потписују сви који су судили или решавали, а тако исто и деловођа.

Решења и пресуде које се издају по тим одлукама потписују само претседник и деловођа.

Члан 125.

Предмети се решавају редом како су у суд дошли, изузимајући оне које претседник или његов заменик као хитне и од веће важности стави на дневни ред.

Члан 126.

Претседник распоређује за рад све приспеле предмете упућене суду. Он отвара и закључује седнице и руководи пословима при расправљању и суђењу, старајући се да се послови који спадају у круг рада црквеног суда у одређено време свршавају и отправљају.

Члан 127.

У делокругу администрације унутрашњих црквених послова, епархиски црквени суд ради по упутствима и наредбама епархиског архијереја.

Члан 129.

Епархиски црквени суд:
а) као судски орган:

3) суди — у својој надлежности — спорове о ваљаности, поништењу и разводу брака;

4) решава — у својој надлежности — да ли ће муж давати жени издржавање за време трајања брачне парнице, и код које ће парничне стране деца за то време остати, односно да ли ће муж давати жени по свршетку брачне парнице стално издржавање, код кога ће од родитеља деца остати, и ко ће од њих сносити трошкове за издржавање деце, а величину издржавања одмеравају редовни грађански судови.

Члан 130.

Одлуке епархиских црквених судова које не подлеже разматрању виших власти извршене су. Њих извршују подручни црквени органи и грађанске власти.

Члан 258.

За званичне радње црквених власти, тела и органа, и у јерајхиском и у самоуправном делокругу, плаћају се у корист Српске православне цркве само оне таксе, које Свети архијерејски сабор посебним Правилником пропише. Овај Правилник одобрава Министар правде у споразуму са Министром финансија.

II

БРАЧНА ПРАВИЛА

Српске Православне Цркве

АСБр. зап. 161 од 26 маја (9 јуна) 1933
(Б. П.)

Усвојена на 23 редовној седници Светог Архијерејског Сабора Српске Православне Цркве, дана 27 маја (9 јуна) 1933 године.

Гласник, службени лист Српске Православне Патријаршије, Бр. 34 и 35 од 25 августа (7 септембра) 1933, стр. 514.

БРАЧНА ПРАВИЛА

Српске Православне Цркве

1

Црквени брак, његово биће, облик и важност

§ 1

Православни брак је света тајна по којој се два лица разнога пола, на начин прописан Црквом (§ 2), везују доживотном духовном и телесном везом, ради потпуне животне заједнице и рађања и васпитања деце.

§ 2

Лица која ступају у брак морају у православном храму, пред надлежним свештеником и пред најмање два сведока, изјавити своју слободну вољу да ступе једно с другим у брак, а свештеник утврђује ову везу црквеним обредом (§§ 36 и 66).

§ 3

Лица која ступају у брак морају испунити услове прописане у § 11, да би брак важио.

Битни недостатци у брачним условима чине сметње означене у §§ 12, 13, 27 и 33, а небитни чине брачне забране означене у § 37.

§ 4

Да ли су испуњени брачни услови и да ли има какве сметње и забране, цени се по часу склапања брака (§§ 2, 36 и 64).

Чињенице које би се јавиле после склапања брака не утичу на важност тога брака.

§ 5

Ваљан је онај брак код којег нема брачне сметње.

Ништаван је онај брак (§ 38) код којег постоји каква брачна сметња, догод та сметња не би била уклоњена и брак тим оснажен, где је то по прописима §§ 49-52 могуће.

Ако постоје брачне забране (§ 37), брак је ваљан али недовољан и због тога повлачи црквену казну (§ 53).

§ 6

Лице, које у часу склапања брака није знало да томе браку недостаје какав брачни услов или да постоји каква брачна сметња, сматра се невиним брачним лицем.

Брачно лице, његов заступник по закону и сведоци венчања ако би по ставу првом овог параграфа били криви што је склопљен ништаван брак, казниће се за црквену кривицу, поред кривичне одговорности за дела из §§ 290, 291 и 295 Кривичног законика.

§ 7

Брачни другови не могу међу собом пуноважно уговорити ништа што би се противило бићу и облику брака (§§ 1 и 2).

Брачно лице не може брак самовласно раскинути.

Споразумом брачних другова не може се брак ни лишити важности, ни поништити, ни развести.

§ 8

Док се не докаже противно, узима се да је брак ваљано склопљен, да су сви брачни услови испуњени, да брачних сметња нема, да бракоразводни узроци не постоје, да брачни другови нису знали за недостатак брачних услова или за постојање брачних сметња.

§ 9

Да ли је православни брак ваљано склопљен, да ли има брачних сметњи или бракоразводног узрока, и да ли ће се такав брак одржати, оснажити, поништити или развести, одлучују искључиво Црквене власти по својим прописима и по прописима државних закона (§ 60 т. 5).

§ 10

О грађанско-правним пословима црквеног брачног односа одлучују државне власти по својим прописима, водећи рачуна о бићу, об-

лику и важности православног брака (§§ 1, 2 и 5), о надлежности Српске православне Цркве у црквеноверским пословима (члан 1 Закона о Српској православној Цркви), као и о црквеносудској надлежности у питањима издржавања жене и деце и додељивања деце за случај брачног спора (члан 129 тач. 4 Устава Српске православне Цркве).

II

Постанак брака

А) Брачни услови

§ 11

За склапање брака траже се ови услови:

- 1) два лица разнога пола;
- 2) њихова пуноважна изјава воље да ступе у брак;
- 3) венчање у облику прописаном Црквом.

Б) Брачне сметње

1) Личне сметње

§ 12

Неуклоњиве личне сметње за склапање брака јесу:

- 1) ненавршена шеснаеста година за мушко и четрнаеста за женско;
- 2) црквено сродство у правој линији, без обзира на степен сродства;
- 3) крвно сродство у побочној линији, до четвртог степена закључно;

4) двородно сродство до трећег степена закључно, као и сродство између два брата и две сестре;

5) духовно сродство и сродство по усвојењу до другог степена закључно;

6) сродство из ванбрачног рођења у правој линији без обзира на степен сродства, а у побочној до трећег степена закључно;

7) постојећи брак;

8) ранија четири брака истог лица;

9) разлика вере;

10) коначно искључење из црквене заједнице;

11) свештенички чин;

12) монашки завет (мала и велика схима);

13) доживотна забрана ступања у брак на основу закона или правноснажне пресуде.

§ 13

Уклоњиве личне сметње за склапање брака јесу:

1) ненавршена осамнаеста година за мушко а шеснаеста за женско;

2) крвно сродство у побочној линији од петог до седмог степена закључно;

3) двородно сродство од четвртог до шестог степена закључно, осим случаја назначеног у § 12 т. 4;

4) трородно сродство до трећег степена закључно;

5) духовно сродство и сродство по усвојењу од трећег до седмог степена закључно;

- 6) ништаван брак, док није престао или није судски поништен;
- 7) ранија три брака истог лица;
- 8) разлика вероисповести;
- 9) прељуба између лица која желе ступити у брак, извршена за време док је прељубник живео неодвојено од свога брачног друга;
- 10) заједничко рађење о глави брачном другу једнога од лица која желе ступити у брак.

§ 14

Крвно сродство (§ 12 т. 2, 3, 6 и § 13 т. 2) постоји међу лицима:

- 1) која су постала једно од другог (у правој линији);
- 2) која су постала од заједничког претка (у побочној линији).

Линија од предака потомцима јесте нисходна а од потомака претцима усходна.

§ 15

Степен крвног сродства рачуна се:

- 1) у првој линији, по броју рођења по којима једно лице исходи од другог;
- 2) у побочној линији, по броју рођења којим су два лица између себе везана преко свога најближег заједничког претка, не рачунајући рођење претково.

§ 16

Двородно сродство (§ 12 т. 4 и § 13 т. 3) постоји:

- 1) између једног брачног друга и крвних сродника другог (тазбина);
- 2) између крвних сродника једнога и крвних сродника другог брачног друга (пријатељство).

§ 17

Степен двородног сродства рачуна се:

- 1) за једног брачног друга и крвне сроднике другог, по степену крвног сродства овога сродника са другим брачним другом;
- 2) за крвне сроднике једнога и крвне сроднике другог брачног друга, по збиру степена њихова крвног сродства према брачним друговима.

§ 18

Трородно сродство (§ 13 т. 4) постоји:

- 1) између једног брачног друга и двородних сродника другог;
- 2) између крвних сродника једног брачног друга и двородних сродника другог.

§ 19

Степен трородног сродства рачуна се:

- 1) између једног брачног друга и двородних сродника другог, по степену двородног сродства овог сродника са другим брачним другом;
- 2) између крвних сродника једног и двородних сродника другог брачног друга, по

збиру степена њихова крвног сродства са једним брачним другом и двородног сродства са другим.

§ 20

Духовно сродство (§ 12 т. 5 и § 13 т. 5) постоји између кума, кумчета и њихових крвних сродника у правим нисходним линијама, као и мајке кумчета, при чему се кум и његова жена узимају за једно лице.

§ 21

Сродство по усвајању (§ 12 т. 5 и § 13 т. 5) чини брачну сметњу у истим степенима као и духовно сродство, ако је усвојење извршено по прописаном црквеном обреду.

У случају грађанског усвојења чини усвојење сметњу у истим случајевима, у којима је оно сметња по државном закону.

§ 22

Степен духовног сродства и сродства по усвојењу између два лица рачуна се по броју рођења међу њима, при чему се кумовање при крштењу и усвојење изједначује са рођењем.

§ 23

Разлика вере (§ 12 т. 9) чини сметњу, ако једно брачно лице припада верској заједници која нема тајне крштења или чије се крштење не признаје за пуноважно.

§ 24

Свештенички чин (§ 12 т. 11) и монашки завет (§ 12 т. 12) чине брачну сметњу, док свештено или монашко лице не постане световно по одлуци надлежне Црквене власти.

§ 25

Разлика вероисповести (§ 13 т. 8) чини брачну сметњу, ако једно брачно лице припада верској заједници чије је крштење признато као пуноважно у православној Цркви, али та заједница није у саставу православне Цркве.

§ 26

Прељуба (§ 13 т. 9) чини брачну сметњу само ако је доказана пресудом Црквеног или државног суда.

Исто важи и за рађење о глави (§ 13 т. 10).

2) *Сметње због недостатака пуноважне изјаве воље*

§ 27

Уклоњиве брачне сметње због недостатка пуноважне изјаве слободне воље за ступање у брак јесу:

- 1) ненормално душевно стање;
- 2) принуда (отмица, страх, насиље);
- 3) превара или заблуда о истоветности лица;
- 4) превара или заблуда о трудноћи невесте;

5) превара или заблуда о способности брачног лица за вршење брачне дужности;

6) превара или заблуда о томе да је једно брачно лице пре брака извршило злочинство или да није издржало досуђену казну лишења слободе од најмање три године.

§ 28

Ненормално душевно стање (§ 27 т. 1) чини брачну сметњу, ако је спојено са помућењем свести или са потпуном неспособношћу за вољно одлучивање.

Душевно ненормално лице не може склопити брак ни у тренутцима чисте свести (*lucida intervalla*).

Док се не докаже противно, узима се да је брачно лице душевно нормално.

§ 29

Отмица (§ 27 т. 2 и § 246 Кривичног законика) чини брачну сметњу, док се одведено лице налази у власти отмицара и док, по своме ослобођењу, не изјави своју слободну вољу за ступање у брак.

Страх (§ 27 т. 2) чини брачну сметњу, ако је задат озбиљном претњом законом недопуштеног великог зла и које је, према приликама случаја, кадро застрашити лице коме се прети; сметња траје ток траје страх и док лице, ослобођено од задатог страха, не изјави своју слободну вољу за ступање у брак.

Насиље (§ 27 т. 2) чини брачну сметњу док је брачно лице стварно присиљено да нешто чини или трпи тако да се насиљу не

може одупрети; сметња траје док то лице, по своме ослобођењу од насиља, не изјави своју слободну вољу за ступање у брак.

§ 30

Превара или заблуда о истоветности брачног лица (§ 27 т. 3) чини брачну сметњу само ако се брак хтео склопити са једним физичким лицем а склопљен је са другим.

Превара постоји без обзира да ли ју је извршило друго брачно или неко треће лице; заблуда постоји без обзира да ли је настала из невиног незнања или непажње.

§ 31

Превара или заблуда о трудноћи невесте (§ 27 т. 4) чини брачну сметњу само ако трудноћа потиче од трећег лица и ако брак није склопљен противно брачној забрани из § 37 т. 1.

§ 32

Превара или заблуда о неспособности за вршење брачне дужности (§ 27 т. 5) чини брачну сметњу, ако та неспособност онемогућује сам полни сношај и ако је таква неспособност постојала већ у часу склапања брака и остала трајна. Неспособност за само оплођење не чини брачну сметњу.

Узима се да неспособност за вршење брачне дужности постоји и тада кад брачно лице

не може, због неизлечиве заразне болести, вршити брачну дужност без опасности за живот свога брачног друга.

Ако је неспособност трајала у браку најмање једну годину од часа склапања брака, узима се да је постојала још у часу склапања брака и да је трајна.

Ако је муж навршио седамдесет година живота или жена шездесет година живота, неспособност за вршење брачне дужности не чини брачну сметњу.

3) Сметње због недостатака облика

§ 33

Неуклоњиве сметње због недостатка облика јесу:

- 1) склапање брака без учешћа Цркве;
- 2) склапање брака без изјаве, при венчању, слободне воље младенаца да ступе у брак;
- 3) склапање брака са изјавом младенаца да желе ступити у брак, но без икаквог брачног црквеног обреда.

§ 34

Без учешћа Цркве извршено је венчање (§ 33 т. 1), ако је:

- 1) брак склопљен пред грађанском влашћу (т. зв. грађански брак);
- 2) ако је црквени обред венчања извршило лице које нема епископског или презвитерског чина.

§ 35

Изјава слободне воље младенаца да ступе у брак (§ 33 т. 2), да би важила, мора бити одређена и без икаквих услова.

§ 36

Венчање је извршено у часу кад свештеник благослови изјављену вољу младенаца (§ 35), обредним речима:

„Господе Боже наш, славоју и честију венчаји ја“.

В) Брачне забране

§ 37

Брачне забране (§ 3 ст. 2) јесу:

1) забрана жени чији је ранији брак пре-стао, разведен или поништен, да не може ступити у поновни брак пре измака рока од десет месеци по престанку, поништењу или разводу ранијег брака;

2) забрана лицима, која стоје под очинском влашћу, туторством или старатељством, да не могу ступити у брак без пристанка оца односно матере, татора и стараоца или туторске и старалачке власти, у случајевима кад пристанак матере, татора или стараоца није по државном закону довољан или кад ови свој пристанак ускрате;

3) забрана војним лицима и лицима којима је по државним законима потребна дозвола надлежне власти за склапање брака, да не могу ступити у брак без дозволе те власти;

4) забрана лицима осуђеним на лишење слободе, да не могу ступити у брак пре издржане казне;

5) забрана венчања без правилно извршеног предбрачног испита и оглашења;

6) забрана лицу брачно испитаном (§ 62), да не може ступити у брак са трећим лицем, пре поништења предбрачног испита;

7) забрана венчања противно пропису Требника, ако недостатци венчања нису такви да чине брачну сметњу из § 33;

8) забрана венчања у Црквом забрањено време, на месту које није одређено за венчање или од ненадлежног свештеника;

9) забрана венчања без потребног броја сведока, или без уписа у матицу венчаних или са уписом који не одговара пропису § 68.

Г) Последице брачних сметњи и забрана

1) Ништаван брак

§ 38

Брак је ништаван:

- 1) ако нема свих брачних услова из § 11;
- 2) ако постоје брачне сметње из §§ 12, 13, 27 и 33.

а) Поништење брака

§ 39

Брак се може поништити:

- 1) по службеној дужности, на захтевање судског тужиоца у смислу прописа Поступка за судове у Српској православној Цркви;

2) по тражењу невиног брачног лица (§ 6);

3) по тражењу трећег лица које има оправданог интереса у погледу на важност некога брака.

§ 40

После престанка брачне везе у смислу §§ 80—84, не може се тражити поништење брака по службеној дужности. Но невини брачни друг (§ 6) и трећа лица могу тражити поништење таквога брака, ако докажу оправдани интерес у погледу на важност тога брака.

§ 41

Ако је ранији брак невиног брачног лица (§ 6) већ престао (§ 49 т. 1), не може се тражити поништење његовог новог брака због брачне сметње из § 12 т. 7.

§ 42

Ако мушко брачно лице није навршило шеснаест година а женско четрнаест година живота, може поништење брака за такво лице тражити његов заступник по закону и без пристанка тога лица. Но ако су брачна лица у часу изрицања пресуде већ навршила прописани број година, брак се не поништава.

§ 43

Не може се тражити поништење брака због сметња из § 13, ако је од дана венчања прошло време од три године.

§ 44

Код брачних сметња из § 27 брак се може поништити једино по захтевању невиног брачног друга (§ 6).

§ 45

Кад је у питању сметња због ненормалног душевног стања (§ 27 т. 1) или принуде (§ 27 т. 2), може се брак поништити и по захтевању заступника по закону или службеној дужности душевно болесног или принуђеног брачног лица.

§ 46

Поништење брака на захтевање брачног друга (§ 6) може се тражити само ако од дана венчања није протекло:

- 1) у случају неспособности за вршење брачне дужности (§ 27 т. 5) најмање једна а не више од двадесет година;
- 2) у случају ненормалног душевног стања (§ 27 т. 1), више од једне године;
- 3) у свима осталим случајевима из § 27, више од три године, а од часа сазнања сметње, у овим случајевима, више од шест месеци.

§ 47

По престанку ништавног брака због сметња из § 33, поништење може тражити законити заступник или наследник умрлог брачног лица, само ако је у питању сметња из § 33 т. 1.

б) Последице поништења брака

§ 48

Поништење ништавног брака чини да се поништени брак сматра као да није постојао од самог венчања.

Лице коме је брак поништен може ступити у брак само ако му пресудом ступање у брак није забрањено.

Деца из поништеног (ништавног) брака сматрају се за закониту, ако је бар један брачни друг из тога брака био невин (§ 6).

в) Оснажење ништавног брака

§ 49

Ништавност брака престаје, ако се брак оснажи једном од ових каснијих чињеница:

- 1) ако постојећи брак (§ 12 т. 7) престане, а оба брачна друга су невина (§ 6);
- 2) ако престане разлика вере (§ 12 т. 9) прелазом нехришћанског лица у православну веру;
- 3) ако лице искључено из црквене заједнице (§ 12 т. 10) буде поново примљено у заједницу;
- 4) ако свештено или монашко лице (§ 12 т. 11 и 12) постане световно по одлуци надлежне црквене власти;
- 5) ако брачно лице, које је у часу венчања било душевно ненормално, постане душевно нормално, и при пуној свести изјави слободну вољу да се брак оснажи;

6) ако брачно лице, које је било принуђено (отмицом, страхом или насиљем), или обмануто преваром, или заведено заблудом да изјави своју слободну вољу за склапање брака, буде ослобођено од принуде, обмане или заблуде, те тада потпуно слободно изјави своју вољу да се брак оснажи;

7) ако лице, осуђено на казну лишења слободе у трајању од најмање три године, буде помиловањем потпуно ослобођено од казне или му казна буде смањена на рок мањи од три године;

8) ако невино брачно лице, по сазнању брачних сметња из § 27, сем случаја неспособности за вршење брачне дужности (§ 27 т. 5), продужи полно општење са кривим брачним другом.

§ 50

У случајевима где је за оснажење брака потребна изјава брачних другова (§ 49 т. 5 и 6), морају се ови пријавити надлежном пароку и ту на записник, пред два сведока, изјавити своју вољу да се брак оснажи.

г) Разрешење од брачних сметња

§ 51

Црквена власт може својим разрешењем уклонити једино брачне сметње из § 13.

Свети архијерејски синод разрешава од ових брачних сметња:

1) крвног сродства у побочној линији петог степена;

2) двородног сродства четвртог степена, осим случаја брака између два брата и две сестре;

3) трородног сродства првог степена;

4) духовног сродства и сродства по усвојењу трећег степена.

Од осталих брачних сметња из § 13 може разрешити епархијски Архијереј.

§ 52

Разрешење од брачних сметња може тражити брачно лице, као и његов заступник по закону или службеној дужности.

Разрешење се тражи свагда преко надлежног пароха, који о молби за разрешење подноси извештај са предлогом надлежном епархијском Архијереју.

О разрешењу од брачне сметње решава се по поступку за послове унутрашње црквене управе.

Против одлуке Светог архијерског синода и епархиских Архијереја у питању разрешења од брачних сметња није допуштена жалба.

2) Недозвољен брак

§ 53

У случају нарушења брачних забрана (§ 37), брак је ваљан ако нема брачне сметње, но свештеник, брачна лица, њихови заступни-

ци и сведоци венчања казниће се за црквену кривицу по црквеним кривичним прописима, поред кривичне одговорности по државним законским прописима (§ 215, 398 и 399 Кривичног законика).

§ 54

Забрана из § 37 ст. 1 престаје, ако жена пре измака рока од десет месеци роди, или се после шест месеци лекарским прегледом установи да није трудна.

Забрану из § 37 ст. 2 разрешава надлежна државна судска власт.

Забрану из § 37 ст. 3 и 4 разрешава надлежна војна или грађанска власт.

Забране брака из § 37 ст. 5—9 разрешава надлежни епархијски Архијереј.

Црквене кривице због нарушења брачних забрана (§§ 37 и 53) застаревају у року од три године од часа склапања брака.

Д) Склапање брака

1) Надлежна црквена власт

§ 55

За склапање брака надлежан је парох оне парохије којој припадају младенци као чланови (члан 23 Устава Српске православне Цркве).

Ако су младенци чланови разних парохија, надлежан је парох оне парохије којој припада вереник.

§ 56

Без писменог овлашћења надлежног пароха (§ 55), не може склапање брака извршити други свештеник, нити се венчање може обавити у другом храму него у парохиском храму надлежне парохије.

§ 57

Парох не сме приступити склапању брака пре него што се тачно увери да не постоји никаква брачна сметња (§§ 12, 13 и 27) или забрана (§ 37) код којег од њих, односно међу њима.

Чим парох установи да браку стоји на путу која брачна сметња или забрана, има он о томе извести лица која су му се обратила за склапање брака, и поучити их у смислу § 5.

Ако је сметња уклоњива (§ 13), има надлежни парох упутити странке како да се она уклони.

Ако је сметња неуклоњива (§ 12 и 27), има надлежни парох поучити странке да од намераваног брака одустану и предочити им последице §§ 38 и 59.

Лица која се не задовоље са одлуком надлежног пароха у погледу склапања намераваног брака, могу се обратити архијерејском намеснику, који ће ствар испитати и, у случају сумње, затражити решење надлежног епархијског Архијереја.

§ 58

Надлежни парох, ако нађе да намераваном браку нема сметње или забране, односно

да су оне уклоњене, приступиће склапању брака тек пошто претходно изврши припреме означене у §§ 60—63.

§ 59

Свештено лице, које при склапању брака из непажње пропусти установити да ли томе браку стоји на путу каква сметња (§§ 12, 13 и 27), или забрана (§ 37), или пропусти извршити прописане припреме за склапање брака (§§ 60—63), све то без добивеног разрешења више Црквене власти, или чин венчања не изврши у прописаном облику (§§ 33, 35, 36 и 66), на одређеном месту и у одређеном времену (§§ 64 и 65), или које свесно изврши склапање ништавног брака, казниће се за црквену кривицу, поред кривичне одговорности по прописима државног закона (§ 399 Кривичног законика).

Исто тако казниће се за црквену кривицу свештено лице, које пропусти уписати извршено венчање по пропису ових Правила (§ 68) у матицу венчаних, или које упис у матицу изврши неверно, поред кривичне одговорности по прописима државног закона (§§ 215 и 398 Кривичног законика).

2) Припреме за склапање брака

а) Потребне писмене исправе

§ 60

Лица која желе ступити у брак, морају надлежном пароху, пре предбрачног испита, предати ове писмене исправе:

1) своје породичне родослове из анаграфа (домовника) (чл. 168 т. 14 Устава Српске православне Цркве);

2) уверење надлежног пароха (§ 55) о слободном стању за ступање у брак;

3) дозволу оца, или татора и таторске односно старалачке власти за ступање у брак, ако странке стоје под том влашћу;

4) дозволу надлежне државне власти (војне или друге), код лица којима је таква дозвола за склапање брака потребна (§ 37 т. 3);

5) све друге исправе о условима које би прописала државна власт за склапање брака у Краљевини Југославији.

б) Предбрачни испит

§ 61

Пошто је надлежни парох прибавио од странака све исправе прописане у § 60 и уверио се да нема брачне сметње ни забране, испитаће их да ли имају вољу за ступање у брак и да ли је ова слободна од сваке силе, страха, заблуде или обмане, као и да ли се нису коме другом обећали. Предбрачни испит се врши по обреду који ће прописати Свети архијерејски сабор (чл. 63 т. 6 Устава Српске православне Цркве).

О предбрачном испиту саставиће парох записник који потписује он, вереници и њихови родитељи, односно стараоци, ако су још под родитељском, таторском или старалачком влашћу а нису собом донели одмах и писмену дозволу назначену у § 60 т. 3. Пред-

брачном испиту присуствују, по правилу, и брачни сведоци (§ 67), који такође потписују записник о испиту.

Ако странке не припадају истој парохији, предбрачни испит врши парох веренице.

После испита и саслушања вереника, увериће се парох и о томе да ли они имају довољно знања о основним истинама вере и да ли су потпуно упућени у учење православне вере у погледу бића и светиње брака (§ 1) као и у погледу права и дужности брачних лица (§§ 69—78) и поучиће их о томе, ако буде било потребно.

§ 62

Извршен предбрачни испит морално обвезује веренике на ступање у брак у најдужем року од 6 месеци. Испит обвезује на међусобну верност од дана испита, те чини брачну забрану за склапање брака с трећим лицем (§ 37 т. 6).

По споразуму оба или на захтевање једног испитаног лица, предбрачни испит може се поништити. Као оправдани разлог за одустајање од испита сматра се: свака неуклоњена брачна сметња и забрана, која би се показала после испита; после испита показана нарочита наклоност испитаног лица према неком трећем лицу; трудноћа испитаног лица с трећим, блудно или развратно владање, пијанство, заразна болест другог испитаног лица или његово неоправдано одлагање венчања за време дуже од шест месеци.

За поништај предбрачног испита надлежан је архијерејски намесник (чл. 154 т. 12 Устава Српске православне Цркве). Поништај се врши по прописима за унутрашњу црквену управу.

Ако испитано лице одустане од предбрачног испита без оправданог разлога, казниће се за црквену кривицу.

в) Оглашење ступања у брак

§ 63

После брачног испита а пре венчања, има се ступање испитаних лица у брак огласити три пута у храму, да би сваки могао пријавити надлежном пароху сметње које би стојале на путу томе браку.

Оглашење врши надлежни парох у храму своје парохије, у три недељна или празнична дана који узастопце долазе, при свршетку литургије, пред сакупљеним вернима.

Ако су вереници из разних парохија, имају се оглашења извршити у обе парохије. Парох веренице доставиће извештај о извршеном оглашењу пароху надлежном за венчање, најдуже у року од осам дана по извршеном последњем оглашењу.

Оглашење врши парох тако, што наводи име, презиме, место рођења, занимање и боравашта лица која желе ступити у брак, позивајући верне да му пријаве, ако знају, брачну сметњу или забрану, која би томе браку стајала на путу.

Ако се венчање не обави ни за три месеца после последњег оглашења, има се оглашење поновити.

Ако се поводом извршеног оглашења или иначе пријаве пароху брачне сметње и забране које би сметале намеравањем браку, поступиће парох по § 57.

3) Венчање

а) Чин венчања

§ 64

Венчање врши надлежни парох у храму своје парохије, пре подне, а у дане када то црква дозвољава.

Ван храма, у друго време или у друге дане, може се венчање извршити само по дозволи надлежног епархијског Архијереја, осим у случају § 66 ст. 2.

§ 65

Венчање се не може извршити у ове дане: средом и петком сваке седмице; од почетка божићњег поста до 7/20 јануара; од почетка сиропусне до Томине недеље; за време петровског и госпојинског поста; на дан Усековања главе Св. Јована Крститеља и на Крстовдан.

§ 66

Венчање се врши по обреду прописаном у Требнику.

За време рата, поплаве, заразе, а у случају опште или у случају смртне опасности,

може се венчање извршити и ван храма, у друге дане и друго време дана, а прописани црквени обред скратити и свести на обред назначен у § 36, ма да се за то и није претходно могло добити разрешење надлежног Архијереја.

Сваки такав случај дужан је парох пријавити надлежном епархијском Архијереју, ради оправдања (§ 59).

У случају да прописани обред венчања буде услед ма какве више силе прекинут, сматра се да је венчање извршено, ако је извршен обред назначен у § 36.

б) Сведоци венчања

§ 67

На венчању морају, осим свештеника, бити присутни најмање два сведока.

Сведоци морају бити мушкога пола, пунолетни и морају имати способност за сведочење по црквеним прописима (§§ 137 и 144 Поступка за судове у Српској православној Цркви).

Осим тога не могу бити сведоци венчања:

- а) нехришћани и познати безверници;
- б) хришћани неправославнога исповедања;
- в) лица искључена из црквене заједнице док траје казна;
- г) монаси и свештеномонаси;
- д) лица лишена права да предлажу покретање судског поступка по службеној дужности (§ 127 Поступка за судове у Српској православној Цркви).

Изузетно, ако се никако нису могли наћи други способни сведоци венчања по § 66, могу се као сведоци венчања припустити и лица означена у овоме параграфу, осим наведених под словом а).

Изузетно могу се као сведоци при венчању узети, по претходном одобрењу надлежног Архијереја, и хришћани неправославног исповедања (т. б овог параграфа).

в) Упис венчања у матице

§ 68

Одмах по извршеном венчању има надлежни парох уписати обављено венчање у матицу венчаних, која се води по црквеним и државним прописима.

Ако венчање није обавио надлежни парох, него свештеник овлашћен од надлежнога пароха за тај чин (§ 56), дужан је овај парох известити о извршеном венчању најдуже за осам дана, ради уписа венчања у матице и анаграф дотичне парохије, са тачним означањем свих писмених исправа, које се одnose на ово венчање (§ 60).

Ако је венчање извршено по § 66 ст. 2, има се то уписати у матицу, као и навести разлог зашто је венчање тако извршено.

III

Права и дужности брачних другова

А) Узајамна права и дужности

§ 69

Брачни другови имају ова лична права и дужности:

1) оба брачна друга обавезна су подједнако на међусобну љубав, верност и помоћ; на међусобно праштање и заједничко подношење свих тегоба насталих у браку; брачни друг не може своме брачном другу ускратити вршење брачне дужности осим за време болести, трудноће, и, по међусобној сагласности, за време поста и молитве;

2) муж је глава породице и има право и дужност да управља брачном заједницом, да се стара о издржавању породице и да заступа своју жену и децу пред трећим лицима и властима, у границама државних закона;

3) жена добија право на име, друштвени положај и држављанство свога мужа, по државним законима; дужна је заједнички живети с мужем онде где он то изабере, уколико то не би било противно закону и моралним обзирима; дужна је помагати мужа у вођењу куће и домаћих послова; и, нарочито, посветити се рађању, неговању и васпитању деце.

§ 70

Брачни другови не могу један другог кривити због неплодности (немања плода), уколико оба врше своје брачне дужности, нити могу један од другог захтевати нерађање деце.

§ 71

Брачни другови могу се по споразуму одвојити за извесно време само у случају:

1) ако је због болести брачнога лица потребно његово лечење или опорављење, одвојено од брачнога друга;

2) ако се ради о искушеништву пре полагања монашког завета једнога брачног друга, у смислу § 83;

3) ако је, услед какве више силе (елементарних догађаја или рата), или услед потпуне материјалне пропасти брачних другова, настала потпуна немогућност да брачни другови продуже брачну заједницу за извесно време.

У случајевима означеним под тачком првом и трећом овога параграфа, има се брачна заједница обновити, чим престану разлози за одвојени живот брачних другова, а у случају тачке друге, чим брачни друг који се налази на искушеништву одустане од намере да положи монашки завет.

У случају, ако један од брачних другова, и после престанка разлога за одвојени брачни живот, неће да успостави брачну заједницу, ни на изрични позив свога брачног друга, узима се да постоји зложно напуштање брачнога друга (§ 95).

§ 72

Не постоји одвојени живот брачних другова у смислу § 71 у случајевима:

1) позивања мужа на војну дужност, на присилни рад по закону или на издржавање казне лишења слободе;

2) отсутности брачнога лица због његова службеног запослења или редовног занимања,

уколико отсутно брачно лице одржава сталну везу са својим брачним другом и врши, према стварној могућности, права и дужности брачног лица (§ 69).

§ 73

Црквени суд може одредити или дозволити одвојени живот брачних лица само у случају:

1) привремене наредбе да се брачни другови, у току брачног спора о поништењу брака, имају одвојити, у смислу § 174 Поступка за судове у Српској православној Цркви;

2) привремене наредбе о одвајању брачних другова, у току спора о разводу брака, у смислу §§ 244 до 246 Поступка за судове у Српској православној Цркви.

Б) Права и дужности у погледу деце

1) Према рођеној деци

§ 74

Породични ондос између родитеља и деце равна се, по правилу, по прописима грађанског породичног права, који важе и за Цркву.

Поред ових дужности које родитељима прописују државни закони у погледу деце, дужни су родитељи:

1) крстити своју децу у православној вери, у току једнога месеца дана по рођењу, односно, чим престану озбиљни разлози који су то спречавали;

2) васпитавати децу од малена у духу православне вере и морала;

3) старати се да деца од малена врше све верске дужности чланова Српске православне Цркве, које одговарају њихову узрасту;

4) старати се да се деца заштите и сачувају од свих рђавих утицаја и прилика, који би могли наудити њиховој православној вери и моралу;

5) давати деци сваком приликом добар пример побожног и поштеног хришћанског живота, чувања хришћанских верских светиња, православних обреда и обичаја и поштовања православних црквених прописа и власти.

2) Према осиротјелој деци

а) Усвојење

§ 75

За црквено усвојење траже се, осим црквеног обреда, још и сви услови које прописују државни закони за грађанско усвојење.

§ 76

Црквено усвојење престаје кад га надлежни Архијереј поништи, по прописима који важе за унутрашњу Црквену управу.

Са престанком усвојења престаје и сродство по усвојењу.

§ 77

Усвојилац има према усвојенику сва права и дужности из § 74, без обзира на то да ли је усвојење извршено по црквеном обреду или само по пропису државних закона.

б) Тудорство и старатељство

§ 78

Тудор односно старалац има према својме штићенику односно старанику сва права и дужности из § 74.

У случају ако тудор или старалац не би своје дужности савесно вршио, дужна је Црквена власт предузети кораке код надлежне државне власти да се такав тудор или старалац смени са своје дужности и да се постави други, који ће верске обвезе у погледу васпитања деце савесно испуњавати.

Црквене власти дужне су старати се да се деци православних родитеља или деци из брака у којем је једно брачно лице православне вере, деци из брака склопљеног у православној Цркви, као и деци крштеној у православној вери, постављају од надлежних власти православна лица за тудоре и староце.

IV

Престанак брачне везе

А) Престанак брака без пресуде

1) Опште наређење

§ 79

По правилу брак престаје смрћу брачног друга (§ 80).

У погледу престанка брака изједначаје се са смрћу: проглашење брачног друга мртвим (§ 81), полагање монашког завета (§ 82) и рукоположење за Епископа (§ 84).

2) Узроци престанка

а) Смрт

§ 80

Смрћу једнога од брачних другова престаје брачна веза. Преживели брачни друг може ступити у нови брак, уколико томе не стоји на путу брачна сметња или забрана.

Сроднички односи из брака не престају смрћу брачних другова. Престанак брака смрћу установљује се уписом у матицу умрлих.

б) Проглашење брачног лица мртвим

§ 81

Брак престаје, ако надлежна државна власт, по својим прописима, прогласи брачно лице мртвим.

Као дан смрти узима и Црквена власт онај дан, који надлежна државна власт установи за дан смрти некога брачног лица.

Последице проглашења брачног лица мртвим равају се по пропису § 80.

в) Полагање монашког завета

§ 82

Брак престаје, ако једно брачно лице са пристанком свога брачног друга а по својој слободној вољи, положи монашки завет. Остављени брачни друг може ступити у нови брак, ако нема брачне сметње или забране.

Престанак брака полагањем монашког завета установљује се одлуком епархијског Архијереја.

§ 83

За време искушеништва, пре полагања монашког завета, живе брачни другови у строгој одвојености, но брак постоји све до часа положеног монашког завета.

Догод монашки завет није положен, могу се брачни другови предомислити и наставити живот у брачној заједници.

У часу полагања монашког завета брачног лица мора постојати писмени пристанак његова брачног друга на то; без овога завет не важи.

г) Рукоположење за Епископа

§ 84

Брак престаје ако муж, са пристанком своје жене, буде рукоположен за Епископа.

Рукоположење за Епископа може се, у таквом случају, извршити тек пошто жена да свој писмени пристанак на то и пошто сама ступи у монашки чин у манастиру друге Епархије.

Престанак брака рукоположењем за Епископа установљује се решењем Светог архијерејског синода.

Б) Престанак брака по пресуди (развод)

1) Општа наређења

§ 85

Ваљан брак може престати, за живота оба брачна друга, само ако га надлежни Црквени суд разведе правноснажном пресудом, на основу бракоразводних узрока назначених у §§ 88—107.

§ 86

Брак се може развести само по тражењу једнога брачног друга.

Брачни друг, чијом кривицом је настао бракоразводни узрок, не може тражити развод брака, осим ако су оба брачна друга крива.

Развод брака може се тражити само докле док брак није престао (§§ 79—84).

§ 87

Не може се тражити развод ништавног брака него само његово поништење, ма се у ништавном браку појавили и бракоразводни узроци.

2) Бракоразводни узроци

а) Прељуба

§ 88

Брак се разводи због прељубе кривицом брачног лица које свесно и хотимице изврши полни сношај са лицем које није његов брачни друг.

§ 89

Узима се да постоји прељуба:

1) ако жена против воље свога мужа, без оправданих разлога, напусти брачну заједницу и живи од њега одвојено, ван куће својих родитеља или једнога од ових, или ван куће најближих крвних сродника;

2) ако жена, живећи одвојено од мужа, ма и у кући својих родитеља или најближих крвних сродника, проводи раскашан или саблажњив живот;

3) ако муж или жена, живећи одвојено, држе у кући лице другог пола, под околностима које јасно указују на прељубни однос са тим лицем.

§ 90

Изједначује се са прељубом:

1) ако муж своју жену хотимично наводи на прељубу или је подводи трећем лицу или је свесно и хотимице излаже телесној похоти других лица;

2) ако једно брачно лице ступи у нови (привидни) брак, знајући да му раније склопљени брак још постоји.

§ 91

Због прељубе свога брачног друга не може тражити развод брака лице:

1) које је свесно навело свога брачног друга на прељубу;

2) које је пристало на прељубу свога брачног друга;

3) које је опростило прељубу своме брачном другу.

Ако брачно лице, после сазнања о прељуби свога брачног друга, не прекине полно општење са прељубним другом, узима се да му је опростило прељубу.

Свештено лице не може опростити прељубу својој жени, него је дужно одвојити се од ње чим сазна за њену прељубу и сместа покренути спор о разводу брака; ако то не учини, казниће се за црквену кривицу.

б) Рађење о глави брачном другу

§ 92

Брак се разводи кривицом брачног лица које свесно, с непријатељском намером, доведе у озбиљну опасност живот или телесну сигурност свога брачног друга, без обзира на то да ли је нападај извршило лично или посредством трећег лица.

§ 93

Узима се да постоји рађење о глави:

1) ако брачно лице, затајивши своју заразу тешком полным болешћу или обманувши свога брачног друга о природи те болести, врши полно општење са својим брачним другом;

2) ако један брачни друг употребљује против другога подмукла средства, за која зна да могу озбиљно шкодити здрављу његова брачног друга;

3) ако један брачни друг свесно и хотимично пропусти отклонити од свога брачног друга озбиљну опасност за живот или здравље, за коју зна да прети његовом брачном другу са треће стране, а он је може отклонити без веће опасности по себе.

Неће се узети да постоји рађење о глави, ако је дело против живота или телесне сигурности брачног друга извршено у стању душевног растројства или помућења свести, или ако учинилац није могао схватити природу и значај свога дела, или је дело учињено у нужној одбрани живота или само из нехата.

Развод због рађења о глави не може тражити лице које је кривицу своме брачном другу опростило. Узима се да је брачно лице опростило кривицу своме брачном другу, ако је с њим продужило полно општење и по сазнању да му је овај радио о глави.

в) Хотимичан побачај

§ 94

Брак се разводи кривицом жене која хотимице побаци свој плод или хотимице и трајно спречава своје оплођење. Побачај није хотимичан кад се изврши на основу одлуке лекарске комисије, у сврху очувања живота матери.

г) Злобно напуштање брачног друга

§ 95

Брак се разводи кривицом брачног лица које свога брачног друга злобно напусти и

проживи од њега одвојено најмање једну годину и неће, ни на позив Црквене власти, да се врати и успостави брачну заједницу, кроз пуну даљу годину.

Узима се да је овако напуштање брачног друга извршено злобно:

1) ако муж жену силом отера од себе и не стара се за њено издржавање;

2) ако муж жену остави и не стара се за њено издржавање;

3) ако жена остави свога мужа без његова пристанка те му се више не врати, ни на његов изрични позив преко надлежног пароха, да му се поврати на продужење брачног живота;

4) ако су брачна лица живела одвојено у смислу § 71 и, после престанка разлога наведених у томе параграфу, неће једно брачно лице да се врати у брачну заједницу, ни на изрични позив свога брачног друга преко надлежног пароха;

5) ако брачно лице буде осуђено на казну лишења слободе од најмање седам година.

§ 96

Неће се узети да постоји злобно напуштање брачног друга:

1) ако брачни другови живе одвојено по доказаном споразуму или се, из познатих околности, мора закључити да су се споразумно одвојили;

2) ако је брачно лице нечовечним злостављањем или сталним кињењем натерало свога брачног друга да га из невоље напусти;

3) ако постоји случај прељубе по § 89.

д) Нестанак брачног друга

§ 97

Брак се разводи због нестанка лица које је напустило заједничко брачно боравиште и брачну заједницу и удаљило се на непознато место, те се није повратило на продужење брачног живота нити јавило своме брачном другу за време од две године по своме одласку.

§ 98

Брачни друг несталога лица може тражити развод брака на основу нестанка тога лица, догод се за његово боравиште не сазна.

Ако се нестало брачно лице не јави, ни на позив Црквеног суда, кроз пуну годину дана, брак се разводи под претпоставком смрти несталога лица а брачном другу несталога дозвољава се ступање у нови брак.

§ 99

Брачно лице које се повратило пошто је оглашено за нестало и брак његов разведен, може успоставити брачну везу са својим првашњим брачним другом, који је склопио нови брак с другим лицем, само по пристанку овога

лица. Ради тога, оба брачна лица морају споразумно тражити да се претходно поништи нови брак са трећим лицем (§ 12 тач. 7).

§ 100

Ако је брачни друг наводно несталога лица знао за боравиште несталога па то затајио и на том основу добио развод брака, казниће се као прељубник, ако би склопио нови брак за живота тобож несталога.

§ 101

Разводу брака на основу нестанка брачног друга нема места, ако је нестали проглашен мртвим од надлежне државне власти (§ 81).

У случају повратка тога лица настају последице предвиђене државним законима и у погледу његова брака који је по § 81 престао.

ђ) Телесна и душевна болест

§ 102

Брак се може развести због неизлечиве опаке заразне болести једнога брачног лица, ако та болест потпуно онемогућује сваку телесну заједницу са зараженим и ако доводи у животну опасност његова брачног друга.

Акутна заразна болест, ма и најтеже природе, није узрок за развод брака.

Свети архијерејски сабор одредиће, на основу стручнога мишљења засебном Уредбом,

које заразне болести и под којим условима чине бракоразводни узрок из овога параграфа.

§ 103

Брак се може развести због неизлечивог лудила које је настало код једног брачног лица за време брака, ако то лудило потпуно онемогућује сваку телесну и духовну везу са полуделим и доводи у животну опасност његовог брачног друга.

§ 104

Развод брака због телесне или душевне болести може се дозволити само на основу вештачког мишљења прибављеног у бракоразводној парници по пропису §§ 148—156 Постапка за судове у Српској православној цркви.

Лица, проглашена за луда грађанским судом, сматраће се као луда и пред Црквеним судом, догод се не докаже противно.

е) Морална поквареност

§ 105

Брак се може развести због такве моралне покварености брачног лица, која потпуно онемогућује животну заједницу, достојну тајне брака.

Узима се да таква морална поквареност постоји, ако брачно лице;

1) изврши противприродно полно дело;

2) ако стално не врши брачну дужност из потпуне обести, а у току од најмање једне године;

3) ако је осуђено за злочинство или преступ извршен после склапања брака и скопчан са трајним губитком часних права;

4) ако намерно и стално злоставља или кињи свога брачног друга, или у браку иначе показује такву моралну поквареност, која, према свим приликама случаја, чини животну заједницу потпуно неиздржљивом, и све то само онда, ако се такво владање продужи за време од најмање једне године.

У случајевима назначеним у овом параграфу може се пресуда о разводу брака донети само једногласним закључком судског већа.

§ 106

Развод брака на основу § 105 ст. 3. не може тражити брачно лице, које је свога брачног друга само навело или потстрекнуло на кажњиво или неморално дело, или га у томе делу помагало или на такво дело пристало.

ж) Отпадништво од православне вере

§ 107

Брак се разводи кривицом брачног лица које отпадне од православне вере, или прими другу веру или вероисповест или буде коначно искључено из црквене заједнице.

3) Застаривање бракоразводне шужбе

§ 108

Не може се покренути спор о разводу брака ако је, од часа кад је лице које покрене спор сазнало за бракоразводни узрок, протекло време:

1) од шест месеци: код бракоразводних узрока прељубе, рађења о глави брачном другу и хотимичној побачаја;

2) од три године: код телесне и душевне болести и моралне покварености.

Код злобног напуштања брачног друга, код нестанка брачног друга и код отпадништва од православне вере не наступа застарелост.

§ 109

Ако у поведеном спору о разводу брака дође до прекида или мировања поступка (§§ 115 и 116 Поступка за судове у Српској православној Цркви), не може се спор о разводу брака више наставити, ако је од часа кад је престао разлог прекида или од часа почетка мировања поступка протекло време дуже од једне године.

4) Последице развода брака

§ 110

Разводом брак престаје: разведени брачни другови могу ступити у нови брак, уколико томе не стоје на путу сметње, забране или казне, изречене у пресуди о разводу брака.

§ 111

Сроднички односи из брака престају разводом само међу брачним друговима, али не престају између осталих сродника из овог брака (§§ 14–19).

§ 112

Пресуда о разводу брака повлачи собом ове последице:

1) код извршене прељубе, осуђује се прељубно лице редовно на црквену казну;

2) код рађења о глави брачном другу, осуђује се криво лице редовно на црквену казну;

3) код хотимичног побачаја, осуђује се жена, због чијег побачаја је брак разведен, редовно на црквену казну;

4) код злобног напуштања брачног друга, осуђује се лице, које је брачног друга злобно напустило, редовно на црквену казну;

5) код нестанка брачног друга, брачно лице које је, знајући за боравиште свога друга, ово затајило и обмануло Црквени суд тражећи развод брака због нестанка, казниће се за црквену кривицу, ако после развода брака на основу нестанка брачног друга ступи у нови брак са трећим лицем (§ 100);

6) код развода брака због телесне или душевне болести, не може болесно лице ступити у нови брак без добивеног разрешења надлежног епархиског Архијереја, изданог на основу лекарског уверења да је такво лице оздравило;

7) код развода брака због моралне покварености, казниће се кривац и за црквену кривицу.

§ 113

Лице, чији је брак разведен из разлога који поводи за собом привремено искључење из црквене заједнице, не може ступити у нови брак док та казна траје.

Лице, чија два брака су била разведена због његове кривице, не може више ступити у нови брак.

§ 114

Разведени брачни другови могу поново ступити један с другим у брак само по општим прописима за склапање брака.

V

Мешовити брак

§ 115

Брак између православног лица и лица друге вероисповести може се склопити само под овим условима:

1) лице друге вероисповести мора пре ступања у брак потписати писмену изјаву пред надлежним парохом православног лица, у присутности два сведока, да неће свога будућег брачног друга православне вере одвраћати од православног исповедања вере, ни покушавати

да га ма којим начином наведе да пређе у другу веру; да неће сметати православном лицу у вршењу његових верских дужности и чувању православних црквених обреда и обичаја;

2) лице друге вероисповести мора се пред надлежним парохом и два сведока, писменом изјавом, нарочито обвезати да ће своју децу из тога брака крштавати и васпитавати у православној вери;

3) православно лице, које жели ступити у брак с лицем друге вероисповести, има пред надлежним парохом свечано обећати да ће стално, лепим начином, настојати да свога будућег друга приволи православној вери;

4) брак православног лица са лицем друге вероисповести мора се склопити у православном храму, од православног свештеника и по православном обреду.

Изјаву неправославног лица, означену у тачкама првој и другој овога параграфа, потписују и присутни сведоци пред надлежним парохом.

§ 116

Православно лице не може склопити брак са оним лицем чији је брак био разведен због његова отпадништва од православне вере (§ 107).

§ 117

Надлежни парох неће извршити склапање мешовитог брака пре него што се савесно не увери да лице друге вероисповести пружа до-

вољно јемства да ће све обавезе из § 115 тачно испуњавати.

На основу извештаја надлежног пароха да овако јемство за склапање мешовитог брака постоји, брак се може склопити само ако надлежни Архијереј за то да разређење и благослов.

§ 118

По извршеном склапању брака има надлежни парох стално водити нарочиту бригу о верском и моралном владању брачних другова из мешовитог брака, старати се да се све обавезе из § 115 тачно испуњавају и, чим примети ма какво пренебрегавање ових обвеза, предузети мере да се спречи њихово изигравање, а, по потреби, покренути против кривог лица и поступак за црквену кривицу.

§ 119

За мешовити брак, склопљен у православној Цркви на подручју Српске православне Патријаршије, или међу држављанима Краљевине Југославије, меродавни су искључиво прописи ових Правила.

§ 120

Деца из мешовитог брака, склопљеног у православној Цркви (§ 115 т. 2), могу се крстити само у православној вери.

§ 121

Деца из мешовитог брака, ма брак био склопљен и од верског претставника друге вероисповести, морају се крстити у православној вери, ако је један од родитеља православне вере.

Противан уговор родитеља о крштењу деце нема никакве важности за православну Цркву.

§ 122

Ако једно брачно лице из мешовитог брака припада православној вери, надлежни су за решавање питања о ваљаности, поништењу или разводу тога брака искључиво православни Црквени судови, по својим прописима.

Одлуке православне Црквене власти ме-
родавне су за оба брачна лица из мешовитог брака.

§ 123

Ако је мешовити брак, у којем је једно лице православно, био склопљен од претставника друге вероисповести, а друго лице неће да пређе у православну веру, има се такав мешовити брак, по тражењу православног брачног лица, његова заступника по закону или по службеној дужности, поништити због брачне сметње из § 13 т. 8.

Ако лице друге вероисповести, чији брак је по ставу првом овога параграфа био поништен, касније пређе у православну веру и

споразумно са својим брачним другом одлучи да успостави брачну везу, извршиће се међу овим лицима ново склапање брака по општим прописима за склапање брака у православној Цркви.

VI

Разрешење брака склопљеног ван православне цркве

А) Брак Хришћана друге вероисповести

§ 124

Ако Црквена власт друге вероисповести пресуди брачна лица, венчана по прописима друге вероисповести, на доживотно разлучење од стола и постеље, па једно од ових лица после тога пређе у православну веру, може надлежни Епархиски црквени суд, по тражењу православног лица, огласити коначно разведеним онај брак, у којем је било пресуђено доживотно разлучење од стола и постеље, ако је узрок због којег је то пресуђено признат и као бракоразводни узрок по овим Правилима.

Ова одлука Епархијског црквеног суда важи само за православно лице.

Б) Нехришћански брак

§ 125

Ако једно лице које се налази у нехришћанском браку пређе у православну веру, брак се одржава. Покрштено лице може у

браку задржати само једну жену а остале мора отпустити ако је пре свога крштења имало више жена.

Но ако нехришћанско лице из таквог брака неће да живи и даље у заједници са покрштеним другом или православном лицу смета у вршењу његових хришћанских верских дужности, као и из других бракоразводних узрока, може, по тражењу покрштеног лица, надлежни Епархиски црквени суд овај брак раскинути и покрштеном лицу дозволити ступање у нови брак.

Ова одлука важи само за покрштено православно лице.

VII

Ванбрачни однос (конкубинат)

§ 126

Ванбрачни однос је заједнички живот и трајна полна заједница два лица разнога пола која нису везана тајном црквеног брака.

Црквена власт дужна је старати се да се православна лица, која живе ванбрачно, венчају, и ако не могу склопити ваљан брак, да се одвоје.

Лица православне вере, која живе у ванбрачном односу, казниће се за црквену кривицу а деца из тога односа сматрају се за незакониту, уколико не би била позакоњена по државним законима.

§ 127

Надлежни парох стараће се да се дете из ванбрачног односа православних родитеља односно православне матере крсти и васпитава у православној вери.

VIII

Прелазна наређења

§ 128

Са ступањем на снагу ових Правила, престају важити сви прописи који су до тога часа важили за брак православних лица на подручју Српске православне Цркве.

§ 129

Бракови, склопљени пре ступања на снагу ових Правила, цениће се у погледу брачних услова, сметњи и забрана по прописима који су важили у часу склапања тих бракова, осим ако раније склопљени брак не би био ваљан по прописима који су важили пре ових Правила, а по овим Правилима је ваљан.

§ 130

У споровима о разводу брака који су покренути пред Црквеним судом до ступања на снагу ових Правила, цениће се спор по прописима о бракоразводним узроцима који су важили у часу покретања спора, осим ако би

се брак по ранијим прописима о бракоразводним узроцима могао развести, а по овим Правилима ти бракоразводни узроци не постоје.

§ 131

Ако је у спору о разводу брака била већ изречена пресуда Епархијског црквеног суда у часу ступања на снагу ових Правила, имају се бракоразводни узроци ценити по прописима који су важили у часу покретања спора пред Епархијским црквеним судом.

Но ако дође до понављања поступка у таквом спору, примењује се при оцени бракоразводних узрока пропис § 130.

§ 132

Прописи ових Правила о мешовитом браку (глава 5), као и прописи §§ 75—78, могу се применити само на оне мешовите бракове, усвојења, туторства и старатељства која настану после ступања на снагу ових Правила.

§ 133

Иностранац православне вере, који жели ступити у брак на подручју Српске православне Цркве, дужан је претходно доказати да је, по државним законима земље којој припада као држављанин, правно и пословно способан за склапање брака.

§ 134

Ако се брачни случај не може решити по прописима ових Правила ни по јасноме сми-

слу и духу тих прописа, држаће се Црквена власт општих црквених прописа, назначених у члану 6 Устава Српске православне Цркве.

§ 135

Ова Правила донео је, на основу члана 1 Закона о Српској православној Цркви и члана 63 т. 13 Устава Српске православне Цркве, Свети архијерејски сабор Српске православне Цркве.

Правила ступају у живот кад се објаве у службеном листу Српске православне Цркве, а обавезну снагу добијају дана 1 јануара 1934 године.

III

ПОСТУПАК

за судове у Српској Православној Цркви

АСБр. зап. 169 од 30 маја (12 јуна) 1933

Усвојен на XXV редовној седници Светог Архи-
јерејског Сабора Српске Православне Цркве, дана 30
маја (12 јуна) 1933

Гласник, службени лист Српске
Православне Патријаршије, Бр. 44
и 45 од 28 новембра (8 децембра)
1933

ПОСТУПАК

за судове у Српској православној Цркви

I Уводна наређења

§ 1

Српска православна Црква врши судску власт у границама свога Устава, а по прописима овога Поступка.

§ 2

Прописи овог Поступка важе за редовне црквене судове (§ 9), а не важе за црквено суђење:

- а) Светог архијерејског сабора као врховне судске власти по чл. 63 Устава;
- б) Светог архијерејског синода као судске власти по чл. 64 Устава;
- в) епархијских Архијереја као црквених судија за мање (дисциплинске) кривице по чл. 102 Устава;
- г) архијерејских намесника за повреде службене дужности по чл. 154 т. 14 Устава.

§ 3

Унутрашњи ред и начин пословања Великог црквеног суда и Епархијских црквених судова прописује Правилник о унутрашњем реду и начину пословања Црквених судова у Српској православној Цркви.

§ 4

Црквене казне извршују се по прописима Правилника за извршење црквених пресуда и казна.

§ 5

За извршење надлежно издатих, правно-снажних одлука Црквених судова, дају, на захтев ових Судова, све државне и самоуправне власти своју правну помоћ.

За извођење доказа у црквеном судском поступку могу Црквени судови тражити правну помоћ само од редовних државних судова (чл. 6 Закона о Српској православној Цркви).

§ 6

Са ступањем на снагу овог Поступка прелазе парнице у брачним споровима припадника Српске православне Цркве у надлежност Црквених судова Српске православне Цркве, у смислу чл. 65 става 1 и чл. 129 а) тач. 3 Устава.

§ 7

Са ступањем на снагу овог Поступка има се поступати у свима кривичним предметима и брачним споровима пред Црквеним судовима по прописима овог Поступка, уколико се не ради о предметима о којима суђење припада Светом архијерејском сабору, Светом архијерејском синоду, епархијским Архијерејима и архијерејским намесницима (§ 2), или уколико у досадашњем поступку није већ изречена првостепена пресуда. У последњем случају има се поступак довршити по прописима који су вредели у време доношења првостепене пресуде; но ако се ствар врати на ново суђење (главну расправу) пред првостепени Суд, има се даље поступати по прописима овог Поступка.

§ 8

У судским кривичним предметима који се затеку у раду при ступању на снагу овог Поступка, примењиваће се изузетно прописи ранијег црквеног судског поступка, ако би они били за окривљенога блажи од прописа овог Поступка.

Исто тако ће се захтев за обнављање поступка због ново откривеног али раније учињеног црквеног кривичног дела ценити по блажим прописима за окривљенога. Обновљени спор расправиће се по прописима овог Поступка.

II

Црквени судови

А) Организација и састав судова

§ 9

У црквеном суђењу врше судску власт као редовни црквени судови: у првом степену Епархијски црквени судови, а у другом и последњем степену Велики црквени суд.

Црквени судови доносе пресуде и решења само у већу (§§ 10 и 14). Остали судски поступак у рукама је претседника Суда, који га може поверити појединим члановима Суда, судским органима или другим духовним лицима, као својим повереницима (§ 26).

Све наредбе у току судског рада, које по овом Поступку нису изрично задржане претседнику Архијереју, доносе судски повереници као истражни органи, односно судије појединци.

Све што у судском поступку и у кругу своје службене надлежности учини судија појединац, важи за странке као да је учинио Црквени суд.

§ 10

Епархијски црквени судови суде у већу састављеном од претседника, односно његова заменика, два члана Суда и деловође.

Претседник Епархијског црквеног суда је епархијски Архијереј, кога по његову овлаштењу замењује архијерејски заменик. Кад Ар-

хијереј претседава, архијерејски заменик може учествовати у суђењу као један од двојице чланова Суда. Једнога члана Суда може, у случају спречености, заменити секретар Црквеног суда. Дужност деловође врше секретари и писари Суда.

Претседник управља и води цео рад Суда; као претседник расправе, он врши права назначења у § 215, а, осим тога, припадају му нарочита права назначена у § 269.

§ 11

При суђењу Епархијских црквених суда у кривичним стварима обавезно је учешће судског тужиоца, а у брачним споровима учешће браниоца брака, да би поступак важио.

Дужности судског тужиоца у поступку прописане су у §§ 39 и 40, а браниоца брака у § 54.

§ 12

Чланови Епархијског црквеног суда, судски тужилац, секретари и писари не могу бити ни међусобно, ни са претседником у крвном сродству до четвртог степена завршно, а у двородном или духовном сродству до другог степена завршно.

§ 13

Чланови Епархијског црквеног суда, судски тужилац, секретари и писари Суда морају имати својства прописана чланом 104, 112,

113, 114 и 115 Устава и бити постављени на начин прописан у члану 111 Устава, да би Суд био законито састављен и способан за пуноважно решавање.

§ 14

Велики црквени суд суди у већу састављеном од претседника, односно његова заменика, четири члана Суда и једног деловође.

Од чланова Суда два члана су Архијереји, које одређује Свети архијерејски синод из своје средине, а два члана свештена лица мирског реда, која бира Свети архијерејски сабор. Претседника Архијереја бира Свети архијерејски сабор на две године, чланове Архијереје одређује Свети архијерејски синод на време трајања њихова чланства у Светом архијерејском синоду (чл. 52 Устава), а чланове свештена лица мирског реда бира Свети архијерејски сабор за сталне чланове Суда.

Претседника и чланове Архијереје замењују Архијереји чланови или заменици чланова Светог архијерејског синода, које одређује Свети архијерејски синод. Чланове свештена лица замењују секретари Великог црквеног суда.

Дужност деловође врше секретари или писари Великог црквеног суда.

§ 15

Чланови Великог црквеног суда и секретари тога Суда не могу бити ни муђусобно ни са претседником у сродству назначеном у § 12.

§ 16

Чланови и секретари Великог црквеног суда морају имати својства прописана чланом 66, 68 и 69 Устава и бити постављени на начин прописан у члану 63 тачка 20, члану 64 тачка 28 и члану 66 слово б) Устава, да би Суд био ваљано састављен и способан за пуноважно решавање.

Б) Искључење и изузеће судија

§ 17

Члан Црквеног суда не може судити у предметима:

- 1) у којима је лично заинтересован по крвном, двородном или духовном сродству, старатељству, заступству, или иначе;
- 2) у којима је учествовао у ислеђењу;
- 3) у којима је судио у нижој инстанцији;
- 4) у којима је радио као судски тужилац, сведочио или давао вештачко мишљење.

§ 18

Члан Црквеног суда, чим сазна за који основ свога искључења назначен у § 17, дужан је одмах известити претседника Суда и прекинути даљи рад на том предмету.

О изузећу претседника и чланова Црквеног суда решава дотични Суд. У томе решавању заменик претседника, односно секретар, замењује члана који се искључује.

Ако би се имало искључити од суђења код Епархијског црквеног суда више од два члана Суда, решава о томе Велики црквени суд, а ако би се имао искључити од суђења члан или више чланова Великог црквеног суда, одређује замену искљученим члановима Великог црквеног суда Свети архијерејски синод (чл. 66 Устава).

§ 19

Разлози који по § 17 искључују чланове Суда од суђења у већу, искључују и истражне органе (§§ 26 и 39) од ислеђења.

У ислеђењу примењује се сходно пропис § 18 за случај искључења. Замену искљученом истражном органу одређује претседник Суда. У ванредно хитним случајевима, властан је искључени истражни орган предузети истражне радње за осигурање доказа који би иначе могли пропасти.

§ 20

Из разлога наведених у § 17 може странка тражити изузеће судије и истражног органа, но само одмах чим сазна да ће у неком судском раду учествовати по овом Поступку искључени судски орган. Доцније може странка тражити изузеће само ако за разлог касније сазна или ако разлог касније наступи.

Странка која изузеће тражи мора разлог за изузеће навести и учинити вероватним одмах при стављању захтева. Захтев се подноси

оном Суду коме искључени орган припада, а о њему се решава по пропису § 18.

О изузећу појединог Епархијског црквеног суда решава Велики црквени суд и одређује који ће Епархијски црквени суд судити. Изузеће Великог црквеног суда не може се тражити.

В) Већање и гласање

§ 21

Већање Црквених судова је тајно а гласање у тајном већу је јавно, осим кад се гласа о искључењу или изузећу којег члана Суда. Начин тајног гласања прописује Правилник (§ 3).

§ 22

Црквени судови доносе своје одлуке већином гласова.

Гласање почиње од најмлађег члана. Претседник Архијереј гласа у већу Епархијског црквеног суда само ако су гласови подељени те својим гласом одлучује; ако је постигнута једнодушност и без гласања претседника Архијереја или ако је претседника епархијског Архијереја заменио у већању архијерејски заменик (§ 10 став 2), тада је потребно за пуноважност закључка да се претседник Архијереј сложи са закључком донесеним без његова гласа; у противном случају поступа се по § 269 т. 5 односно 7.

Архијерејски заменик гласа у већу као и сваки члан Суда, но последњи по реду.

§ 23

Сваки члан судског већа даје своје мишљење и гласа потпуно независно и по својој савести.

Члан Суда који се не би сложио са донетом одлуком има права ставити своје, писмено образложено, одвојено мишљење. Одвојена мишљења не достављају се парничним странкама.

§ 24

О већању и гласању води се записник, који се има у седници већа одмах саставити.

Одвојено мишљење (§ 23) уводи се у записник. Записник потписују претседник, сви чланови Суда који су учествовали у већању и гласању, и деловођа.

§ 25

При суђењу се гласа најпре о надлежности Суда, затим о потреби допуне поступка и другим претходним питањима и најпосле о одлуци у главној ствари. Ако се ради о кривичној ствари, гласа се прво о кривици а затим о казни. Ако се има одлучити о више захтева, гласа се о сваком засебно.

Судија који при гласању о којем претходном питању остане у мањини, не може ускратити гласа о питању по којем се затим одлучује. Једино ако је гласао против кривице, не мора гласати о казни. Ако не гласа, прибраја се његов глас најблажем предлогу.

Већање води и исход гласања проглашује претседник већа.

Г) Судски повереници

§ 26

Претседник Црквеног суда може поверити извршење појединих судских радња, изуzeвши главну расправу, члановима Суда, судском тужиоцу у оквиру његова службеног делокруга (§ 39 и 40), судским секретарима и писарима и осталим судским органима, који сви раде по налогу и у име претседника Суда, као судски повереници (§ 9).

За судске доверенике Епархијских црквених судова могу бити одређени и архијерејски намесници и пароси дотичне епархије, по нахођењу претседника Архијереја, који им додељује посао и издаје налог с назначењем њихове дужности.

Д) Међусобна помоћ црквених судова

§ 27

Епархијски црквени судови могу међусобно тражити помоћ за свршавање појединих судских послова.

Ако умољени Црквени суд одбије давање помоћи, може Суд који је помоћ тражио заискати решење Великог црквеног суда, које је обавезно.

Б) Надлежност црквених судова

1) Сиварна надлежност

§ 28

Епархијски црквени судови суде (§ 1):

1) црквене кривице свештених лица оба реда и монаха, осим канонских и дисциплинских кривица изузетих од суђења редовних црквених судова у смислу § 2;

2) кривице верних које повлаче искључење из црквене заједнице на извесно време или коначно;

3) спорове о ваљаности, поништењу и разводу брака;

4) спорове о одвојеном животу и издржавању жене за време трајања брачне парнице; о сталном издржавању жене по свршетку брачне парнице; о додељивању деце једном од родитеља и о издржавању деце за време, односно по свршетку брачне парнице; сва ова питања, ако о њима настане спор у току брачне парнице, решавају начелно Црквени судови, а величину издржавања одмеравају редовни грађански судови;

5) сукобе због црквених и службених послова између свештених лица оба реда као и због покретног или непокретног црквеног имања које је свештенству одређено за уживање.

§ 29

Велики црквени суд разматра, одобрава, преиначава и поништава одлуке Епархијских црквених судова, по службеној дужности или по изјављеном правном леку (незадовољству).

По службеној дужности Велики црквени суд разматра, одобрава, преиначава и поништава:

1) пресуде Епархијских црквених судова које гласе на поништење брака;

2) пресуде Епархијских црквених судова по кривицама свештених лица оба реда и монаха, изречене:

а) на губитак службе, односно звања;

б) на доживотну забрану свештенодејства;

в) на лишење свештеничког чина;

г) на лишење свештеничког чина са искључењем из црквене заједнице;

3) пресуде на коначно искључење световњака из црквене заједнице и

4) одлуке Епархијских црквених судова које надлежни Архијереј упути Великом црквеном суду (§ 269 т. 7).

Сва остала решења и пресуде Епархијских црквених судова разматра и суди Велики црквени суд само по изјављеном правном леку.

§ 30

Велики црквени суд решава о изузећу појединих Епархијских црквених судова као и о сукобу надлежности између тих Судова и у том случају одређује који ће Епархијски црквени суд судити.

2) Месна надлежност

§ 31

За спорове о ваљаности, поништењу или разводу брака надлежан је Епархијски црквени суд на чијем подручју су брачни другови имали последње заједничко пребивалиште (чл. 23 Устава).

За решење узгредних спорних питања о одвојеном животу и издржавању жене и деце, и додељивању деце, надлежан је Суд пред којим се води спор о поништењу или разводу брака.

§ 32

Ако се место последњег заједничког пребивалишта брачних другова налази ван подручја Српске православне Цркве (члан 12 Устава), тада је за брачне спорове (§ 28) надлежан Епархијски црквени суд на чијем подручју је пребивала тужена странка у време покретања спора; а ако тужена странка не пребива у то време нигде на подручју Српске православне Цркве или је њезино бора-виште нестално или непознато, или ако тужена странка није била или није више члан црквене заједнице Српске православне Цркве, надлежан је Епархијски црквени суд на чијем подручју пребива или у то време борави странка која тужи.

§ 33

Ако спор о поништењу брака покреће по службеној дужности судски тужилац (§ 40),

надлежан је Епархијски црквени суд на чијем подручју се налази парохија где је брак склопљен; а ако је та парохија ван подручја Српске православне Цркве, надлежан је Епархијски црквени суд на чијем подручју пребивају или бораве брачни другови или један од њих у време покретања спора.

§ 34

За поступак у црквеним кривичним стварима свештених лица и монаха, надлежан је Епархијски црквени суд епархије којој окривљено свештено лице канонски припада.

За поступак у кривичним стварима верних надлежан је, по правилу, Епархијски црквени суд оног подручја где је кривично дело учињено.

Ако је кривично дело верних учињено у разним судским подручјима или на међи разних судских подручја, или кад је неизвесно где је дело учињено, надлежан је онај Епархијски црквени суд који први покрене поступак.

Код продуженог или трајног кривичног дела верних надлежан је Епархијски црквени суд оног подручја на којем је продужење или трајање дела завршено.

Код кривичног дела верних, учињеног штампом, надлежан је Суд подручја на којем је спис штампан, а ако је место штампања непознато или се налази ван подручја Српске православне Цркве, надлежан је Епархијски црквени Суд подручја где је штампани спис растурен.

§ 35

Догод Црквени суд који је надлежан по § 34 став 2 до 5 не поведе кривични поступак, може тај поступак повести и Црквени суд подручја на којем окривљени пребива или борави, или на којем се затече; но на захтев Црквеног суда, надлежног по § 34 став 2 до 5, предаће се ствар томе Суду на даљи поступак, ако већ није одређена главна расправа.

Црквени кривични поступак против свештених лица и монаха може повести само Епархијски суд који је надлежан по § 34 став 1, а којем имају све црквене власти по службеној дужности пријавити свако кривично дело свештених лица и монаха дотичне епархије (§ 201).

§ 36

Ако се кривични поступак пред Црквеним судом има провести против лица против кога државне власти већ воде кривични поступак (чл. 214 Устава), надлежан је за црквени кривични поступак Црквени суд истога подручја на којем државни суд води општи кривични поступак, ако није у питању црквени кривични поступак против свештених лица и монаха (§ 34 ст. 1).

§ 37

Ако се по прописима §§ 31—36 не може да нађе надлежност, одредиће Велики црквени суд који ће Епархијски суд судити.

§ 38

Црквени суд који је био надлежан за покретање поступка, задржава своју надлежност до свршетка поступка, без обзира на касније настале догађаје који иначе утичу на надлежност Суда.

Једино у случају ако би лице против кога се води какав поступак пред Црквеним судом било изабрано за архијереја или постало члан Владалачког дома, обуставиће Црквени суд даљи поступак и поднети списе са извештајем Светом архијерејском синоду.

III

Странке

А) Судски тужилац

§ 39

Судски тужилац је стални повереник епархијског Архијереја при Епархијском црквеном суду. Као такав, он врши у припремном судском поступку дужност истражног органа и управља ислеђењем, по упутствима претседника Архијереја. У главном поступку пред Црквеним судом, судски тужилац је странка по службеној дужности, с делокругом означеним у § 40.

§ 40

У брачним споровима о ваљаности или поништењу брака може судски тужилац бити или тужилац по службеној дужности или бранилац брака; у споровима о разводу брака,

на тужбу приватног тужиоца, брани судски тужилац светињу и важност брака; у кривичним стварима води судски тужилац ислеђење по предметима кривица свештених лица оба реда и монаха, и тежих кривица верних, подиже и заступа тужбе при суђењу; у судском поступку где се појављује као тужилац по службеној дужности или као бранилац брака он врши сва права странке пред Судом, с јединим ограничењем да правне лекове против решења и пресуда Црквеног суда, као и молбе за обнављање поступка и предлоге за ублажавање казне, може подносити само по добивеном овлашћењу епархијског Архијереја.

Као стални повереник епархијског Архијереја стара се судски тужилац да се рад судских повереника врши уредно и законито, и подноси извештаје и предлоге претседнику Архијереју, кад год то захтева црквени интерес.

§ 41

Прописи о искључењу и изузећу (§§ 17 до 20) чланова Суда примењују се сходно и на судске тужиоце: у случајевима § 17 тачка прва; у случају ако је судски тужилац, до ступања на снагу Устава Српске православне Цркве, судио по истој ствари као члан Суда; ако је у тој или о тој ствари сведочио или давао вештачко мишљење.

У случају кад судски тужилац нађе да се његов рад при вођењу ислеђења у појединим случајевима не би могао сложити са његовом дужношћу тужиоца или браниоца у главном

поступку (§§ 229—233), дужан је о томе одмах известити претседника Архијереја, који му може одредити заменика.

Претседник Архијереј може у поједином случају разрешити судског тужиоца од поједине дужности и ту дужност поверити другом свештеном лицу.

Б) Приватни тужилац

§ 42

Приватни тужилац је лице које код Црквеног суда тражи покретање брачног спора или кривичног поступка.

Приватни тужилац по црквеним кривицама које се извиђају и суде на основу поднесене приватне тужбе, може бити само лице које је повређено том кривицом, а по брачним споровима ма који брачни друг односно његов законски заступник, ако је брачни друг пословно неспособан.

Неправославно лице може покренути као приватни тужилац брачни спор из мешовитог брака, ако је брак склопљен у православној Цркви.

§ 43

Приватни тужилац може од своје тужбе одустати, догод се по његовој тужби не донесе пресуда првостепеног Црквеног суда.

Ако приватни тужилац одустане од тужбе, може судски тужилац тужбу приватног тужиоца преузети и поступак наставити по слу-

жбеној дужности, кад нађе да то траже црквени интереси, осим у случају спора о разводу брака. Но у таквом случају мора судски тужилац ставити Суду предлог за продужење поступка у року од четрнаест дана откад је од приватног тужиоца писмено извештен о одустанку од тужбе, а за четири месеца од дана одустанка од тужбе, ако од приватног тужиоца о томе није био извештен.

§ 44

Ако приватни тужилац у брачном спору о разводу или у кривичном поступку на основу приватне тужбе (§ 42), пропусти рок или рочиште, сматра се да је одустао од тужбе. Тужилац може због тога пропуштања тражити повраћај у пређашње стање (§ 114).

§ 45

Ако приватни тужилац у спору о разводу брака умре у току судског поступка, обуставља се поступак; ако приватни тужилац у спору о ваљаности или поништењу брака или приватни тужилац по црквеној кривици умре у току судског поступка, могу његова деца, родитељи, судски тужилац, а у кривичном поступку и брачни друг, преузети тужбу и тражити продужење поступка по пропису § 43 ст. 2.

§ 46

Приватни тужилац мора, по правилу, лично доћи Суду кад год Суд нађе за потребно

да га саслуша. Ако тужилац у брачном спору о разводу или кривичном спору на основу приватне тужбе (§ 42) на позив не дође лично Суду, сматра се да је одустао од тужбе, уколико Суд у изузетном случају не би допустио да приватног тужиоца заступа пуномоћник (§§ 61—64).

Кад Суд нађе за потребно може наредити приватном тужиоцу да себи узме пуномоћника који ће га заступати у поступку.

§ 47

Ако Суд нађе за потребно, може приватног тужиоца присилним мерама (§ 5) довести лично пред Суд, ради учешћа у појединим судским радњама. Ако приватни тужилац није члан црквене заједнице Српске православне Цркве, поступиће Суд, у случају неодрживања тужиоца, по §§ 44 и 46.

§ 48

Приватни тужилац који од свога тражења одустане или буде одбијен, може бити осуђен на плаћање судских трошкова као и на накнаду трошкова туженој страни (§§ 266 и 267).

В) Приватни учесник

§ 49

Лице повређено у својим правима или оправданим интересима, може учествовати у поступку који се води по службеној дужности, било помажући рад судског тужиоца било са-

мостално; приватни учесник може у томе циљу подносити Суду пријаву, стављати предлоге, учествовати на расправи уз судског тужиоца, подносити правне лекове (§§ 276 и 280), а може и преузети тужбу од судског тужиоца, ако би овај од тужбе одустао, и продужити поступак у своје име. При преузимању тужбе од судског тужиоца сходно се примењују прописи § 42.

§ 50

Приватни учесник који преузме тужбу од судског тужиоца, добива у поступку положај приватног тужиоца (§§ 42—48). Судски тужилац од кога је приватни учесник преузео тужбу, може у свако доба тужбу поново преузети од приватног учесника и може се служити правима из §§ 40 и 43, кад год то захтева црквени интерес.

§ 51

Приватни учесник као накнадни тужилац (§§ 49 и 50), може у случају одустанка или одбијања од тужбе бити осуђен само на онај део судских и парничних трошкова (§ 48) који отпадају на време откад је учесник тужбу преузео и поступак у своје име продужио.

§ 52

У судском поступку који се покреће само на тужбу приватног тужиоца (§ 42 став 2), не може друго лице добити положај приватног учесника.

Г) Бранилац брака

§ 53

Бранилац брака у свима брачним споровима који се поведу на тужбу приватног тужиоца, по правилу је судски тужилац. Кад брачни спор поведе судски тужилац, по службеној дужности, или кад он преузме положај тужиоца у току спора (§ 43), одредиће претседник Архијереј секретара Суда или које друго свештено лице за браниоца брака.

§ 54

Бранилац брака има службену дужност да у брачном спору брани светињу и важност брака, по својој савести и у црквеном интересу, а без икаква обзира на поступање интересованих странака у спору.

Кад се бранилац брака осведочи да постоје несумњиви узроци за поништење или развод брака, он је дужан и ово своје мишљење образложено заступати пред Судом.

§ 55

Разлози који искључују судског тужиоца или због којих се може овај изузети (§ 41), искључују, односно правдају изузеће и браниоца брака.

Претседник Архијереј може у свако доба разрешити браниоца брака ове дужности и поставити другога.

Д) Заступници странака

1) Заступник по закону и службеној дужности

§ 56

Лица која нису навршила осамнаест година живота, која су лишена разума или проглашена за луда, глувонеме, отсутне без познатог боравишта, лица лишена слободе, непознате и још нерођене, мора у црквеном поступку заступати заступник по закону.

Ако већ немају постављеног сталног заступника по закону, који би био познат Црквеном суду, поставља им заступника по службеној дужности Црквени суд пред којим се поступак води или се има повести.

Као тужени у кривичној црквеној ствари морају и глувонеме и осуђени који се налазе у затвору, и поред законског поступка, лично доћи пред Црквени суд, кад год то Суд нађе за потребно.

§ 57

Странкама које у поступку пред Црквеним судом неће да се одазивају позивима Суда ни да бране своја права пред Судом, може Црквени суд ради очувања њихових права поставити заступника или браниоца по службеној дужности, кад год нађе за потребно, без обзира да ли су та лица чланови црквене заједнице Српске православне Цркве или нису.

Странци оптуженој за црквену кривицу која повлачи за собом црквену казну из члана

210 слова а) тачка 7 до 10 и слова б) тачка 3 Устава, мора Суд поставити браниоца по службеној дужности, ако га странка не постави. За браниоца по службеној дужности Суд ће, по правилу, поставити свештено лице (§ 64), а, у недостатку таквог лица, Суд може поставити за браниоца и световно лице (§ 63).

У случају кад се ради о питању издржавања жене или деце и о питању додељивања деце једноме од родитеља (§ 243), мора странка која није члан црквене заједнице Српске православне Цркве а неће сама да брани своја права пред Црквеним судом, имати заступника по службеној дужности, да би поступак важио.

Ова наређења не примењују се ако странка овласти способног пуномоћника (§ 63) за своје заступање пред Судом. И кад је Црквени суд поставио таквој странци заступника по службеној дужности, може она све до свршетка поступка пријавити свога пуномоћника Суду. Ако Суд не нађе разлога да пуномоћника постављеног од странке одбије, разрешиће одмах заступника по службеној дужности од даље дужности.

§ 58

Заступници по закону (§ 56) могу за брачно лице које није навршило осамнаест година живота, покренути или продужити брачни спор о ваљаности и поништењу брака и против његове воље.

У брачним парницама мора Суд по службеној дужности, осим брачних другова, преслушати о спору и оца онога брачног друга

који у време предаје тужбе још није био на-вршио двадесет једну годину живота, односно његову матер, ако отац није у животу или не може односно неће да врши очинску власт, а мати има способност за вршење родитељске власти или старалачке дужности. Ако нема родитеља или ови не могу или неће да врше родитељску власт, Суд ће саслушати, осим заступника по закону или службеној дужности (§ 56), још и задружног или кућног старешина, ако га има.

§ 59

Трошак заступника по службеној дужности терети ону странку којој је постављен, и наплаћује се од те странке (§ 5).

§ 60

Постављење заступника по службеној дужности има се, на трошак странке која поступак тражи, огласити једанпут у службеном листу Српске православне цркве (чл. 64 т. 9 Устава).

Ако се заступник по службеној дужности поставља лицу које није члан црквене заједнице Српске православне Цркве, тада се постављање има огласити једанпут и у државним службеним новинама.

Лица која по грађанским прописима не могу бити стараоци, или која по члану 174 Устава не би могла имати црквено бирачко право, или која не пребивају на подручју Великог црквеног суда, не могу бити заступници странке по службеној дужности.

2) Заступници по овлашћењу (пуномоћници)

§ 61

У поступку пред Црквеним судом може странку заступати пуномоћник само у случају ако је странка болешћу или другим важним разлозима спречена да дође лично Суду (§ 46); да ли такви разлози постоје о томе одлучује Суд (§ 9).

Пуномоћник који долази за странку, мора имати нарочито писмено пуномоћје за кривичну ствар или за брачни спор пред Црквеним судом, потврђено надлежним парохом, државним судом или јавним бележником.

§ 62

Пуномоћник странке у брачном спору може странку заступати у свима судским радњама, осим покушаја мирена у припремном поступку и осим случајева кад суд нареди лично саслушање странке (§ 46).

Пуномоћник странке у кривичној црквеној ствари има у припремном поступку права наведена у § 161, а у главном поступку права тужиоца односно браниоца наведена у §§ 229 до 233.

§ 63

Пуномоћник странке пред Црквеним судом у брачном спору или кривичној ствари верних, може бити само такво писмено лице које је навршило тридесет година живота и које има остала својства прописана у § 60 ст. 3.

Адвокати могу за странке подносити писмене поднеске као пуномоћници, али не могу странке заступати на рочиштима (саслушањима и расправама), ни у припремном ни у главном поступку пред Црквеним судом.

Изузетно може Суд као пуномоћника странке у брачном спору или кривичној ствари верних, припустити и лице које није члан црквене заједнице Српске православне Цркве, ако у месту становања дотичне странке нема за тај посао способних православних лица, но и такво неправославно лице мора бити хришћанин и одликовати се побожним животом.

§ 64

Пуномоћник у кривичним стварима свештених лица и у свештеничким споровима може бити само православно свештено лице.

Као пуномоћници по ставу првом овога параграфа могу пред Црквени суд доћи само свештеници које је Епархијски црквени суд ставио на листу пуномоћника што се води и повремено мења код сваког Епархијског црквеног суда, по прописима Правилника (§ 3).

Изузевши случајеве наведене у ставу првом овог параграфа, може свештено лице бити заступник само по закону или службеној дужности а не може бити пуномоћник странке у брачном спору, осим у случају нарочите дозволе назначене у ставу петом овога параграфа.

Свештено лице које би прикривено радило за приватног тужиоца у брачном спору или у

црквеној кривичној ствари, кривац је преступа из чл. 208 слова а) тачке 2 Устава.

Епархијски Архијереј може изузетно дозволити свештеном лицу да као пуномоћник заступа своје дете које је навршило осамнаест година живота, у брачном спору о ваљаности или поништењу брака, односно да брани своје родитеље или децу у кривичним црквеним стварима у којима ови морају имати браниоца (§ 57 ст. 2).

IV

Општење суда и странака

А) Поднесци

§ 65

Странке опште са Црквеним судовима писмено, путем поднесака, или усмено, казивањем у записник.

О појединим мање важним саопштењима странака или опажањима судских органа чине органи судске белешке у списима (§ 80).

§ 66

Из поднеска треба да се види којој се власти упућује; о чему се ради; шта се тражи; чим се захтев оправдава; ко га подноси; ко му је заступник или пуномоћник, ако га има; на коју адресу треба слати одлуку.

Поднесак треба да потпише подносилац или његов заступник. Лице које не уме или не може да пише, ставља свој ручни знак а име му исписује писмено лице уз назначење свога имена, занимања и места становања.

§ 67

Поднесци се предају надлежном Суду, за време званичних часова, или непосредно, или се шаљу поштом, по прописима Правилника (§ 3).

Неписмена лица могу поднеске намењене Црквеном суду предати и канцеларији свога парохијског надлештва, с отвореним завојем и поштанском таксом за пошиљку поднеска поштом. Парох ће послати поднеске надлежном Црквеном суду.

§ 68

Црквени суд не може одбацити поднесак или га ставити у списе само због његова формалног недостатка (§ 66), већ ће по службеној дужности настојати да недостаци буду уклоњени, одредивши подносиоцу, уколико се он може из поднеска пронаћи, потребан рок за исправку. Ако поднесак буде у том року исправљен, узеће се да је од првог часа исправно предат; ако не буде у року исправљен, узеће се као да га није ни било.

Ако је поднесак предат у канцеларији парохијског надлештва (§ 67 ст. 2), може парох формалне недостатке поднеска одмах са странком исправити, ако странка на исправку тог недостатка пристане; у томе случају имају исправку потписати странка и парох. Ако пак странка неће да пристане на исправку формалних недостатака које нађе парох, послаће парох поднесак Црквеном суду и неисправљен, ако се само из њега може сазнати којем Суду

је упућен. Ако се не може ни то сазнати, ни из поднеска самог нити из казивања странке, вратиће парох поднесак странци одмах, да га ова сама пошаље, а о томе ће начинити кратку белешку за своју канцеларију.

§ 69

Ако поднесак обухвата више предмета које треба засебно решавати, приступиће Суд решавању оног који је прво поменут, а за остале упутиће подносиоца да преда за сваки предмет засебан поднесак, при чему ће се сходно применити пропис § 68 ст. 1.

§ 70

Суд је дужан на усмени захтев подносиоца, потврдити пријем поднеска.

Исто важи и за пароха, ако је поднесак примљен у канцеларији парохијског надлештва.

§ 71

Поднесци упућени Црквеном суду имају бити састављени на српском језику и писани ћирилицом (чл. 4 Устава). Поднеске који нису писани службеним језиком и писмом Српске православне Цркве, могу Црквени судови вратити на исправку (§ 68), ако не долазе од државне власти или иностраних лица.

Поднесци могу бити примљени и телеграфски, ако подносилац накнадно, без позива, у року од пет дана потврди (§ 65 ст. 1) пред Црквеним судом или надлежним парохијским надлештвом садржину поднеска (§ 66).

Б) Записници

§ 72

О усменом изјашњењу пред Црквеним судом и о свакој судској радњи саставља се одмах при раду записник; накнадно састављање, или примање готових записника од странака, сведока или вештака, забрањено је.

У записник прима Црквени суд изјаве странака у одређене дане и сате, по прописима Правилника (§ 3).

Код Великог црквеног суда не могу странке давати изјаве у записник.

Претседник Архијереј може поверити свакоме архијерејском намеснику или пароху своје епархије, као судским повереницима (§ 26), примање на записник изјава странака које се обраћају Црквеном суду његове епархије.

Телефонским путем не могу странке давати своја изјашњења на записник, осим на позив Суда, у којем случају се има садржина телефонског разговора накнадно потврдити (§ 71 ст. 2), што се не може учинити телефонски.

§ 73

Сваки записник мора садржати:

- 1) место, време и предмет рада;
- 2) означење власти, имена црквених органа који раде у име Суда, присутних странака и осталих лица која учествују у раду;

3) својеручни потпис органа који руководи радом као и потпис деловође, ако таквог буде;

4) потпис странака и других лица која учествују у раду.

У записник о усменом изјашњењу уврштају се битна садржина изјашњења и тачно одређени захтев странке, ако таквог буде.

У записник о судском раду уноси се кратак али тачан и прегледан ток и садржај рада. Важна изјашњења странака, сведока или вештака уврштају се што тачније, ако буде потребно, њиховим властитим речима.

У записник о главној судској расправи уврштају се, осим онога што је наведено у ставу трећем овог параграфа, још и потврда да су извршене формалности које Поступак прописује, а нарочито: да су и које су странке, сведоци и вештаци саслушани или и сучени; да ли су вештаци и сведоци заклет и ако нису зашто нису; да ли је и каквај је увиђај извршен; какве су исправе и други списи прочитани; сви предлози које су странке ставиле у току претреса и одлуке које су по тим предлозима донесене. Ако странка или сведоци на главној расправи отступају од својих исказа у припремном поступку, имају се отступања у записнику о расправи тачно уележити, по потреби и њиховим властитим речима. Ако се ради о кривици учињеној речима, има се исказ туженога на главној расправи о утуженој изјави уврстити увек његовим властитим речима.

Ако се саслушање врши преко тумача, означиће се у записнику на којем језику је дано и ко је био тумач.

Записник о главној судској расправи може се, по тражењу странака, и стенографисати, ако Суд то дозволи и странке осигурају потребан трошак унапред.

§ 74

Све што се у записник уноси, гласно се казује у перо или строј за писање, да присутни могу чути шта се пише. Лицу које се саслушава може се дозволити да свој одговор само казује у записник, осим на главној расправи.

Сваки записник, осим записника о главној судској расправи, прочитаће се саслушанима и лицима која иначе у раду суделују, или ће им се дати да га сами прочитају ако желе, пре њихова потписивања. После тога ће се записник потписати при крају састава, а, ако садржи више оделитих листова, на сваком листу.

§ 75

Лице које не зна писати или зна а не може да се потпише, потписаће друго писмено лице на начин прописан у § 66 ст. 2.

Судски органи, који састављају записник, не могу потписати неписмена лица на записнику који сами састављају.

Лице које неће да потпише записник, позваће се да изјави зашто га не потписује, те ће се његова примедба оценити и, ако је оправдана, записник ће се одмах исправити; а ако се примедба одбије, може саслушани из-

јавити противљење против појединих навода записника, и то противљење мора се увести у додатку записника, но важи само ако га саслушани потпише. Ако лице не наведе никакве разлоге зашто неће да потпише записник, или се удаљи пре потписивања записника, руковалац рада ће ово у записнику утврдити.

§ 76

На главној расправи потписују сведоци и вештаци само онај део записника који садржи њихово изјашњење или суочење. Ако је ово садржано у више оделитих листова, има се изјашњење потписати на сваком листу.

§ 77

У већ потписаном записнику не сме се ништа брисати, додавати или мењати. Места која су прецртана још за време састављања записника, морају остати читка. Исправке и прецртана места морају се у записнику назначити и од руковоаца рада потписати. Исправке и допуне које се чине по захтеву интересованих лица, стављају се у истом записнику уз потпис дотичних лица.

§ 78

Ако се судски рад не сврши уједанпут него се из ма ког разлога прекине, има се записник потписати тамо где је рад прекинут и за наставак рада отворити нов записник.

О раду који се наставља више дана води се један записник, но сваког дана уноси се у њега засебно оно што се тога дана уради и сваки дан се потписује оно што је тога дана урађено.

§ 79

Записник Црквеног суда јавна је исправа и пружа доказ о ономе што се догодило приликом судског рада о којем је записник начињен. Ако је у записнику забележено противљење у смислу § 75 ст. 3, не важи она изјава против које је убележено противљење.

В) Судске белешке

§ 80

Службена опажања, саопштења која су Суду стигла телефоном, усмена упутства и наређења, као и чињенице које се тичу само унутрашње службе Суда, утврђују се, по потреби, кратком белешком у спису, уколико не би било потребно састављати записник.

Судски орган ће ову белешку одмах датирати и својеручно потписати.

Г) Разгледање списка и узимање преписа

§ 81

Суд ће странкама и њиховим заступницима допустити да разгледају списе судских ствари које се тичу тих странака и да узимају, о своме трошку, преписе тих списка. Разгле-

дање и преписивање врши се под надзором службеног органа, у време које је одређено за примање у записник (§ 72 ст. 2).

Суд може странкама (заступницима) ускратити разгледање и преписивање списка за време припремног поступка (§§ 160 до 210), ако би се тим разгледањем и преписивањем могла осујетити сврха поступка, но ово може бити само дотле док не буде заказана главна расправа.

Записници о већању (§ 24) и нацрти судских одлука које још нису објављене (§ 92) не показују се странкама (заступницима), а службени извештаји црквених власти, поверљиве природе, дају се на разгледање и преписивање само ако би претседник Архијереј у поједином случају нашао да се то не противи црквеном интересу.

§ 82

Против ускраћења судије, односно судског органа да се разгледају или преписују судски списи, могу странке (заступници) или лица наведена у § 73 тражити решење Суда, ако није у питању случај из § 81 ст. 3; решење Суда је коначно.

Ипак странке могу поновно на главној расправи тражити (§§ 216 и 275) да се прочитају списи чије разгледање је у припремном поступку ускраћено.

Д) Судски позиви

§ 83

Суд општи са странкама писмено, путем писмених позива и одлука, или усмено, путем усмено саопштених налога и одлука.

Усмени налог судских органа бележи се једино у записник о судској радњи, а усмено саопштена одлука Суда мора се странци, на њен захтев, дати и у препису.

§ 84

Црквени суд је властан да позива лица која пребивају, бораве или се затеку на подручју тога Суда, ако је присуство тих лица Суду потребно.

На главну расправу могу се позвати и таква лица која станују на подручју другог Црквеног суда, ако се тим може поступак убрзати и упростити, без веће штете по тако позвано лице.

§ 85

У позиву се морају тачно назначити: име и место становања лица које се позива; својство у ком се позива; место, тачно време и предмет судског рада; назив црквене судске власти која позив издаје; и последице које могу постићи позвано лице ако се позиву не одазове.

Ако се позив шаље окривљеном у црквеној кривичној ствари или туженоме у брачном спору, има му се доставити у завоју и на начин који не изазива пажњу непозваних.

§ 86

Ко није спречен болешћу или другим оправданим разлозима, дужан је одазвати се позиву црквених судских власти на одређеном месту и у одређено време. Ко се уредно достављеном позиву неоправдано не одазове, може се на то присилити принудним средствима државне или самоуправне власти (§ 5).

Ако се позиву не одазове приватни тужилац или учесник, постижу га, по правилу, последице наведене у §§ 44, 46 и 50.

§ 87

Ако је лице које се позива у јавној служби или јавном предузећу, обавестиће се о позиву и његова претпостављена власт.

Ако је лице које се позива у војној служби, позваће се преко команде под којом служи.

Ако се таква лица не одазову судском позиву, обавестиће се о томе њихова претпостављена власт, односно команда с молбом да их упути на долазак.

Ђ) Судске одлуке

§ 88

Судске одлуке су: пресуде, решења и наредбе. Судске пресуде и решења доноси судско веће (§§ 21, 25), редовно на основу саслушања странака, а судске наредбе доноси претседник Суда или одређени судски орган и без претходног саслушања странака.

Пресуде су одлуке Суда којима се решава главни захтев тужбе на главној расправи; решења су одлуке Суда којима се решавају остала питања пре расправе, на расправи или после расправе; наредбе су одлуке претседника Суда на расправи или ван расправе, односно одлуке судског повереника и органа (§ 26) у току судског поступка.

§ 89

Свака писмена одлука Суда, да би важила, мора садржавати:

- 1) означање врсте одлуке (пресуда, решење, наредба);
- 2) означање Суда који одлуку доноси;
- 3) означање странака о чијој ствари се ради;
- 4) означање предмета поступка;
- 5) одредбу о предмету (диспозитив);
- 6) образложење;
- 7) упутство о праву странке на правни лек и о року за подношење овог, као и упутство где правни лек треба предати и колико таксирати;
- 8) датум, број списка, потпис претседника или судског повереника;
- 9) печат Суда.

Отправка одлуке врши се по правилу преписом, овереним од писарнице Црквеног суда.

§ 90

Одредба одлуке (диспозитив) мора бити јасна, потпуна а кратка, с позивањем на правне прописе.

Пресудом ће се, по правилу, решити главни захтев тужбе као и сви споредни захтеви њени. Ближе прописе о пресуди у брачним споровима прописују §§ 236 и 237 а у кривичним стварима §§ 238 и 239.

Одлука има да садржи и одредбу о трошку поступка и заступања странака и то: ко има да сноси трошкове и у којој висини. Ако одлука налаже да се нешто има учинити, одредиће уједно рок у којем се то има извршити. Ако рок није нарочито одређен, подразумева се да рок траје четрнаест дана (чл. 40 Устава).

§ 91

У образложењу пресуде наводи се: шта је тужбом тражено и на основу чега; које одлучне чињенице Суд сматра за утврђене; шта је Суд руководило при оцени доказа; како је чињенично стање правно оцењено и шта је одлучило при одређивању казне и трошкова.

Решења и наредбе, ако су донесене без претреса, образлажавају се само правном оценом захтева о ком се доноси одлука, или стварним оправдањем наредбе којом се што наређује.

У случају где се решења и наредбе издају према захтеву једне странке, а с противне стране нема противљења, одлука се не образлажава.

Е) Објављивање и достављање судских одлука и позива

§ 92

Станкама присутним у поступку објављују се одлуке, са изузетком пресуда, и позиви усмено, и странке потписом записника потврђују да су одлуке и позиве узеле на знање.

Присутне странке могу тражити да им се одлука достави и писмено, ако против ње има правног лека. За позиве то странке не могу тражити.

Ако је одлука објављена усмено, а странке нису тражиле препис, рок за подношење правног лека тече од дана усмене објаве; ако је тражен препис, рок тече од дана доставе преписа одлуке (§ 106 ст. 2).

У судском записнику има се увек назначити да ли је одлука Суда усмено објављена, којим лицима је објављена, и да ли је кој од ових тражио препис одлуке.

§ 93

Судском тужиоцу саопштавају се одлуке и позиви на тај начин, што му се достављају изворни списи на читање; он је дужан у изворнику потврдити да је спис видео и прочитао и ставити уз потврду датум и потпис; ако захтева, издаће му се и препис.

Ако судски тужилац суделује у судском поступку као странка (§ 40), важе и за њега прописи § 92 става 1 до 3.

§ 94

Достављање писмених одлука и позива врши се по службеној дужности и то, по правилу, поштом, ако Суд не одреди други начин достављања у поједином случају.

Црквени судови могу достављање одлука и позива вршити и преко архијерејских намесника или пароха свога судског подручја, а могу за достављање тражити помоћ и других Црквених судови.

Црквени службеници могу вршити достављање само у подручју своје надлежности.

Државне и самоуправне власти пружиће Црквеним судовима помоћ при достављању одлука и позива.

§ 95

Одлуке и позиви достављају се, по правилу, ономе лицу на које су адресовани. Где овај Поступак не одређује противно (§ 96), достављање важи ако је одлука или позив у отсуности адресата, предата одраслом члану породице, укућанину или чувару куће, ако последњи на то пристане.

Ако се што има доставити властима или правним лицима (општинама, корпорацијама, друштвима, заводима итд.), достава важи ако је спис предат чиновнику или службенику који је одређен за примање писама упућених тој власти или правном лицу.

Ако се достављање има извршити лицу које пред Црквеним судом заступа заступник по службеној дужности или овлашћењу, има

се спис доставити томе заступнику странке, ако овим Поступком није што друго одређено (§ 96). Ако странка има више заступника, може се спис доставити ма којем од ових. Ако један заступник заступа у истој ствари више странака, важи достава учињена њему за све странке које он заступа.

Ако су странке у појединој ствари или у свима стварима пред Црквеним судом овластиле неко лице за примање судских списа или ако су на пошти овластиле лице за примање писама, достављају се судски списи овим пуномоћницима.

Ако има више тужилаца или тужених у једној ствари, достављају се одлуке и позиви ономе лицу које се у првом поднеску или записнику прво налази наведено или потписано као тужилац односно тужени (који се ред има стално одржавати и у каснијим списима) осим ако странке нису саме означиле заједничког пуномоћника за примање списа. Суд, међутим, може странке позвати да означе заједничког пуномоћника за примање списа, ако првоименовани не пребива у месту Суда и ако странке немају заступника пред Судом. Ако странке на позив Суда не именују заједничког пуномоћника за примање списа, именоваће га Суд по службеној дужности; но ако странке накнадно саме именују тога пуномоћника, ступиће овај на место пуномоћника по службеној дужности.

Лице које не пребива на подручју Црквеног суда, не може бити пуномоћник за примање

судских списа; за заступнике важи пропис § 62 става 1 у вези са § 63 став 1.

§ 96

Доставити се морају адресату лично, и то:

- 1) туженоме: тужба у црквено-судском поступку;
- 2) тужиоцу и туженоме: позив на главну расправу;
- 3) странци, односно њеном заступнику: свака судска одлука против које је дозвољен правни лек.

При отправљању судских списа наведених под тачком 1—3 има се на самом спису или завоју, ако спис иде затворено, видљиво назначити да се достављање има извршити лично адресату.

Достава списа наведених под тачком 1—3 не важи, ако није извршена лично адресату.

§ 97

Достављање се врши, по правилу, у стану, пословној просторији, радионици или писарници адресата; ако адресат нема наведених просторија, може му се достављање извршити где се затече.

Достављање се врши, по правилу, радним даном и само дању; адресат није дужан примити доставу у недељне или празничне дане или ноћу, осим ако то није изреком наредио претседник Суда, у изузетном случају. Ова наредба мора бити забележена на самом спису односно на завоју.

Ограничење достављања у недељне или празничне дане не важи за достављање поштом.

Ако достављање врши државна или самоуправна власт (§ 94 ст. 4), важе за достављање њени прописи; но пропис § 96 има се извршити и у томе случају.

§ 98

Кад спис не може адресату да се достави ни на који од начина наведених у § 95, а не ради се о списима наведеним у § 96, достављач ће спис који се имао доставити поштом, предати на чување пошти у месту достављања, а спис који се имао доставити путем црквене власти, канцеларији парохијског надлештва у месту достављања, ако је тамо има, а где је нема, политичкој општини у месту достављања. Писмену обзнану о томе прибиће достављач на врата просторија наведених у § 97 став 1, ако их има; ако их нема, на врата канцеларије парохијског надлештва где ове има, или на врата општине, где нема парохијског надлештва.

Достављач ће на обзнани словима назначити дан и месец кад је обзнану прибио и о томе ће одмах извести судску власт која је доставу одредила.

Достава се сматра извршеном по истеку четрнаест дана од дана кад је обзнана прописно прибијена и спис предат на чување, без обзира на то да ли је она затим оштећена или уништена.

Ако достављање врши државна или самоуправна власт, важе за достављање и у овоме случају њени прописи.

§ 99

Ако лице коме се спис има доставити, одбије пријем списка, или га уништи пре него што потпише доставницу, поступиће се сходно § 98. Но за случај уништења списка, спис се више не предаје на чување него само обзнана прибија, и дан прибијања обзнане важи овде као дан пријема списка.

§ 100

Ако странка у току поступка промени стан, а о томе не извести црквену власт те се због тога нови стан странке не може пронаћи, поступиће се сходно § 98.

§ 101

Док се спис предат по § 98 на чување, налази још на пошти, у канцеларији парохијског надлештва или код општине, може га адресат отуд преузети и после рока означеног у § 98 ставу 3, ако докаже своју истовестност; но дан предаје утврђује се и тада по § 98 ставу 3.

И сам Суд може, кад то захтева црквени интерес, позвати адресата да лично дође Суду ради пријема списка.

§ 102

Ако је место пребивања или боравишта лица коме се спис има доставити остало непознато, или се уопште ради о лицу које није власти познато, а није му постављен никакав заступник ни пуномоћник за примање доставе, или се ради о неодређеном броју лица, може се објављивање и достављање вршити јавном објавом на огласној плочи Суда који одређује доставу а, по потреби, и на огласним плочама парохијских надлештава тога Суда. Ако Суд не одреди дужи рок или се лице коме се спис има доставити не јави раније ради пријема списка, сматраће се, да је достава извршена по истеку тридесет дана откад је објава била прибијена. Суд може ову објаву, поврх тога, прогласити и по месном обичају у општини, а, по потреби, и у службеном листу Српске православне Цркве (чл. 38 Устава) или другим новинама.

Гдегод је овим Поступком прописано објављивање путем новина, има се оно извршити у службеном листу Српске православне Цркве.

§ 103

Лицима која стоје под војном или њој сличном командом, достављају се позиви и одлуке преко команде, а команданту непосредно.

§ 104

Лицима у иностранству врши се достављање преко Министарства иностраних послова.

§ 105

Лице које прими судски позив или одлуку, дужно је потписати потврду о извршеној достави (доставници), коју му достављач даје на потпис у часу самога достављања. Ако то лице не зна или не може писати, потписаће га достављач у присуству једног пунолетног лица које ће се такође на доставници потписати. Исто тако се поступа и кад адресат неће да потпише доставницу.

Сваку доставницу потписује и достављач, који одмах при достави исписује, пред адресатом, словима датум и место достављања, ако то адресат није већ сам учинио.

Доставница се враћа одмах Суду који је одредио доставу.

Ако доставнице нема или достава није прописно извршена, има се достављање поново извршити.

Ж) Рокови

§ 106

Рокови се рачунају на дане, седмице, месеце и године.

Код рокова по данима не рачуна се у рок онај дан кад је објављивање или достављање одлуке извршено. Рокови по седмицама, месецима и годинама, свршавају се истekom онога дана последње седмице или месеца, који по своме имену или броју одговара дану којег је рок отпочео. Ако нема тога

дана у последњем месецу, рок се свршава истеком последњег дана тога месеца.

Свршетак рока може се назначити и извесним календарским даном.

§ 107

Недељни и празнични дани не заустављају почетак и ток рока; но ако последњи дан рока пада у недељу или празник, истиче рок тек првог наредног радног дана.

§ 108

Кад је изјава странке везана за рок, узима се да је учињена онога дана кад је примљена код Суда или судског повереника у записник, или кад је писмени поднесак странке стигао Суду.

Но ако је поднесак предат пошти на повратни рецелпс, узима се да је предат истога дана Суду.

§ 109

Гдегод није друкчије одређено, траје рок редовно четрнаест дана; правни лекови подносе се свагда у року од четрнаест дана.

Рокове који су одређени законом, црквеним Уставом, овим Поступком, или другим црквеним уредбама не може Суд мењати. Рокове које је Суд сам одредио, може он и продужити али их не може скратити.

3) Рочишта

§ 110

Суд или судски повереник може странке и друга лица, по службеној дужности или на предлог које странке, позивати на рочишта ради саслушања или предузимања какве судске радње. Позив на рочиште мора одговарати пропису § 85, да би важио.

Рочиште се, по правилу, одређује бар на осам дана унапред, осим ако ванредна потреба оправдава краће време.

Рочиште код суда држи се, по правилу, у судској згради, ако нарочита потреба не изискује рочиште на другом месту. Рочиште пред судским повереником држи се, по правилу, у канцеларији тога повереника, ако нарочита потреба не изискује што друго.

У гостионицама, јавним чекаоницама, и уопште отвореним просторијама које су приступачне јавном промету или где нема сигурности за строгу пристојност, не могу се држати рочишта Црквених судова и судских повереника.

§ 111

Странке и заступници странака, сведоци и вештаци могу благовремено, пре рочишта, тражити да се заказано рочиште одложи, ако ће бити спречени да дођу на рочиште, и рочиште ће се у том случају одложити, ако Суд нађе да је разлог оправдан.

Захтев за одлагање рочишта може се ставити и уважити и на самом рочишту, ако је то у интересу поступка.

И) Проуштање рокова и рочишта и повраћај у пређашње стање

§ 112

Проуштање рочишта скопчано је са губитком права, по правилу, само за приватног тужиоца и учесника (§§ 44, 46 и 50). Остале странке, сведоци и вештаци, осим судског тужиоца (§ 228 ст. 2), могу у случају кад својим изостајањем осујете рочиште, бити осуђени на накнаду трошкова или дангубе проузрочене лицима, која су на то рочиште узалуд дошла.

§ 113

Проуштање рокова за подношење предлога и стављање захтева у току поступка пре пресуде, скопчано је са губитком права, по правилу, само за приватног тужиоца и учесника.

Проуштање рокова за тужбу, одговор или правне лекове, скопчано је с губитком права на правни лек за све странке и лица без разлике.

§ 114

Странка или лице које би без своје кривице, по неотклоњивој запреци или случају, пропустило рок или рочиште, може у року од четрнаест дана, рачунајући од дана кад је сазнало за своје проуштање, тражити повраћај у пређашње стање. У молби се узрок

проуштања има тачно изнети и учинити вероватним, а исто тако дан кад је запрека престала.

Молба за повраћај због проуштања рочишта предаје се Суду пред којим се рочиште имало одржати. Ако се молба уважи, одредиће се истом одлуком и ново рочиште.

Молба за повраћај због пропуштеног рока предаје се Суду коме се предлог, захтев, тужба, одговор, правни лек или други који поднесак имао поднети, а с молбом се има истовремено поднети и сам поднесак (предлог, тужба, правни лек итд.) који је пропуштен, да би се молба за повраћај узела у претрес.

Молба за повраћај која није предата у року из става првог овог параграфа, одбацује се без претреса. Ако се пропусти рок саме молбе за повраћај, не може се због овог проуштања тражити повраћај у пређашње стање.

Странци односно лицу које је тражило повраћај, може се наложити накнада трошкова или дангубе противној странци или другим лицима која су тим проуштањем оштећена.

Ј) Обустављање, прекид и мировање поступка

§ 115

Смрћу оптуженога лица за црквену кривицу пре изречене пресуде или смрћу једнога од брачних другова у брачном спору о разводу брака, обуставља се поступак.

Смрћу брачног друга у спору о ваљаности или поништењу брака или приватног тужиоца

по црквеној кривици, губитком парничне способности једне од странака, променом законског заступника или пуномоћника, престанком судскога пословања, услед ванредних догађаја, одласка једне странке ван домашаја Суда или услед других неотклоњивих узрока, прекида се поступак и, док траје прекид, престају тећи сви рокови, а рочишта се одлажу по службеној дужности.

Чим разлог за прекид престане, може ма која странка тражити настављање прекинутог поступка. У случају смрти једнога брачног друга у спору о ваљаности и поништењу брака, или смрти приватног тужиоца по црквеној кривици, поступиће се у погледу настављања поступка по пропису § 45, а у случају смрти приватног учесника по пропису § 50 у вези с § 45.

§ 116

У брачном спору о разводу брака могу се странке споразумети да поступак мирује. Споразум важи од дана кад га странке пријаве Суду.

Поступак који мирује, наставиће се на предлог ма које странке, но тај предлог може се ставити тек пошто протече три месеца мировања поступка.

Ако је поступак мировао дуже од једне године, не може се више настављати него само изнова покренути.

За време мировања поступка обустављају се рочишта а рокови престају тећи.

К) Празници и судски одмор

§ 117

Недељом и празником не смеју се држати рочишта.

Који дани се сматрају верским празницима за Црквене судове одређује Свети архијерејски синод, а који државним празницима одређује Министарство правде.

§ 118

Време судског одмора одређује Правилник о унутрашњем реду и начину пословања Црквених судова (§ 3).

За време судског одмора држе се рочишта и доносе одлуке, по правилу (119), само у овим стварима:

1) у кривичним стварима које претседник Суда огласи за хитне;

2) у питањима о одвојеном животу жене, о додељивању деце којем од родитеља, и о издржавању жене и деце за време брачног спора.

На извршни поступак нема судски одмор утицаја.

§ 119

Претседник Архијереј може одредити, у ванредним случајевима где то захтевају важни црквени интереси, да се изузетно и друге судске радње изврше за време судског одмора,

ако би са одлагањем тих радњи могла настати већа штета или опасност да ће циљ поступка бити осујећен.

§ 120

Ако почетак судског одмора пада у време док тече рок, или ако почетак рока пада у време судског одмора, продужиће се рок за цело трајање судског одмора или за онај део судског одмора који још преостаје.

Судски одмор нема утицаја на почетак и свршетак рокова у стварима назначеним у § 118 тачка 1 и 2 и у § 119, на рокове за правне лекове против одлука Суда или судског повереника назначених у § 276 и на рокове за подношење молбе за повраћај у пређашње стање.

Л) *Држање реда и казне због нарушења реда*

§ 121

Водилац судске радње одржава ред и кажњава нарушиоце реда (странку, сведока, вештака, тумача итд.) прво опоменом, затим уклањањем с рочишта (расправе), и најпосле новчаном казном до 2000 динара, у корист Епархијске касе, која казна не искључује другу кривичну или дисциплинску одговорност.

Истом казном могу се казнити лица која у поднесцима повреде достојанство Цркве, црквених власти и органа, или из обести покрену, задржавају или спречавају рад Суда.

Пропис овога параграфа не важи за судског тужиоца и браниоца брака, који одговарају и за свој рад на Суду по дисциплинским прописима и Кривичним правилима.

V

Судски поступак

А) *Општа наређења*

§ 122

Црквени суд покрене поступак редовно по службеној дужности (§ 123), осим у случајевима где је изузетно потребан предлог интересоване странке (приватног тужиоца), да би се поступак могао покренути.

Предлог приватног тужиоца потребан је за покретање спора о поништењу брака на основу брачних сметњи из § 27 Брачних правила, за покретање спора о разводу брака, и за покретање кривичног поступка по црквеним кривицама из чл. 208 тачке 4 и 5 Устава (§ 42 ст. 2).

Ако је брачни спор покренуло једно брачно лице као приватни тужилац, то не искључује да и његов брачни друг покрене поступак са своје стране по истом брачном спору.

§ 123

У поступку пред Црквеним судовима истражује се стварна истина, без обзира на признање и споразум странака.

Признање туженога, ма како било потпуно и савршено, не ослобођава Суд од дужности

да предузме прибирање даљих доказа, осим у свештеничким споровима (§ 260 ст. 1).

Да ли ће се и колика ће се важност дати признању једне странке, цени Суд на основу свих извиђених околности потпуно слободно.

Не доказују се чињенице које важе као верско учење, прописи државних закона, као ни оне које су опште познате или Суду познате.

У сумњи остаје брак у снази, односно узима се да је окривљени за црквену кривицу невин.

§ 124

Као доказно средство може се употребити све што је подесно за утврђење истинитог стања ствари.

О питању, има ли се или нема која чињеница узети за доказану, одлучују судије по своме слободном уверењу (§ 23), које су стекли на основу савеснога претреса и оцене свих доказа, изнесених на главној расправи.

Заклетва странака може бити доказно средство само у свештеничким споровима (§ 260 ст. 1).

§ 125

Црквени суд не може, по правилу, изрећи пресуду ни у једној ствари пре него што странке преслуша, осим у случајевима где је нарочито дозвољено да се поступак може довршити са заступником странке по службеној дужности (§§ 57, 227, 254).

Нико се не може казнити ниједном црквеном казном, без претходног саслушања.

§ 126

При изрицању пресуде, Суд је везан за захтев тужбе у толико што не може судити ни о чему што није било предмет захтева тужбе (§§ 218 и 219).

Но у погледу правне оцене чињеница и у одређивању казне Суд није везан за тужиочев предлог него за закон (чл. 5 Закона о Српској православној Цркви; чл. 6, 208 и 210 Устава).

§ 127

Да се покрене судски поступак по службеној дужности, може, поред црквене власти, тражити свако лице непосредно интересовано (§ 49), а предложити може, гдегод није овим Поступком друкчије прописано, свако без разлике лице које није лишено бирачког права у смислу члана 174 Устава, односно за које није утврђено да је већ раније злонамерно или из обести покретало црквени судски поступак.

Ако црквени поступак по службеној дужности хоће да покрене лице које није члан црквене заједнице православне Цркве, одлучиће претседник Архијереј, по саслушање црквеног тужиоца, да ли је у црквеном интересу да се поступак у поједином случају покрене. При томе ће се имати у виду, да ли црквена за-

једница којој припада молилац поступа узајамно (реципрочно) у сличним случајевима, као и да ли има места реторзији. У случају сумње, тражиће се упутство од Светог архијерејског синода, које је за Суд обавезно.

§ 128

Суд је везан за своје одлуке и не може их мењати, без обновљеног поступка са странкама (§§ 294—300), осим у случају привремених наредаба (§ 252).

§ 129

О истој ствари не могу се истовремено водити поступци пред два или више Црквених судова.

Чим један Црквени суд сазна да се о истој ствари води поступак и пред другим Црквеним судом, има се одмах с овим ставити у споразум, те ће се ствар продужити и довршити пред оним судом који је надлежан по §§ 31—34. У случају неспоразума, поступиће се по § 30.

Ако се поступак по истој ствари води пред државним властима, затражиће се извештај о ствари од државне власти која поступак води, те ће се тада одлучити о даљем вођењу поступка пред Црквеним судом (§ 263).

§ 130

Црквени суд по службеној дужности pazi на ваљаност брака, на накнадно уклањање брачних сметњи и на застарелост брачних

сметњи (§ 46 Брачних правила), забрана (§ 54 Брачних правила), црквених кривица и казна.

Ако се у току брачнога спора нађе да постоји која од брачних сметњи која се може уклонити, предузеће Црквени суд, по службеној дужности, кораке да се сметња уклони и брак оснажи.

§ 131

Покретање судског поступка није везано ни за какве формалности (§ 68).

Суд је у току целог поступка дужан странке упућивати на прописе Поступка и исправљати са странкама формалне недостатке њихових радња у суђењу.

Због формалних недостатака својих радња у поступку, странка може имати штету само ако не исправи опажене недостатке према наредби или решењу Суда (§§ 68, 69, 71 и 75).

За прописане формалности везани су: формална тужба (§§ 218—219 и 261), правни лекови (§§ 279, 281 и 283) и молба за обнављање поступка (§ 297).

Б) Доказна средства

1) Исправе

§ 132

Службени списи које је издала црквена, државна или самоуправна власт у оквиру свога службеног делокруга и у прописаном об-

лику, пружају доказ о ономе што се њима изриче, наређује или потврђује, догод се пред Судом не докаже противно од тога.

Исту доказну снагу имају и списи јавних бележника, као и сведоцбе и потврде јавних установа и јавних завода.

Приватне исправе могу послужити за доказ само ако се докаже њихова истинитост, и само против лица које их је издало.

§ 133

Сведоцбе о моралном животу и владању, као и сведоцбе да која од странака живи у брачној заједници или у ванбрачном односу морају бити издане или бар потписане од надлежнога пароха дотичне странке, да би се могле примити као доказ у црквеном поступку.

Ако је сведоцбу издао надлежан парох, не треба сведоцби даље потврде, а ако ју је издала државна или општинска власт, мора сведоцба бити потврђена и од надлежнога пароха.

§ 134

Исправе се у току поступка редовно прилажу у препису, али се на главној расправи морају Суду показати и у оригиналу или овереном препису, да би се могле узети у обзир при доношењу пресуде.

Ако је у исправи што додавано, брисано, прецртано, или исправа има иначе спољашњих недостатака, Суд ће ценити у којој мери је умањена или уништена њена доказна снага.

§ 135

Ако су исправе писане страним језиком, мора им бити приложен оверен превод (§ 158).

Ако су исправе издане од иностраних власти, морају бити легализоване од законитог претставника Краљевине Југославије у земљи где је исправа издана, а ако таквог нема, од Министарства иностраних дела Краљевине Југославије.

2) Сведоци

§ 136

Као сведоци преслушавају се лица која о предмету поступка могу дати података од важности за оцену ствари.

Предмет сведочења су само сведокова непосредна чулна опажања догађаја спољашњег света, без обзира на његово мишљење или оцену ствари.

§ 137

Као сведоци не смеју се преслушавати:

1) свештена лица о ономе што им је било поверено на исповести или иначе, као духовна тајна;

2) државни службеници, активни или бивши, о ономе што су сазнали као службену тајну, док их старија власт не ослободи од дужности чувања тајне;

3) пуномоћник странке о ономе што му је странка поверила као своме пуномоћнику, осим ако то та странка сама тражи;

4) лица за која се тврди да су са странком извршила прељубу, о тој прељуби, осим ако то прељубом осумњичена странка сама тражи;

5) они који, због душевне и телесне болести, нису били способни опажати догађаје о којима се ради, или нису у часу сведочења способни казати истину, о своме ранијем опажању;

6) неправославни хришћани у кривичним стварима свештених лица и монаха за црквене кривице, а нехришћани и познати безверци у свима црквеним кривичним стварима.

Ако би ова лица, ипак била саслушана, сведочење њихово не важи.

§ 138

Сведок може ускратити сведочење:

1) ако је с којом од странака верен или венчан, ма брак више и непостојао;

2) ако је с којом од странака у крвном сродству у правој линији;

3) ако је с туженим у крвном сродству у побочној линији до четвртог степена завршно, а у двородном или духовном или у сродству по усвојењу до другог степена завршно;

4) ако је с туженим у кућној задрузи или у односу стараоца, стараника, хранитеља или храненика;

5) ако се сведок пита о стварима које је сазнао као нечији пуномоћник, или као лице које је по своме положају или занимању обавезано на чување тајне, уколико сведок не би од чувања тајне био ваљано разрешен;

6) ако се сведок пита о стварима које би му могле нанети срамоту или дати повода за кривично гоњење сведока или лица која са сведоком стоје у односу наведеном у тачци 1—3 овога параграфа.

§ 139

Лице које није по § 137 изузето од сведочења, или по § 138 ослобођено од сведочења, дужно је на позив Суда сведочити.

Ако лице које је дужно сведочити, неће да сведочи, поступиће Суд по пропису § 5, а ако неће да се одазове позиву на Суд ради сведочења, поступиће Суд по § 86.

Ако би се као сведок имао саслушати Архијереј или члан Владалачког дома, саслушање ће се извршити у стану тога сведока.

§ 140

Сведок је дужан на свој исказ пред Црквеним судом положити прописану заклетву; од ове заклетве ослобођени су Архијереји и чланови Владалачког дома, код којих лица не долази до примене ни пропис става другог овог параграфа. Свештена лица не полажу заклетву по пропису става другог овог параграфа, него је само потписују.

Сведок ће се, пре почетка саслушавања, упозорити на то да ће на свој исказ морати положити заклетву, те ће се опоменути да говори истину с обзиром на светост заклетве и последице криве заклетве.

Сведоке који нису чланови црквене заједнице православне Цркве, заклеће на њихов исказ пред Црквеним судом, по правилу, грађански суд (§ 5), осим ако би они сами, као хришћани, хтели да их на исказ закуне Црквени суд који их је саслушао, што се у записнику има назначити.

Ако сведок на свој исказ неће да се закуне, поступиће суд по пропису § 5.

§ 141

Пре саслушања сведока о главној ствари, сведок ће се питати за име и презиме, одакле је, где живи, шта му је занимање, колико има година, које је вере, и стоји ли у каквом односу с тужитељем и туженим (окривљеним). У сумњивим случајевима, може се сведок упитати да ли је, кад и зашто осуђиван, односно да ли је и зашто лишен бирачког права за избор Црквено-општинског савета (чл. 174 Устава).

После тога сведок ће се позвати да исприча све што му је познато о предмету, својим речима, и тек ако би што било непотпуно, нејасно или у противречности, поставиће му се питање ради допуне или разјашњења онога што је казао. Недопуштена су питања у којима је садржано упутство како би се имало одговорити.

Присутне странке и њихови заступници (§§ 56—64) могу, са дозволом водиоца поступка, стављати питања сведоку, ради бољег разјашњења ствари. Неумесна питања водиоца поступка ће одбити.

Сведоку се може дозволити да свој одговор сам казује у записник.

Сведоци чији су искази у опреци могу се суочити, ако се опрека не може отклонити на други начин. Истовремено се могу суочити само два сведока. Суочени ће се саслушати о тачкама у којима се не слажу, и позвати да разјасне несугласност, те њихове одговоре о томе унети у записник. Недопуштено је упућивати суочене сведоке да један другог утерују у лаж, или при суочавању подржавати исказ једнога сведока.

§ 142

Исказ сведока казује судија гласно пред сведоком у записник, по пропису § 74.

Ако сведок неће да потпише записник поступиће се по § 75.

Ако сведок не зна службени језик, или је глув или нем, поступиће се по §§ 72 ст. 1 и 73 ст. 3.

Ако се сведок саслушава на главној расправи, поступиће се по § 76.

§ 143

Пре него што ће се заклети, сведок се има свагда упитати има ли што своме исказу да дода, или да га измени; затим ће се још једаред опоменути на светост заклетве и последице криве заклетве, и пред крстом и еванђељем с упаљеним свећама, позвати да се прекрсти и дигне три прста десне руке у вис, а затим ће за судијом изговорити:

„Заклињем се јединим Богом, и свим што ми је најсветије и на овом свету најмилије, да сам о свему што ме је Суд питао истину казао и да ништа што сам знао нисам прегутао. И како ја овде истину говорио, тако мени Бог помогао! Амин“.

После изречене заклетве сведок се има прекрстити и целивати крст и еванђеље, ако је православне вере.

За време заклетве имају у судници или на месту суђења сви стојати гологлави.

Неми сведоци који знају читати и писати, заклињу се на тај начин што ће потписати текст заклетве и крстећи се целивати крст и еванђеље, а глуви сведоци прочитаће налисани текст заклетве, поступајући иначе у свему по пропису овога параграфа. Ако глуви и неми сведоци не знају ни читати ни писати, заклеће се преко заклетог тумача који се са сведоком зна споразумети.

§ 144

Неће се заклињати лица:

1) за која је доказано или је сумњиво да су учествовала у црквеној кривици о којој се испитују;

2) за која се сумња да су са којим брачним другом у прељубном односу или у договору око рађења о глави другоме брачном другу, или у споразуму о побачају, прељуби или блуду другогa брачног друга, ако се ради о брачној парници;

3) која су лишена или би с разлогом могла бити лишена бирачког права за избор Црквено-општинског савета (чл. 174 Устава);

4) која, у време судског испита, нису још навршила шеснаесту годину;

5) код којих је душевна снага опажања или памћења знатно ослабљена;

6) која су с туженим, против којег сведоче, у таквом непријатељству да је сумњива потпуна веродостојност њихова исказа;

7) која су на судском испиту навела важне околности за које је доказано да су неистините, а која се не могу оправдати да су то учинила само из незнања, заблуде или забуне.

Ако би се ова лица заклела, заклетва неће вредити.

Приватни учесник се може преслушати и заклињати као сведок док не дође у положај тужиоца, ако томе не стоје на путу општи узроци из §§ 137, 138 и 140.

§ 145

Сведоци се не заклињу у припремном поступку, ако је сигурно да ће се преслушати и на главној расправи. Но кад се може очекивати да се сведок неће позивати или неће моћи доћи на главну расправу, из било којег узрока, или кад странке из важних разлога траже да се сведок одмах закуне, или судија (повереник) нађе да се од сведока може сазнати истина само ако се закуне, тада ће се сведок одмах заклети.

Ако је сведок заклет у припремном поступку, неће се он поново заклињати на главној расправи, него ће се на расправи потсетити на већ положену заклетву.

§ 146

Сведоци се саслушавају свагда појединачно, без присуства осталих сведока који ће се касније саслушати.

При саслушавању сведока може се Суд постарати да се већ саслушани сведоци не састану са онима који се тек имају саслушати.

Пре него што се доврши саслушање свих позваних сведока, не може се ниједан сведок удаљити из судске зграде без дозволе Суда.

§ 147

Сведоцима припада право на накнаду путних трошкова и дангубе, ако су од Суда (судског повереника) удаљени бар десет километара. Сведоци који живе од наднице имају то право безусловно. Висину дневнице и путних трошкова утврђује Суд.

Трошак сведока терети странку која се на сведока позвала.

Ако је сведок позван по тражењу судског тужиоца или браниоца брака, терети трошак сведока ону странку која буде у пресуди проглашена кривом, а ако ниједна странка не буде проглашена кривом, терети трошак Епархијску касу.

3) Вештаци и судски увиђај

§ 148

Кад за бољу оцену чињеничног стања треба такве спреме, искуства или знања које Суд нема, саслушаће Суд вештаке, и то редовно два вештака. Један вештак саслушаће се само ако би предмет вештачења могао пропасти док други вештак не стигне.

Ако се странке не сложе о избору вештака, поставиће их Суд, по службеној дужности.

Вештацима припада награда, коју одређује Суд. У погледу трошкова вештака примењује се сходно пропис § 147 ст. 2 и 3.

§ 149.

За вештаке не могу се узети лица која не могу бити испитана или заклета као сведоци, или која су ослобођена од сведочења (§§ 137, 138 и 144).

Странке могу тражити изузеће вештака, постављених по службеној дужности, из истих узрока из којих могу тражити изузеће судија (§§ 17 и 20) и на исти начин.

§ 150

Вештак може тражити да од вештачења буде ослобођен, ако за то наведе озбиљне разлоге. Ако вештак без разлога неће да се одазове позиву Суда, поступиће се по § 5.

§ 151

Вештак ће се, пре почетка вештачења, заклет:

„Заклињем се јединим Богом, и свим што ми је најсветије и на овом свету најмилије, да ћу предмет вештачења савесно испитати, да ћу верно навести све што опазим и нађем, и да ћу своје мишљење дати непристрасно, по својој савести и своме најбољем знању. Тако ми Бог помогао!“

Стално постављени судски вештак, који је као такав већ заклет, опоменуће се, уместо поновне заклетве, на светост заклетве коју је већ положио.

Ако се вештак не закуне, не може дати своје мишљење; а ако се узме мишљење од незаклетог вештака, оно неће важити.

§ 152

Суд руководи радом вештака обзирући се, што је више могућно, на предлоге странака. Суд означаје предмет вештачења и ставља вештацима питања о којима тражи њихово мишљење.

Ако је вештацима непознато или нејасно зашто се тражи њихово мишљење, има им се разјаснити, по списима, о чему се ради и због чега је потребно вештачење у даном случају, тако да се од њих добије одређено мишљење о предмету вештачења.

§ 153

Вештаци посматрају и испитују предмет вештачења у присутности и под надзором судије (§§ 9 и 26) у припремном поступку, односно судског већа на главној расправи. Једино ако би захтевали обзири морала или стидљивости, или ако би се вештачење морало извршити на основу вишеструког посматрања или које траје дуго времена, може се посматрање вештака вршити без присуства судије, односно већа, али и тада се ваља по могућности постарати да оно буде веродостојно.

Странке и заступници имају права да вештацима стављају питања, сходно пропису § 141 ст. 3.

Податци вештака о њихову посматрању (налаз) записују се одмах у записник, а мишљење њихово може се утврдити или одмах, или, по потреби, и касније, записнички или писменим поднеском, у року који Суд одреди према приликама случаја.

§ 154

Непотпуности и нејасноће у налазу или противречности налаза с извиђеним чињеницама, имају се отстранити поновним саслушањем истих или, по потреби, других вештака.

Недостатци или противречност у мишљењу вештака отстрањују се на исти начин.

Ако је у питању медицинско или хемиско вештачење, може се, по потреби, тражити мишљење Главног санитетског савета или Медицинског факултета.

§ 155

Судски увиђај врши се кад је за утврђивање или разјашњење чињеничног стања потребно лично опажање Суда или судског повереника.

Увиђај се врши, по правилу, у присутности два Судом одређена сведока. Странке и њихови заступници (§§ 56—64) могу присуствовати увиђају, осим ако се ради о хитном случају где је с одлагањем скопчана опасност (§§ 148 и 166).

Кад је за утврђење и оцену чињеница које су предмет увиђаја потребна стручна спрема, искуство или знање, призиваће се увиђају и вештаци; по правилу два, но у случају опасности (§ 148 ст. 1) и један.

§ 156

Записник о извршеном увиђају мора пружати јасну и верну слику стања које је нађено увиђајем.

Ако затреба, ваља записнику прикључити и скице, цртеже или фотографије предмета увиђаја с тачним назначењем описа, мера, величина, стања и т. д.

Ако увиђај није био од успеха, може се он, по потреби и могућности, поновити с истим или другим вештацима или без њих.

§ 157

Упоређивање и оцену рукописа може извршити Суд или судски повереник са графолошким вештацима или без њих, ако нису потребни (§ 148).

При томе се за подлогу упоређивања могу употребити само таква писмена странке чији се рукопис испитује, која неоспорно потичу од њене руке.

Ако таквога рукописа нема, може Суд странку о чијем се рукопису ради, позвати да у записнику својеручно испише речи или реченице, које Суд одреди, на језику и у писму који Суд одреди.

Ако странка ускрати писање, цениће Суд по § 124, какви закључци се из тога имају извести.

4) Судски тумач

§ 158

Лица која не знају службенога језика (§ 71), или су потпуно глува, нема или глуво-нема, саслушаваће се преко тумача, ако Суд (повереник) не може с њима иначе да се споразумева.

Судски тумач има у свему положај вештака (§§ 148—154) а заклиње се (§ 151) „да ће од лица којем служи као тумач, савесно узети изјаву коју има да тумачи, и да ће је верно саопштити Суду, по своме најбољем знању, и да ништа неће прећутати“.

Црквени судови ће за сталне преводиоце страних језика одредити, по потреби, поуздана стручна лица као сталне судске тумаче (§ 151 ст. 2).

В) Ток поступка

1) Деоба поступка

§ 159

Поступак пред Епархијским црквеним судовима дели се редовно у припремни и главни поступак. Циљ је припремнога поступка (ислеђења, извиђања) да се о предмету суђења испитају странке и приберу докази; циљ је главнога поступка да се тачно утврде захтеви странака, да се о чињеницама које заснивају захтеве проведу докази и да се о тим захтевима изрече пресуда.

У току како припремног тако и главног поступка, у брачном спору, може се повести споредни поступак за решење споредних питања, назначених у § 243.

Пре решења главнога захтева може епархијски Архијереј, Суд, односно судски повереник, у својој надлежности издати привремене наредбе назначене у §§ 174, 210, 245 ст. 2 и 259 т. 11.

Поступак пред Великим црквеним судом дели се у поступак по службеној дужности и поступак по изјављеном незадовољству (правним лековима).

2) Припремни поступак

а) Општа наређења

§ 160

У припремном поступку пред Епархијским црквеним судовима, покренутом по службеној дужности, прибирају се докази по службеној дужности.

У поступку по приватној тужби (§ 122 ст. 2), прибирају се докази само по предлогу приватног тужиоца.

Ако је поступак у брачном спору по приватној тужби покренут са стране оба брачна друга (§ 122 ст. 3), или се отвори поступак против истог лица за више црквених кривица, или се покрене кривични поступак по међусобним приватним тужбама два или више лица, Суд ће поступак у овим стварима, по правилу, спојити и провести јединствени поступак и изрећи једну пресуду, осим ако разлози целисходности не изискују да се поступак у поједином случају води одвојено.

§ 161

Учешће странака при извођењу доказа у припремном поступку није обавезно.

У припремном поступку дозволиће се учешће странака при извођењу увиђаја и вештачења увек, а при извођењу доказа исправама и сведоцима само онда ако то не би могло наудити успеху извиђања.

Судски тужилац, кад не врши дужност истражног повереника (§ 40), и бранилац брака не могу се ни у припремном поступку искључити од учешћа у доказном поступању.

Заступници странака по овлаштењу (пунномоћници) могу се, у току припремног поступка, искључити свагда кад је одређено лично саслушање или лично учешће странака; не могу се, међутим, искључити при извођењу увиђаја или вештачења.

§ 162

Догод припремни поступак није завршен и није предата формална тужба (§§ 168, 218 и 219), могу странке своје захтеве допуњавати и исправљати, али их не могу изменити тако да се промени предмет или основ захтева (§ 217).

§ 163

Догод траје припремни поступак, могу странке предлагати нове доказе и захтевати допуну већ проведених доказа.

Судски повереник ће редовно о изведеним доказима извештавати странке, осим ако би то могло наудити успеху извиђања. Судског тужиоца и браниоца брака извештаваће свакад.

У погледу разгледања списка вреди за припремни поступак пропис § 81 ст. 2. Но чим буде припремни поступак завршен, не може Суд више ускратити странкама разгледање и преписивање списка, осим оних који су назначени у § 81 ст. 3.

§ 164

Припремни поступак води, у име Суда, одређени судски повереник, као судија појединац односно истражни судија, и као такав он доноси, по правилу, све одлуке изван главног поступка (§ 9). Судско веће доноси у припремном поступку само решења на жалбе против наредаба судског повереника (§ 276).

Судски повереник који води извиђање у поступку по службеној дужности, предузеће све радње које сматра потребним за утврђење правога стања ствари, не чекајући на предлоге странака.

При сакупљању чињеница и доказа који су од важности за утврђивање правога стања ствари, стараће се истражни орган како о чињеницама које говоре у прилог тако и о оњима које говоре против захтева странака.

§ 165

Припремни поступак је, по правилу, хитан и кратак, и ограничује се само на прибирање чињеница и доказа, без упуштања у правно расправљање са странкама.

Странка која је незадовољна поједином наредбом или целим вођењем извиђања, може се у правном леку против коначне пресуде жалити и на наредбе из припремног поступка, а може се у току поступка притужити и претседнику Архијереју, као врховном претставнику јерархијске власти у епархији (§ 276, чл. 95 и 109 Устава).

§ 166

У припремном поступку се сведоци, по правилу, не заклињу, нити се проводе такви увиђаји и вештачења којима би се предмет увиђаја или вештачења могао уништити.

Но судски повереник ће изузетно заклети сведока или провести и такав увиђај односно вештачење у припремном поступку, ако

постоји озбиљна опасност да би иначе до главне расправе сведок могао нестати, односно предмет увиђаја или вештачења пропасти.

§ 167

Пре завршетка припремног поступка судски повереник упознаће странке са свима прибраним чињеницама и доказима, да странке могу ставити своје примедбе и предлоге за допуну извиђања.

Извиђање се не може завршити, док Суд не прибави сведоцбе о моралном владању приватног тужиоца, приватног учесника и тужених у судској ствари, односно матичне изводе о венчању странака у брачном спору, о крштењу и смрти њихове деце, као и о сродству брачних другова где је ово у питању.

Ако судски повереник нађе за потребно, извршиће увиђај у матичним књигама.

§ 168

Чим судски повереник нађе да је ствар довољно извиђена и зрела за главну расправу, а странке немају предлога за допуну припремног поступка или такав предлог буде одбачен, позваће Суд странку која је покренула припремни поступак, да поднесе Суду у року од четрнаест дана формалну тужбу (§§ 218 и 219).

Ако је поступак покренула црквена власт или приватни учесник, позваће се прво судски тужилац да поднесе тужбу, па тек ако

овај у року назначеном у ставу првом не поднесе тужбу, поступиће се даље по пропису §§ 43 и 49.

Ако судски повереник нађе да лице које је покренуло поступак нема услова за приватног тужиоца, он ће поступак наредбом обуставити.

б) У брачним споровима

аа) О поништењу брака

§ 169

У случају ништавости брака (§ 5 Брачних правила), Црквена власт (судски тужилац) покреће судски поступак по службеној дужности (§ 122), а и брачни друг, његов законски заступник (§ 58) или ма које интересовано лице, могу покренути код надлежног Суда судски поступак за поништење брака (§ 39 Брачних правила).

Ако поступак покрене један брачни друг, упућује се захтев за поништење брака против другог брачног друга, а ако га покрене власт или треће лице, упућује се захтев против оба брачна друга.

У случају ништавости брака због брачних сметњи по § 27 Брачних правила може се спор о поништењу брака повести само по тражењу ма којег од брачних другова.

Ако из нападнутог брака има деце, извештавају се о поступку и деца, односно, ако нису својевласна, поставља им се заступник

по службеној дужности, да би могла у поступку бранити своје интересе као приватни учесници.

§ 170

Спор о поништењу брака може се повести, по правилу, само за време док брак још није престао. Ако је поступак поведен за време трајања брака, може се он продужити и после престанка брака, кад је то потребно за уређење односа насталих из тога брака или због црквеног интереса.

§ 171

Поступак у спору о поништењу брака води се свагда по службеној дужности (§§ 160 ст. 1 и 164), без обзира на то по чијем захтеву је покренут.

§ 172

У спору о поништењу брака имају се свагда извести начисто и ова питања: да ли су странке знале да не постоји који од услова брака, односно да постоји брачна сметња или су брак склопиле у незнању; до које странке је кривица што је дошло до склапања ништавног брака; да ли има какве кривице до свештеника који је овај брак благословио и у чему је она; да ли из тога брака има деце.

Брачноме другу, чијом је кривицом дошло до склапања ништавног брака, не припада право да тражи поништење тога брака.

§ 173

У спору о поништењу брака Суд ће странке лично саслушати о свима питањима назначеним у § 172 ст. 1.

Ако су странке у часу склапања брака биле још малолетне, саслушаће се и њихови тадашњи законски заступници.

У сваком случају саслушаће се и свештеник који је благословио тај брак, а по потреби, и сведоци венчања.

§ 174

Судски повереник може, у току припремног поступка, привремено наредити (§§ 243 до 252), да се брачни другови одмах одвоје, ако би њихов живот у брачној заједници изазивао саблазан и удио светости тајне брака.

бб) О ваљаности брака

§ 175

У случају одређеног правног интереса некога лица да се утврди да ли постоји или не постоји, односно да ли је постојао ваљан брак међу два лица која живе или су живела у брачној заједници, може црквена власт (судски тужилац) по службеној дужности, брачни друг, односно законски заступник брачног друга (§ 58) или ма које треће интересовано лице, покренути код надлежног Суда судски поступак за установљење ваљаности тога брака (спор о ваљаности брака).

Ако поступак покрене један брачни друг, упућује се захтев против другог брачног друга; а ако га покрене власт или треће лице, упућује се захтев против оба брачна друга.

§ 176

Спор о ваљаности брака може се повести и пошто је брак већ смрћу престао.

§ 177

Ако је поступак о ваљаности брака поведен по захтевању судског тужиоца, води се он даље по службеној дужности (§ 171), а ако је поведен по захтевању једнога брачног друга или трећег интересованог лица, води се он као поступак по приватној тужби (§ 160 ст. 2).

§ 178

Спор о ваљаности брака ограничава се само на установљење да ли је оспорени брак ваљан или ништаван и које су његове правне последице у погледу жене и деце; о поништењу тога брака и о изрицању казне за кривце не може се у томе спору судити (§ 236 тачка 1).

Но ако би се на основу правноснажне пресуде, којом је установљено да је брак ништаван, тражило каснијом тужбом и поништење тога брака (§ 169), пружа ова пресуда потпун доказ да је брак ништаван (§ 132).

вв) О разводу брака

§ 179

Ако у једном ваљано склопљеном браку настану узроци из којих се по Брачним правилима Српске православне Цркве брак може развести, могу један или оба брачна друга покренути код надлежног Црквеног суда спор о разводу брака.

Захтевање развода брака упућује се увек против другог брачног друга.

§ 180

Спор о разводу брака може се повести само за време док брак још није престао, уколико се томе неprotиве прописи §§ 79 до 84 и 85 Брачних правила.

Ако у току спора брак престане, поступак се обуставља.

§ 181

Законски заступници не могу за своје старанике повести ни продужити спор о разводу брака, без њихове воље.

§ 182

Спор о разводу брака води се само по приватној тужби, и за тај спор вреди пропис § 160 ст. 2.

§ 183

У сваком спору о разводу брака има се начисто извести и питање о кривици за раз-

звод. На ово питање Суд ће обратити пажњу по службеној дужности, ма га странке у спору и не покренуле.

§ 184

Судски поступак по спору о разводу брака не може се покренути пре него што се међу завађеним брачним друговима трипут не покуша мирeње.

Покушаји мирeња понављају се у размацима од најмање седам а највише тридесет дана. Позиви се достављају странкама путем поште, лично на руке.

Покушаји мирeња не спадају у припремни судски поступак.

§ 185

Чим Суд прими молбу да се поведе спор о разводу брака, упутиће је одмах, преко надлежног архијерејског намесника, надлежном парохи да овај покуша мирeње међу завађеним брачним друговима у два маха. Ако је архијерејски намесник у исто време и надлежан парох, извршиће он и прва два покушаја мирeња.

§ 186

Ако један брачни друг станује ван подручја Суда пред којим се има водити поступак, може Суд, у изузетном случају, дозволити да се брачни другови саслушају о мирeњу одвојено, сваки код свога пароха (§ 32).

Ако тужени брачни друг станује ван подручја Великог црквеног суда, а место становања му је познато, позваће се да писмено јави да ли жели да се мири са тужиоцем и шта предлаже у томе циљу. Ова изјава има се дати пред јавним бележником или југословенским конзулатом у земљи где тужени станује.

§ 187

Ако је тужени сасвим несталног или непознатог боравишта, или је нестао те се не зна да ли је жив, или је лишен разума или проглашен за лудог, ако је потпуно глув, нем или глуконем, или се налази на издржавању казне затвора од најмање две године, одустаје се од покушаја мирeња. Мирeње се не може покушати преко тумача.

Од мирeња се одустаје и у случају ако је тужени брачни друг отпао од православне вере (§ 107 Брачних правила) или је коначно искључен из црквене заједнице Српске православне Цркве.

Покушај мирeња не може изостати зато што се један брачни друг налази на бојишту или у каквој државној мисији на страни.

Кад по прописима овога параграфа изостане мирeње, отвара се одмах припремни поступак као да је мирeње остало без успеха.

§ 188

Ако тужени брачни друг није члан заједнице православне Цркве, а неће добровољ-

но да се одазове позиву на покушај мирeња, узима се да на мирeње не пристаје.

§ 189

Ако се тужилац позиву на покушај мирeња не одазове, узима се да је одустао од тражења развода. Ако тужилац свој изостанак за осам дана оправда довољним разлозима, издаће му се нов позив на покушај мирeња; а ако и на тај не дође, поступак се обуставља.

Лице чијом кривицом је поступак мирeња обустављен, не може покренути нови поступак пре него што протеку најмање шест месеци од дана обустављања ранијег поступка.

§ 190

Ако се тужени позиву на покушај мирeња не одазове, или се пре свога саслушања удаљи, узима се да на мирeње не пристаје.

§ 191

Ако се позив туженој странци за покушај мирeња није могао доставити, позваће се тужилац да, у року који му Суд одреди, назначи тачну адресу туженога.

Ако тужилац у даном року не назначи адресу нити затражи продужење рока, обуставиће се поступак.

§ 192

Свештеник врши покушај мирeња међу завађеним брачним друговима очински и благо,

као своју пастирску дужност. При вршењу ове службе имаће свештеник у виду једино светињу и важност брака и неће се руководити никаквим другим обзирима. Нарочито ће се клонити свега што би размирицу међу друговима могло заострити или би могло изазвати утисак да он у тој размирици стаје на страну оне странке која помирење одбија. Покушај мирeња има се водити тако да се из њега јасно види како Црква жели међусобно праштање и очекује помирење брачних другова, ради виших хришћанских циљева. Ако у браку има деце, свештеник ће од завађених тражити измирење и за љубав њихове деце, која би невино страдала.

§ 193

При покушају мирeња не може бити нико присутан осим брачних другова, ма ови били и малолетни.

Свештеник ће брачне другове саслушати прво посебно да се, сасвим кратко, од њих лично обавести о узроцима размирице, а затим ће их одмах саслушати заједно и покушати мирeње по пропису § 192.

Ако постоји озбиљна опасност грубог сукоба, неће свештеник састављати завађене у истој соби, и постараће се, по потреби, за њихову личну сигурност.

§ 194

О сваком мирeњу води се записник у који се, поред општих података из § 73 т. 1—4, уводи:

1) да ли су се странке измириле или нису, и

2) ако нису, шта наводе за разлог одбијању.

Ови податци уносе се у записник сасвим кратко, клонећи се свих оштрина које би могле сметати каснијем мирењу.

Ако која од странака не потпише записник у којем стоји да се је измирила, узима се да мирење није успело.

§ 195

Ако први покушај мирења не успе, отпустиће свештеник завађене брачне другове с опоменом да још размисле о ономе што им је саветовао и позваће их усмено на други покушај за одређени дан, а заказани дан и објаву позива странкама назначиће у записнику о првом покушају мирења, који ће странке потписати.

Ако странке не потпишу записник, доставиће им се позив и писмено (§ 184 ст. 2).

§ 196

На другоме покушају мирења поновиће свештеник своје настојање, по пропису § 192, и поново упозорити брачне другове на штетне последице њихове међусобне размирице.

И о томе покушају саставиће се записник по пропису § 194.

§ 197

Ако је мирење успело, вратиће парох послану му молбу са својим записницима Епар-

хијском црквеном суду, који ће поступак обуставити и странке о томе извести.

Ако мирење у оба покушаја није успело, доставиће парох списе своје надлежном архијерејском намеснику, с кратким извештајем о својим опажањима која нису била уведена у записнике о мирењу. Нарочито ће напоменути чијом кривицом није дошло до помирења, ако се то из записника довољно не види.

§ 198

Архијерејски намесник позваће завађене брачне другове, по пропису § 184 став 2, и покушаће међу њима последње мирење, сходно пропису §§ 192 до 194.

Ако мирење успе, архијерејски намесник ће послати списе Епархијском црквеном суду, који ће поступити по пропису § 197 ст. 1.

Ако мирење не успе, послаће намесник списе Епархијском црквеном суду с извештајем, у смислу § 197 став 2.

§ 199

Чим се Епархијски црквени суд из послатих списа о покушајима мирења увери да мирење међу странкама није успело, позваће странку која је поступак покренула (молиоца), да у року од четрнаест дана преда писменим поднеском или на записник, свој предлог за отварање припремног поступка у којем предлогу ће навести: са кога разлога тражи развод брака и којим доказним средствима тај

разлог доказује. По потреби Суд ће молиоцу вратити предлог на допуну или исправку у одређеном новом року и поучиће га по пропису § 131.

Ако покретач спора (молилац) у одређеном року предлог не поднесе или не исправи, поступак ће се обуставити.

Ако молилац предлог поднесе, припремни поступак ће се повести у смислу његова предлога и понуђени докази ће се прибрати.

Ако се из самог предлога или у току припремног поступка јасно покаже да молилац нема за себе ниједног, Црквом признатог, бракоразводног узрока, или да је он једини крив брачној размирици, судски повереник може поступак наредбом обуставити.

§ 200

Чим судски повереник нађе да је ствар у припремном поступку довољно извиђена, позваће странку која је поступак покренула (молиоца) да у року од четрнаест дана поднесе Суду своју формалну тужбу (§ 218).

Ако молилац у одређеном року поднесе формалну тужбу, поступиће се по § 221.

Ако молилац у одређеном року предложи допуну извиђаја, Суд ће о томе предлогу донети решење и, ако предлог одбије, одредиће даље по ставу другом овог параграфа.

Ако молилац у одређеном року не поднесе формалну тужбу, судски повереник ће обуставити поступак и наредбу о томе доставити обема странкама.

в) У кривичним стварима

§ 201

Све црквене власти и њихови органи дужни су пријавити надлежном Епархијском црквеном суду (§§ 34 и 35) црквена кривична дела која сами опазе или која им буду пријављена или за која они какогод сазнају, а која се гоне по службеној дужности (§ 122).

Кад до Суда допре глас о каквом црквеном кривичном делу, које се гони по службеној дужности, постараће се судски тужилац и без налога Суда, да се саслушају лица која су тај глас раширила и затим ће, помоћу црквених власти, ићи гласу у траг све до самог извора, старајући се да се увери о правом стању ствари, ради даљег поступања.

§ 202

Когод дозна за какво црквено кривично дело које се гони по службеној дужности, може то пријавити Суду поднеском или на записник.

Поред Суда, дужни су примити пријаву за свештеничке кривице: судски тужилац и архијерејски намесници, а за кривице вѣрних: и њихови надлежни пароси (чл. 23 Устава) односно пароси у чијим парохијама је дело учињено.

§ 203

Претседник Архијереј, надлежан по § 34 и 35, оцениће одмах сваку пријаву о кривичним

делима, пошто изврши преко својих органа (§§ 26 и 39) потребно извиђање, па акс нађе да дело долази у круг његове судске надлежности, донеће одлуку сам; у противном случају предаће пријаву Епархијском црквеном суду на поступак.

§ 204

Судски тужилац, као редовни истражни орган Епархијског црквеног суда (§ 39), има право захтевати да сваки архијерејски намесник и сваки парох на подручју тога Суда предузме хитан извиђај, ради прибављања чињеница и доказа потребних да се поведе кривично поступање против извесних лица.

У своме захтеву судски тужилац ће назначити смер у којем се имају чинити извиђаји и навешће околности за које жели да се извиде. Исто тако ће поступити и при потребној допуни извиђаја.

У извршењу ових извиђаја поступају архијерејски намесници, односно пароси, као судски повереници (§ 26).

§ 205

Пре него што се против некога лица поднесе формална тужба за теже кривично дело, повешће се против њега истрага, да би се основи сумње тачније испитали и стање ствари толико разјаснило да се може одлучити о дизању формалне тужбе.

Истрага се мора повести у случају, ако се дело о којем се води припремни поступак

кажњава по члану 210 слово а) тачка 7 до 10 и слово б) тачка 3 Устава (§ 29 т. 2 и 3).

Истрази ипак нема места, ако је ствар извиђајима довољно разјашњена, а судски тужилац или осумњичени немају даљих предлога за допуну ислеђења.

§ 206

У предлогу којим се тражи истрага, судски тужилац има тачно назначити дело за које се тражи истрага и лице против којег се тражи. Одлуку о предлогу доноси претседник Архијереј.

§ 207

Окривљени се испитује усмено. Може му се дозволити да своје одговоре сам у записник запише или казује. У последњем случају, ако окривљени тражи, присуствоваће његову испиту два сведока.

Саслушавање се врши благо и пристојно. Пре испита о главној ствари даће окривљени личне податке о себи, по пропису § 141 ст. 1.

Затим ће се окривљеноме означити дело за које се окривљује и питаће се: хоће ли што да наведе у своју одбрану.

Саслушавање треба вршити тако да окривљени у повезаном причању целе ствари добије прилику да се изјасни о свему што би могло побити основане сумње против њега и да изнесе све чињенице које говоре у његову одбрану.

Иза тога могу се окривљеноме ставити и поједина питања, ако је потребно да се попуне

празнине или разјасне нејасности и противречности у његову одговору. Питања се стављају тако да окривљени сазна све што против њега постоји и да се може о томе изјаснити. Окривљеноме се не смеју стављати питања у којима је већ садржано упутство како да одговори.

Ако се окривљени позива на какве чињенице и доказе, треба их проверити и прикупити, колико је могућно.

Ако окривљени неће да одговара на питања, треба га опоменути да се тим лишава средстава за своју одбрану и лепим га начином склонити да одговара.

Ако окривљени у току саслушања или при каснијим саслушањима мења свој исказ, и нарочито, ако опозива раније признање, треба му на то скренути пажњу и запитати га за узрок ових промена.

Окривљени се може и суочити с другим окривљеницима или сведоцима, при чему ће се поступити по пропису § 141 ст. 5.

§ 208

Тужилац и бранилац (§ 57 ст. 2) не могу, по правилу, присуствовати саслушању окривљенога и сведока, у току припремног поступка због кривичног дела. Једино ако је вероватно да сведоци неће моћи доћи на главну расправу, моћи ће тужилац, окривљени и његов бранилац присуствовати саслушавању сведока и стављати им питања.

§ 209

Чим судски тужилац нађе да нема разлога даљем гоњењу окривљенога, истрага ће се обуставити. Приватни тужилац или учесник могу против одлуке судског тужиоца тражити решење Суда, ако је кривични поступак био покренут или продужен по њихову захтевању.

§ 210

Ако се против свештеног лица поведе кривични поступак за такву кривицу која је проузроковала саблазан у народу и служи на срамоту свештеничком чину, претседник Архијереј може окривљено лице, одмах чим се припремни поступак поведе, привременом наредбом одлучити од свештенодејства до пресуде Црквеног суда.

Доносећи привремену наредбу о томе, може Архијереј одредити да се свештеном лицу привремено умање његове припадљности до половине.

Исто тако може претседник Архијереј, привременом наредбом у припремном поступку, разрешити од управе лице окривљено за злоупотребу материјалне природе у црквеној управи, до коначнога решења кривичне ствари.

3) Главни поступак

а) Општа наређења

§ 211

Главни поступак пред Епархијским црквеним судовима врши се на главној расправи.

§ 212

Учешће странака на главној расправи је обавезно.

Станкама мора се доставити позив на расправу лично (§ 96 т. 2) и у прописаноме року (§ 110 ст. 2), да би поступак важио.

§ 213

Суђење на главној расправи је јавно, но јавност је ограничена у толико што на расправи у брачном спору могу присуствовати само лица која са брачним странкама стоје у односу назначеном у § 138 тач. 2 до 4; расправи у кривичним стварима свештених лица само лица истога или вишег духовног степена, а на расправи у кривичној ствари верних само лица која са окривљеним и приватним тужиоцем стоје у односу назначеном у § 138 тач. 1 до 4.

Ако обе странке у брачном спору, или кривичном спору по приватној тужби, споразумно затраже да се потпуно искључи јавност, Суд је мора потпуно искључити.

У кривичној ствари која се гони по службеној дужности и у свакоме брачном спору, може претседник расправе јавност потпуно искључити, ако то тражи интерес вере, јавног морала, државног поретка или други који важан интерес.

§ 214

Кад приватни тужилац или тужени буде дисциплински уклоњен са целе или једнога

дела расправе (§ 121), Суд ће, ако уклоњени нема заступника, односно ако је и овај уклоњен, одмах поставити заступника по службеној дужности (§ 57), који ће заступати интересе уклоњене парничне странке на главној расправи. Именовање заступника по службеној дужности не објављује се у томе случају у новинама.

§ 215

Претседник расправе врши на главној расправи права претседника Суда (§ 10 ст. 3) и, нарочито, дисциплинску власт у смислу § 121.

Претседник одређује ток суђења на расправи, уколико он није одређен већ овим Поступком; води расправу, даје и одузима реч; прима или одбија предлоге, прекида, одлаже, и завршује расправу; објављује одлуке Суда на расправи, осим пресуде (§ 235).

§ 216

Станке могу на главној расправи поновити своје примедбе, приговоре и предлоге који су у току припремног поступка били одбачени, а могу у оквиру § 217 стављати и нове, догод расправа није завршена.

Туженоме, сведоцима и вештацима могу странке, с дозволом претседника расправе, стављати питања. Неумесна питања претседник ће одбацити.

§ 217

Главна расправа ограничује се једино на предмет захтева тужбе и одговора.

Предмет и захтев тужбе и одговора могу се на расправи само сузити, али се не могу проширити нити изменити.

Да ли се предмет или захтев тужбе предлогом странке на расправи мења односно проширује, цени претседник расправе.

б) Тужба, одговор и противтужба

§ 218

Тужба у брачном спору мора садржавати:

1) име и презиме туженога, његово занимање и боравиште;

2) тачне и потпуне податке о склапању оспореног брака и о рођењу деце из тога брака, с исправама које то доказују;

3) кратко и потпуно навођење брачне сметње или бракоразводног узрока, на којима се заснива тужба, описаних по времену, месту, начину постанка и насталим последицама;

4) у главној ствари: тачно одређени захтев тужиоца о ваљаности, поништењу или о разводу брака; у споредним стварима: захтев тужиоца о издржавању жене и деце и додељивању деце;

5) тачно навођење доказа за које тужилац предлаже да се изведу на главној расправи;

6) податке за доказ надлежности тога Суда;

7) потпис тужиоца или његова заступника (§§ 56—64).

Тужби се може додати кратко образложење у којем ће се, према припремним списима, описати стање ствари и истакнути последок изведеног доказа за и против туженога.

Ако тужбу подноси заступник по овлашћењу (пуномоћник), који није у припремном поступку предао Суду пуномоћје, мора се тужби приложити нарочито пуномоћје тужиоцево (§ 61 ст. 1).

§ 219

Тужба у кривичним стварима мора садржавати:

1) име и презиме туженога, уз назначење његових личних података (§ 141 ст. 1);

2) тачно, по времену, месту, начину извршења и насталим последицама, описано кривично дело за које се окривљени тужи, са свима његовим обележјима која су потребна за примену извесног кривичног прописа Кривичних правила Српске православне Цркве;

3) службени назив кривичног дела по Кривичним правилима, с навођењем кривичног прописа који се по предлогу тужиоцеву има применити;

4) податке за доказ надлежности тога Суда;

5) тачно навођење доказа за које се предлаже да се изведу на главној расправи;

6) потпис тужиоца или његовог заступника.

Тужби се мора додати потпуно образложење у којем ће се, према припремним спи-

сима, описати стање ствари и истакнути последак изведеног доказа за и против туженога.

У погледу прилагања пуномоћија важи пропис § 218 ст. 3.

§ 220

Тужба се предаје писмено или на записник, само код Суда, те за предају формалне тужбе не вреди пропис § 72 ст. 4.

Тужба се писмено предаје у толико примерака да сваки тужени добије по један, а два да остану у списима; ако се тужба узима на записник код Суда, сачиниће се записник одмах у потребном броју примерака.

§ 221

Суд ће тужбу доставити туженоме (туженима) с позивом да у року од четрнаест дана поднесе на тужбу свој писмени одговор или да га преда Суду на записник.

За предају формалног одговора не вреди пропис § 72 ст. 4.

Ако тужени у одређеном року не преда свој одговор на тужбу, узима се да га се одриче.

§ 222

Одговор на тужбу може садржавати само приговоре:

1) да Суд стварно или месно није надлежан;

2) да је ствар већ пресуђена;

3) да се о истој ствари води поступак пред другим Судом;

4) да је ствар застарела;

5) да тужиоцу не припада право на тужбу или да он није ваљано заступљен;

6) да тужба, из тачно наведених разлога, не одговара пропису §§ 218 или 219;

7) да нема брачне сметње или бракоразводног узрока на основу којег се подиже тужба, односно, да нема кривичног дела за које се подиже тужба.

Приговори под тачкама 1—3 доказују се у одговору исправама, а остали приговори се кратко или потпуно образлажу, с навођењем доказа за њих.

У одговору може тужени ставити и своје предлоге за понуду доказа на главној расправи, а (може кратко и стварно исправити и наводе тужиоца изнесене у тужби о чињеничном стању.

Тужени може с одговором спојити и противтужбу у брачним споровима, или црквеним кривичним стварима по приватној тужби.

На противтужбу, с одговором спојену, има тужилац право противодговора, сходно §§ 221 и 222. Противодговор се има ограничити искључиво на наводе и захтеве противтужбе.

в) Решавање тужбе и одговора, одређивање главне расправе

§ 223

После примљене формалне тужбе и одговора Суд ће, по правилу, одредити рочи-

ште за главну расправу и позваће на расправу странке, њихове заступнике и предложене сведоке и вештаке. Ако вештаци нису споразумно предложени, а има се извршити вештачење, Суд ће одредити вештаке по службеној дужности и позвати их на расправу. Ако су за расправу потребне какве исправе или списи, Суд ће наложити странкама да их донесу на расправу, ако су код њих, или ће их прибавити по службеној дужности још пре расправе, ако су код друге власти.

Главна расправа се има одредити тако да буде вероватно да ће сва позвата лица на време примити позив и имати довољно времена да дођу на расправу; по правилу ће се расправа заказати на четрнаест дана унапред, ако прилике појединог случаја не буду захтевале дуже време.

§ 224

Ако тужба или одговор имају формалних недостатака који би могли сметати успешном расправљању, Суд може, пре позива за главну расправу, позвати странке да у одређеном року исправе означене недостатке, допуне податке који недостају (§§ 218, 219 и 222) или да разјасне нејасности. Ако странке ово у датом року не учине, настају последице прописане у § 68 ст. 1.

Ако је тужба упућена очигледно ненадлежном Суду, или је потпуно неоснована (§ 222 т. 7) или обесна, или остане неисправљена и

после позива Суда да се исправи, или ако тужени у одговору изворним исправама потпуно докаже који од приговора назначених у § 222 т. 1—5, одбациће судски повереник тужбу образложеном наредбом.

§ 225

После издатих позива за главну расправу, не могу странке стављати више никаквих предлога пре расправе, ни писмено ни у записник, него те предлоге могу стављати на расправи.

Суд ће, после издатих позива за расправу, узети у обзир само накнадне поднеске којима странке одустају од тужбе или именују своје заступнике.

Но овим накнадно пријављеним заступницима не доставља Суд више позива за главну расправу.

г) Главна расправа

§ 226

Да се може држати одређена главна расправа, мора судско веће бити у прописаном саставу на окупу, непрекидно за цело време расправе.

Ако странке нису примиле позив за расправу или о томе нема доказа, или достава позива некој странци није ваљано извршена, а дотична странка није дошла, претседник ће главну расправу одложити.

Исто тако одложиће се главна расправа ако на расправу нису дошле странке, њихови

заступници (§§ 56—64), сведоци или вештаци, уколико се не може без ових лица судити.

Ако су странке на расправу лично дошле, нема места заступнику по овлашћењу (§ 61).

§ 227

У брачном спору не може се одржати главна расправа ако на њој нису присутни тужилац и тужени.

Изостане ли са расправе приватни тужилац, а позив му је прописно достављен, поступиће се по пропису §§ 44 и 50.

Изостане ли са расправе тужени, односно његов заступник по закону или по овлашћењу не буде припуштен да заступа странку (§ 61), поступиће се по § 57 ст. 1, уколико се ради о брачном спору или кривичној ствари која повлачи за собом црквену казну из чл. 210 слова а) тачка 7 до 10 и слово б) тачка 3 Устава, и уколико Суд не би нашао за потребно да расправу одложи и странку присили да лично дође суду (§§ 5, 46 и 50).

Изостане ли са расправе судски тужилац, бранилац брака, заступник или бранилац странке по службеној дужности, одложиће се главна расправа.

Изостане ли са расправе тужени у кривичној ствари која не повлачи за собом црквену казну из чл. 210 слова а) тачка 7 до 10 и слово б) тачка 3 Устава, а који је већ саслушан у припремном поступку, може Суд расправу одржати и у отсућности туженога, ако не нађе за потребно да расправу одложи.

§ 228

Кад Суд одложи главну расправу због изостанка које странке, сведока или вештака, који су уредно позвани, може лице које је криво за одлагање расправе, осудити на сношење трошкова одложене расправе.

Ако је одлагање расправе, изостанком по својој кривици, проузроковао судски тужилац, бранилац брака или заступник, односно бранилац по службеној дужности, поступиће се против њих дисциплински или кривично (чл. 102 т. 21 и 208 т. 3 Устава).

§ 229

Главна расправа не може почети пре него што се претседник Суда прозивањем странака, заступника (§§ 56—64), сведока и вештака, не увери, да су присутна сва лица која су на расправу позвана.

Ако претседник расправе нађе да се расправа може одржати (§§ 226 и 227), започеће она читањем тужбе и одговора. Ако се ова два списка не прочитају расправа не важи.

После прочитане тужбе и одговора, претседник ће најпре саслушати странке и то прво тужиоца, односно тужиоце, па туженога односно тужене о чињеничном стању спора, опоменувши их претходно да говоре пред Судом истину. У брачном спору о разводу брака или у спору о поништењу брака због сметња из § 27 Брачних правила, претседник ће редовно покушати мирене странака.

Кад претседник доврши саслушање које странке, дозволиће члановима већа а затим

судском тужиоцу или браниоцу брака да непосредно стављају питања странци која се саслушава.

Странкама се неће дозволити да једна другу испитују, али оне могу предложити председнику Суда да овај стави извесно питање противној страни. Неумесно питање председник ће одбити.

У погледу саслушања странака на расправи, сходно се примењује пропис § 207.

§ 230

По завршеном саслушању странака приступиће се извођењу понуђеног доказа, без обзира на то да ли су странке признале тврдње тужбе о чињеничном стању или нису (§ 123).

Ако председник расправе не одреди другачије, изводиће се прво доказ који је понудио тужилац, а затим доказ понуђен од туженога. Председник ће се постарати да при прибирању доказа не буде присутан сведок који још није саслушан, а вештак који није саслушан да не буде присутан кад други вештак даје своје стручно мишљење о истом предмету. Ако се искази сведока не слажу, може их председник суочити.

Код саслушавања сведока на расправи, сходно се примењује пропис § 141, а код вештака пропис §§ 152—157.

Сведоци ће се на главној расправи заклетити, ако против њихова заклињања не постоје разлози из § 144; вештаци ће се увек

заклети да би њихов исказ важио; за стално постављене вештаке важи изузетан пропис § 151 ст. 2.

Код испитивања сведока и вештака од стране Суда и странака, сходно се примењује пропис § 229 ст. 4 с том разликом, што сведоке и вештаке могу непосредно испитивати и саме странке и заступници странака (§§ 56—64), пошто им то председник расправе дозволи.

§ 231

На главној расправи могу се прочитати само оне исправе и списи за које је већ у тужби или одговору предложено да се читају. Други списи могу се на расправи читати само ако на то обе странке пристану.

Исправе које се на расправи читају, морају се Суду поднети у оригиналу. Странке имају права да се о поднесеном оригиналу изјасне на расправи. Ако оригинал буде оспорен, може се о његовој истинитости изводити доказ на расправи.

Записници о саслушању странака, сведока и вештака у припремном поступку могу се на расправи читати само онда, ако се та странка, ти сведоци или вештаци не могу на расправи саслушати или ако од свога ранијег исказивања битно отступају или ако изјаве да се више не сећају ствари.

Записник о саслушању сведока који могу ускратити сведочење (§ 138) не сме се на главној расправи уопште прочитати, ако та

лица нису позвана на расправу или ако су на расправи изјавила да неће да сведоче.

Ни у којем случају не смеју се читати ранији записници лица која као сведоци нису смела ни бити саслушана (§ 137), ни поверљиви извештаји црквених органа и власти, који нису намењени Суду.

За сваки прочитани спис или исправу, претседник ће позвати странке да се изјасне имају ли да учине какве примедбе и, ако имају, саслушаће их о томе.

Архијереји и чланови Владалачког дома не саслушавају се на главној расправи као сведоци, нити се уопште суочавају са осталим сведоцима, него се на расправи једино чита записник о њихову саслушању као сведока (§§ 139 ст. 3 и 140 ст. 1).

§ 232 .

На свршетку доказног поступка претседник ће позвати странке да изјаве имају ли још што да предложи ради допуњења доказа. Ако нико од странака не стави предлог или предлог буде одбачен, објавиће претседник да је доказни поступак завршен.

Ако суд одложи главну расправу ради извођења доказа које није могао извести на расправи, може те доказе извести на новој расправи, а може извођење доказа поверити и судском поверенику, који ће доказ извести ван Суда и записник о томе поднети Суду. Станкама је слободно да присуствују изво-

ђењу ових доказа. Кад записник о изведеним доказима стигне Суду, одредиће се нова расправа.

§ 233

Чим претседник објави да је доказни поступак завршен, даће реч тужиоцу да стави и образложи свој коначни предлог.

Ако главна расправа не пружи нових података, тужилац ће се ограничити на захтеве писмене тужбе. Ако расправа пружи нових података, тужилац ће у коначној речи сабрати све податке доказног поступка и на основу њих ставити и образложити своје предлоге о главном и споредном захтеву, као и о кривици туженога у брачном спору (§ 218), односно о кривици туженога и казним наређењима која се имају применити на свако његово дело у кривичној ствари (§ 219).

На концу свога коначног предлога приватни тужилац у брачном спору изјавиће: да ли тражи да тужени буде суђен да сноси парничне трошкове, и ако тражи, да наведе колико тражи. Ако се тужилац о трошковима не изјасни, узима се да их не тражи.

У кривичној ствари имаће захтев о накнади трошкова да стави приватни тужилац или учесник. Захтев на накнаду штете, проузроковане црквеним кривичним делом, не може се стављати пред Црквеним судом.

Тужени, односно његов бранилац (§ 57 ст. 2) добија реч после тужиоца, ради коначног одговора на захтев тужиоцев у брачном

спору односно ради своје одбране у кривичној ствари. Ако је тужени поднео противтужбу, имаће он уједно да образложи, према подацима доказног поступка, свој противзахтев у смислу става другог и трећег овога параграфа.

Тужилац има право да се осврне на реч туженога. Коначну реч у брачном спору има вазда бранилац брака, а у кривичној ствари тужени, односно његов бранилац.

Ако има више лица на тужилачкој или туженичкој страни, одредиће претседник расправе ред којим ће они стављати своје коначне предлоге и одговоре.

Говори странака треба да буду кратки и да се ограниче на предмет и захтевање формалне тужбе односно формалног одговора.

Претседник расправе може одузети, после опомене, реч странци која се удаљи од предмета и неће да се ограничи на предмет и захтев тужбе, односно одговора.

§ 234

О току главне расправе води се записник према прописима §§ 73 и 76, иначе расправа не важи. Записник о расправи потписује претседник расправе и деловођа.

О већању и гласању судског већа у току расправе и о коначној одлуци на крају расправе, води се у смислу § 24 засебан записник, који потписују сви чланови већа и деловођа.

Пресуда Суда без записника о већању и гласању не важи.

д) Пресуда

§ 235

Ако суд не донесе, после расправе, решење о одлагању расправе, ради допуне поступка за боље разјашњење ствари, изрећи ће пресуду.

Пресуда се не објављује одмах на расправи, него се доставља странкама писмено, најдуже за тридесет дана од расправе.

§ 236

Одредба пресуде у брачном спору (§ 89 т. 5) мора садржавати:

1) у спору о ваљаности брака: да ли је брак ваљан или ништаван и, ако је ништаван, због које брачне сметње је ништаван; које су правне последице овога брака у погледу брачних другова и које у погледу деце;

2) у спору о поништењу брака: да ли се брак поништава или се не поништава; ако се поништава, због које брачне сметње се поништава; да ли су брачни другови знали за брачну сметњу у часу склапања брака; до кога је кривица што је овај ништаван брак склопљен; да ли се кривац осуђује на црквену казну и какву; које су правне последице поништења брака у погледу брачних другова, а које у погледу деце;

3) у спору о разводу брака: да ли се брак разводи или одржава у снази; ако се разводи, на основу којег Брачним правилима признатог бракоразводног узрока се разводи и чијом

кривицом, или без ичије кривице; да ли се кривоме брачноме другу досуђује каква црквена казна и која; да ли се брачним друговима даје право ступања у нови брак или којем од њих, односно после кога времена.

У случају кад се брак одржи у снази, има се брачном лицу које је спор покренуло пресудом наложити да позове свога брачног друга на продужење брачног живота у року од тридесет дана по пријему извршне пресуде.

§ 237

У пресуди о брачном спору доноси се и коначно решење о свима споредним захтевима тужбе у смислу § 243, ма о њима већ била донесена привремена наредба у споредном поступку у току спора (§§ 243—252).

Ако се у тужби или противтужби није тражило никакво решење о овим споредним захтевима, тада ће Суд пресудити само главни захтев спора а привремене наредбе у споредном поступку о питањима из § 243 важиће и даље, док странке о њима не издејствују коначно решење пред грађанским судом.

О трошковима судског поступка пресуђује Суд по службеној дужности у свакој пресуди о брачном спору; питање парничних трошкова странака у спору пресуђује Суд само на основу захтева тужбе и одговора, односно коначних предлога на расправи (§ 233 ст. 3 и 4).

§ 238

Одредба пресуде о кривичној ствари (§ 89 т. 5) мора садржавати:

1) одредбу о томе да ли је тужени крив за дело за које се тужи, или се ослобођава од оптужбе из недостатка доказа, или се одбија против њега подигнута тужба као неоснована;

2) ако је тужени проглашен кривим, у одредби ће се тачно навести кривично дело за које се оглашује кривим, по свима ознакама бића дела и са свима околностима од којих зависи примена казненог прописа;

3) тачно назначење по Кривичним правилима црквене кривице која произлази из чињеничног стања како га је Суд узео за доказано;

4) казну, на коју се тужени осуђује;

5) правне последице које су скопчане са досуђеном казном (чл. 174 т. 4, 214, 218 и 219 Устава).

§ 239

У пресуди о кривичној ствари одлучиће Суд по службеној дужности ко има да плати трошкове судског поступка, а о накнади трошкова приватном тужиоцу и учеснику пресудиће само по њихову тражењу.

Ако Црквени суд осуди свештено лице на привремену забрану свештенодејства (чл. 210 т. 6 Устава), изрећи ће у пресуди да ли се и колико се урачунава у трајање ове казне оно време за које је осуђено лице било привремено одлучено од свештенодејства по § 210 ставу 1 овог Поступка.

Ако Суд тужбу одбије или туженога од кривице ослободи, а овај је био привременом

наредбом по §210 одлучен од свештенодејства и његове принадлежности за време одлучења умањене, одлучиће Суд пресудом и о принадлежностима које припадају туженоме из Епархијске касе, на име накнаде задржаних принадлежности за време одлучења од свештенодејства.

§ 240

У образложењу пресуде Суд ће, поред општих података (§ 91 ст. 1), образложити и своју одредбу о правним последицама које су у поједином случају скопчане са пресудом о главној ствари.

Исто тако Суд ће образложити и одредбу о споредним захтевима о којима је судио.

§ 241

Суд ће, по правилу, у року од седам дана од расправе, израдити пресуду с образложењем писмено. Пресуду ће израдити један члан већа, кога претседник за то одреди. Пресуда се доставља странкама по добивеној сагласности претседника Архијереја, најдуже за тридесет дана од расправе (§ 235 ст. 2).

§ 242

Погрешке у именима и бројевима и друге очигледне грешке писања и рачуна, недостатке у облику и несагласности преписа пресуде с оригиналом, исправиће Суд, по службеној дужности или на захтевање странака, у свако

доба. Исправка ће се уписати на крају пресуде и на свима преписима, и потписати као и пресуда.

Погрешке саме одредбе (диспозитива) пресуде (§§ 236—239) не може првостепени Суд сам исправљати (§ 128), осим у случају обнављања поступка.

4) Споредни поступак и привремене наредбе

§ 243

У сваком брачном спору имају се упоредо са главном ствари, по службеној дужности, уредити за време трајања спора и питања:

- 1) о одвојеном животу жене;
- 2) о додељивању деце једноме од родитеља;
- 3) о издржавању жене и деце.

Сва ова питања решава Суд само у случају, ако о њима не дође до споразума међу брачним друговима.

Привремене наредбе по овим питањима доноси судски повереник, као судија појединач (§ 9 ст. 3), коме је поверено вођење припремног поступка.

§ 244

Чим Суд поведе припремни поступак у брачном спору (§ 199), одредиће одмах роциште за саслушање странака о питањима наведеним у § 243.

Судски повереник настојаће да се брачни другови о тим питањима споразумеју и, ако дође до споразума међу странкама, саставиће се о томе записник, који ће потписати обе брачне странке и њихови заступници.

§ 245

Ако споразум међу странкама не успе, саслушаће судски повереник одмах странке о њиховим брачним и имовним приликама, о узроку размирице међу њима и о дотадашњем поступању у брачној заједници једне и друге стране, па ће на основу њихова саслушања као и записника и извештаја о извршеним покушајима мирења, одлучити да ли ће провести даље извиђаје о наводима брачних другова или ће одмах донети одлуку о питањима из § 243. У сваком случају прибавиће, пре решавања, сведоџбе о моралном владању оба брачна друга, ако их још нема у списима.

Чим судски повереник, на основу саслушања странака или извршених кратких извиђаја, нађе да је ствар зрела за решавање, донеће он одмах привремену наредбу о свима питањима из § 243, коју ће хитно доставити странкама и надлежном грађанском суду на даљи поступак (§ 28 т. 4).

§ 246

Судски повереник ће, по правилу, дозволити жени одвојени живот од мужа, ако се ради о неуклоњивој брачној сметњи, о навођењу жене на блуд, о злостављању или злост-

ном напуштању жене са стране мужа, о прељуби мужа или његову блудном животу и, уопште, кад год муж тражи развод брака или је он крив брачној размирици. Одвојени живот се може дозволити и кад постоји ма каква опасност у брачној заједници за жену или мужа.

Неће се жени дозволити одвојени живот, ако је из обести напустила свога мужа, и нарочито ако је основана сумња да би одвојени живот употребила за провођење неморала или прељубе или за лакомислено напуштање своје недорасле деце, а муж се разводу брака противи.

§ 247

Мушка деца до навршене четврте године а женска до навршене седме године доделиће се по правилу матери на неговање, осим ако очигледни и важни разлози не захтевају да се деца не оставе код матере због њене тешке телесне или душевне болести или њеног неуредног и неморалног живота.

При додељивању деце родитељима, имаће се у виду једино интереси деце и свагда ће се старати о томе да се деци осигура миран, уредан и обезбеђен живот и строго морално васпитање.

Родитељу озлоглашеном, неморалном и непобожном не могу се деца додељивати, ако је његов брачни друг поштена и озбиљна живота.

§ 248

Судски повереник као судија појединац одредиће, по правилу, да је муж дужан за време брачног спора издржавати своју жену, а свагда, без разлике, да је отац дужан издржавати своју децу.

Једино у случају кад је жена зловно напустила мужа, ако је напустила болесног мужа, а нарочито ако је напустила мужа и децу, ако проводи блудни живот, или живи у прелюби, судија појединац може жени ускратити право на издржавање од мужа.

Ако је отац сиромах или болестан и, уопште, за рад и зараду неспособан, може судија појединац одредити да за издржавање мора и мати трошити, заједно с мужем или сама.

Решење о висини издржавања доноси у сваком случају грађански суд.

§ 249

Црквени суд нема права да на издржавање деце осуђује родитеље мужа или жене, ма ови сами (муж или жена) и не били у стању да издржавају своју децу.

§ 250

Привремена наредба о одвојеном животу жене, о додељивању деце којем од родитеља и о издржавању жене и деце за време трајања брачног спора, има се донети нај-

хитније, да у редовном начину живота и издржавању жене и деце не наступи никакав прекид.

Наредба се има писмено образложити и доставити брачним друговима лично у руке.

Свака наредба у овој ствари има се истовремено доставити и грађанском суду, гдегод је потребно да он установи висину издржавања. У допису грађанском суду има се умоти и за хитно решење, а против одуговлачења решења ваља се притужити вишем грађанском суду.

§ 251

У случају привремене наредбе из § 174 не мора се водити претходан споредни поступак, него се одмах може донети наредба о одвојеном животу, ако је саблазан очигледна.

§ 252

Судски повереник може привремене наредбе из § 243, изузетно од општега прописа § 128, ако се прилике промене, у свако доба по службеној дужности сам мењати и доносити нове и друкчије наредбе, догод брачни спор није коначно решен пресудом.

5) Посебни поступци

а) У брачном спору против несталих

§ 253

У случају нестанка брачног лица (§ 97 Брачних правила) може његов брачни друг

тражити, да се нестали преко службеног листа (§ 102 ст. 2) три пута позове да се за једну годину од дана последњег позива јави Суду и продужи брачни живот, иначе ће се његов брак, на захтевање његова брачног друга, развести.

Молби се имају приложити оригиналне исправе црквених, државних или самоуправних власти, којима се доказује нестанак брачног друга из брачне заједнице и његово нејављање кроз прописано време (§ 98 Брачних правила). Ако се исправе не приложе, поступак се неће повести.

Суд ће на ово тражење донети одлуку којом се нестали брачни друг позива да се у року од једне године јави Суду и продужи брачни живот, а молиоца ће позвати да положи у року од четрнаест дана потребан предужам за уврштење позива у службеном листу.

Ако молилац предужам не положи, поступак ће се обуставити. Ако молилац положи предужам, одлука ће се доставити службеном листу да је трипут уврсти у размацама од месец дана и да Суду достави односне бројеве листа у којима је одлука отштампана.

§ 254

Ако нестали брачни друг дође Суду у одређеном року, Суд ће саслушати њега и молиоца и упутити их на продужење брачног живота, а о томе ће саставити кратак записник. Ако се брачни другови састану пред Судом, али међу њима настане спор о ва-

љаности, поништењу или разводу брака странке ће се упутити на редован поступак у брачним споровима.

Ако се нестали брачни друг у одређеном року не јави Суду, поставиће му Суд заступника по службеној дужности и позвати молиоца да у року од тридесет дана преда тужбу за развод брака због нестанка брачног друга (§ 97 Брачних правила).

Ако молилац не преда тужбу у одређеном року, поступак се обуставља, а ако је преда, одредиће се одмах главна расправа.

Због пропуштених рокова у посебном поступку, странци ће се, по правилу, дозволити повраћај у пређашње стање, осим ако су пропуштени из обести.

б) У брачним споровима лица везаних т. зв. грађанским браком

§ 255

У брачним споровима лица везаних т. зв. грађанским и црквеним браком сачекаће Црквени суд пресуду грађанског суда о разрешењу т. зв. грађанског брака и тек тада ће приступити црквеном судском поступку за поништење или развод црквеног брака.

Развод брака пред Црквеним судом може тражити ма који брачни друг, без обзира на то ко је тражио развод пред грађанским судом.

§ 256

Ако је грађански суд већ развео т. зв. грађански брак, неће се пред Црквеним су-

дом водити припремни поступак, него ће се одмах повести главни поступак. Пред Црквеним судом отвара се поступак предајом тужбе (§ 218).

Осуда грађанског суда има о чињеницама које се у њој узимају за доказане, доказну снагу исправе (§ 132), која не искључује противдоказ пред Црквеним судом.

§ 257

Члан црквене заједнице Српске православне Цркве који је, после добивеног развода пред грађанским судом, ступио у нову везу путем т. зв. грађанског брака пре него што је његов црквени брак био поништен или разведен од надлежног Црквеног суда, не може више тражити развод црквеног брака пред Црквеним судом (§ 86 ст. 2 Брачних правила).

в) У свештеничким споровима

§ 258

Епархијски црквени суд решава сукобе због црквених и службених послова између свештених лица оба реда, као и спорове због парохијских прихода и због покретног или непокретног црквеног имања које је свештенству одређено на уживање, само на приватну тужбу интересованог лица.

§ 259

За поступак у свештеничким споровима из § 258 важе ови изузетни прописи:

1) поступак почиње тужбом, која се подноси само писмено Суду, а која мора бити састављена по пропису § 261;

2) тужба се доставља туженоме лицу да на њу писмено одговори у року који ће Суд одредити према приликама случаја;

3) по поднесеној тужби и одговору одређује се рочиште пред Судом или судским тужиоцем као истражним повереником, на којем ће се прво покушати поравнање међу странкама; ако поравнање пође за руком, уписаће се у записник и спор ће се тим окончати;

4) ако поравнање не пође за руком, извидеће судски повереник по службеној дужности основаност навода једне и друге странке, извршиће увиђај, саслушаће сведоке и вештаке и поднеће о свему извештај Суду, са записницима о извршеним извидним радњама;

5) на основу добивеног извештаја, одредиће претседник Суда главну расправу и позваће на њу странке и судског тужиоца; сведоци и вештаци неће се позивати на расправу;

6) на расправи ће судски тужилац прочитати тужбу и одговор странака, и изложити цео ток извиднога поступка као и последак прибраних доказа;

7) после извештаја судског тужиоца, ставиће обе странке своје примедбе на извештај и своје предлоге за допуну извиђања или за решење спора, и претседник ће, пошто се судски тужилац изјасни о примедбама и предлозима странака, завршити расправу;

8) Суд ће на то у већу прво решавати о томе треба ли извиђаје допунити, и ако реши

да их треба допунити, повериће ново извиђање или судском тужиоцу или другом судском поверенику или, у важнијим случајевима, нарочитом истражном изасланству; против овога решења нема жалбе; изасланик односно изасланство провешће наређене извиђаје и поднеће извештај са записницима претседнику Суда, који ће даље поступити по тачци петој овога параграфа;

9) ако Суд нађе да је ствар зрела за пресуду, он ће донети пресуду и, по службеној дужности, доставиће пресуду странкама писмено;

10) против пресуде има незадовољна странка право призива у року од четрнаест дана (§§ 106 и 108);

11) у току спора може претседник Суда привременом наредбом до коначнога решења спора регулисати спорно питање по својој увиђавности, ако би сукоб или спор из § 258 могао шкодити општим црквеним интересима или изазивати јавну саблазан међу вернима.

§ 260

У поступку о споровима свештеника из § 258, признање странака служи као доказ а може се изузетно допустити странкама и заклетва.

Покушај поравнања међу странкама може се предузимати у сваком часу поступка, све до коначне пресуде.

§ 261

Тужба у свештеничком спору из § 258 мора садржавати:

- 1) име и презиме туженога, његово свештено звање и место службе;
- 2) кратко а потпуно навођење садржаја спора, описаног по времену, месту, начину постанка и насталим последицама (чињенично стање);
- 3) тачно одређени захтев тужиоца по предмету спора;
- 4) навођење доказа за које тужилац предлаже да се изведу у поступку;
- 5) податке за доказ надлежности Суда;
- 6) потпис, звање и место службе тужиоца.

Одговор на тужбу може садржавати наводе назначене у § 222 т. 1—5, као и стварне примедбе на чињенично стање тужбе, понуђене доказе и захтев тужиоца (т. 2, 3 и 4 овог §-а).

С одговором може се спојити и противтужба, на коју тужилац има право одговора.

§ 262

У споровима из § 258 може странку заступати друго свештено лице (§ 64) само у случају доказане немогућности да странка лично дође Суду.

г) У случају кривичнога поступка против свештеног лица пред државним судом

§ 263

Кад државне власти известе надлежног Архијереја о коначној одлуци у кривичном

поступку пред државним судом против којег свештеног лица (чл. 214 Устава), донеће епархијски Архијереј одлуку о томе хоће ли против тога свештеног лица казнено поступити у кругу своје надлежности или ће предмет предати Црквеном суду на поступак (§ 203).

Ако претседник Архијереј упути ствар на поступак Црквеном суду, проучиће судски тужилац одлуку државног кривичног суда те ће на основу те одлуке или подићи одмах кривичну тужбу (§ 219) против дотичног свештеног лица или ће предложити отварање истраге (§ 205), ако стање ствари у погледу црквене кривице није довољно разјашњено.

Даље суђење пред Црквеним судом тече по прописима овог Поступка.

У кривичном поступку пред Црквеним судом може претседник Архијереј издати привремену наредбу по § 210 став 1.

§ 264

Одлука државног кривичног суда има о чињеницама које се у њој узимају за доказане, доказну снагу исправе (§ 132), која не искључује противдоказ пред Црквеним судом, уколико се ради о црквеној кривици осуђенога.

6) Трошкови поступка

§ 265

У погледу плаћања такса у црквеном судском поступку важе прописи Правилника о наплати црквених такса.

§ 266

Посебне издатке Црквених судова, (путне трошкове судских органа, трошкове сведока и вештака, трошкове увиђаја, трошкове за уврштење објава и позива јавном објавом и т. д.) сноси, по правилу, странка која је покренула судски поступак или тражила поступање Црквеног суда, као и странка у чијем интересу или због које се поступак води, осим ако је поступак покренут или продужен по службеној дужности.

Ако се поступак који је поведен или продужен по службеној дужности, сврши пресудом у којој се утврђује кривица странке у поступку, може се крива странка пресудити и на сношење трошкова судског поступка. Ако је утврђена кривица више лица на једној страни или обе странке, тада сва та лица, у случају кад су осуђена на сношење судских трошкова, плаћају трошак солидарно, осим ако Суд сношење трошкова сразмерно подели међу више лица.

Ако неко, у сопственом интересу, у каквом судском поступку тражи судску радњу, скопчану са издатцима, може му Суд наложити да за то положи сразмеран предујам, који ће се обрачунати у коначној одлуци.

§ 267

Свака странка сноси, по правилу, своје личне трошкове проузроковане поступком, и сама плаћа свог заступника (пуномоћника).

Но ако странка у кривичној ствари или у брачном спору буде проглашена кривом, или ако јој тужба буде одбијена као поднесена из обести, осудиће Црквени суд, при изрицању пресуде, криву странку на накнаду трошкова невиној странци. У те трошкове спада не само лични издатак и дангуба невине странке, него и трошак њеног заступника (§§ 56—64), сведока и вештака, као и накнада предујмова и осталих издатака што их је невина странка имала по § 266.

§ 268

Трошкови сведока (§ 147) и награде вештака (§ 148 ст. 3) досуђују се овима само по њихову тражењу, одмах при њихову саслушању; ако их одмах не траже губе право да их накнадно траже.

Сведоци и вештаци могу тражити и предујам, ако је њихов долазак или рад скопчан с већим издатцима.

Накнада издатака за сведоке и вештаке досуђује се странкама само по тражењу, и само у износу у којем је одређена сведоцима и вештацима.

7) Нарочита права председника Архијереја у суђењу Епархијских црквених судова

§ 269

Епархијски Архијереј, осим права што их има као претседник Епархијског црквеног суда (§ 10), има као претставник јерархиске вла-

сти, у суђењу Епархијских судова ова нарочита права:

1) по кривицама свештених лица предаје кривични предмет на поступак Епархијском црквеном суду, ако нађе да дело не долази у круг његове надлежности, а пошто изврши преко својих органа потребно извиђање (чл. 102 ст. 21 Устава);

2) одлучује од свештенодејства свештено лице против кога је поведена кривична истрага, и одређује хоће ли се одлученоме лицу умањити његове припадљности, ако нађе да је свештено лице оптужено за такву кривицу која је проузроковала саблазан у народу и која служи на срамоту свештеничком чину (чл. 215 Устава);

3) разрешава од управе лице оптужено за злоупотребу материјалне природе, за време трајања кривичног поступка (чл. 216 Устава);

4) даје или ускраћује сагласност пресудама Црквеног суда које нису донесене под његовим претседањем (чл. 123 Устава);

5) обуставља извршење одлуке Епархијског црквеног суда и упућује предмет расправљен у Епархијском црквеном суду на поновну расправу истом Суду, ако се не сложи са одлуком тога Суда (чл. 123 Устава);

6) обуставља извршење казне у случају обнављања спора или молбе за ублажавање казне (§ 311);

7) доставља предмет, у смислу тачке четврте овога параграфа поновно расправљен код Епархијског црквеног суда, са образложеним мишљењем Великом црквеном суду на

коначну одлуку, ако Епархијски црквени суд остане при својој првобитној одлуци; у томе случају обуставља саспштење одлуке Епархијског црквеног суда странкама (§ 235 ст. 2), до коначне одлуке о томе питању Великог црквеног суда, према којој ће Епархијски црквени суд изградити своју одлуку (чл. 123 Устава);

8) ублажава казне коначно изречене Епархијским црквеним судом (чл. 102 т. 22 Устава);

9) подноси Светом архијерејском сабору своје мишљење и предлоге по молби за ублажавање казне, у случајевима кад је сам не решава (чл. 63 т. 30 Устава);

10) даје нарочите дозволе из §§ 40 и 64 став 5.

Г) *Правни лекови, обнављање поступка и ванредно ублажавање казне*

1) *Општа наређења*

§ 270

Ствар расправљена и коначно решена код Епархијског црквеног суда може бити упућена на поновно расправљање пред истим или пред Великим црквеним судом, било по службеној дужности (§§ 29 т. 1—4) било по поднесеном правном леку незадовољне странке (§§ 276, 280, 283), било по молби за обнављање поступка (§§ 294—300).

На други начин не може ствар која је већ расправљена и решена, бити поновно решавана.

§ 271

По службеној дужности долазе пресуде Епархијског црквеног суда на разматрање и коначно решавање Великом црквеном суду у случајевима назначеним у § 29 под тачком 1 до 4.

У свима осталим случајевима Велики црквени суд разматра и коначно решава пресуде и решења Епархијских црквених судова само по изјављеном правном леку незадовољне странке.

Епархијски црквени суд узима у поновно разматрање и решавање своје сопствене одлуке само на захтев епархијског Архијереја у смислу § 269 тачке 5 или по молби странке за обнављање поступка.

§ 272

По правилу нема жалбе против појединих одлука Суда (наредаба судског повереника и решења већа) у току припремног поступка, него се против ових одлука Суда може жалити само у призиву против коначне пресуде о главној ствари, уколико није жалба изузетно дозвољена у случајевима § 276.

У осталим случајевима, странка незадовољна поједином судском одлуком може се до главне расправе притужити је ио претседнику Архијереју (§ 165 ст. 2), који није обавезан доносити по таквој притужби никакве одлуке, ако не нађе за потребно.

§ 273

Рок за подношење правних лекова против судских одлука траје четрнаест дана, рачунајући од дана који долази после дана усмене објаве, односно доставе писмене одлуке (§ 92 ст. 3).

Ако је у одређеном року правни лек предан пошти на повратни реџепис, сматра се да је благовремено предан.

§ 274

Правни лекови предају се преко оне судске власти која је издала одлуку.

§ 275

Против решења у другом степену, нема даљег правног лека.

Но ако веће Суда одбије жалбу против наредбе судског повереника у припремном поступку, може странка поновити своје захтеве на главној расправи (§ 216); ако и веће на главној расправи одбаци својим решењем поновљени захтев странке или не донесе по њему никаквог решења, може се странка у призиву против пресуде и због тога жалити, ако је ово утицало на пресуду (§ 283 т. 1).

2) Жалба (ушок)

§ 276

Жалба је дозвољена само у овим случајевима:

а) у брачним споровима:

1) против наредбе судског повереника (судије појединца) којом се ускраћује отварање брачног спора или се покренути поступак обуставља (§§ 199 и 224);

2) против привремене наредбе судског повереника о одвајању брачних другова за време спора о поништењу брака, на основу прописа § 174;

3) против привремених наредаба судског повереника о одвојеном животу и издржавању жене и деце и о додељивању деце којем од родитеља за време брачног спора, по пропису § 243;

б) у кривичним стварима:

1) против одлуке судског тужиоца којом се обуставља истрага (§ 209);

2) против наредбе судског повереника којом се одбацује формална тужба (§ 224);

в) у свима судским стварима:

1) против решења Суда којим се одбацује молба за повраћај због пропуштеног рока или рочишта (§ 114), или правни лек због разлога назначеног у § 285 ст. 1 и 2, или молба за обнављање поступка (§§ 298 и 299);

2) против свих одлука којима се странке, сведоци или вештаци осуђују на сношење трошкова поступка пре коначног решења спора (§§ 112, 114, 147, 148 и 268);

3) против казни због нарушења реда, уколико ове нису изречене на главној расправи (§ 121).

§ 277

Жалбе против наредаба судског повереника (судије појединца) и одлука судског тужиоца (§ 276 сл. а) т. 1, 2 и 3, сл. б) т. 1 и 2) решава судско веће Епархијског црквеног суда коначно.

Жалбе против решења Епархијског црквеног суда (§ 276 сл. в) т. 1) као и против одлука назначених у § 276 слово в) тачка 2 и 3 решава Велики црквени суд, ако су одлуке донесене као решења судског већа, а судско веће Епархијског црквеног суда, ако су донесене као наредбе судског повереника (судије појединца).

§ 278

Жалба, по правилу, не обуставља извршење судске одлуке.

Суд може извршење одлуке обуставити до решења жалбе, само ако не прети опасност да ће се тим изиграти циљ судског поступка или оштетити важни црквени интереси.

Жалба против одлуке о казни због нарушења реда (§ 121) никад не обуставља извршење одлуке.

§ 279

Жалба мора садржавати:

1) тачно назначење одлуке Суда, односно судских органа, с навођењем броја и датума одлуке, против које се жали;

2) означање разлога због којег се жали;

3) одређено тражење у погледу допуне или измене жалбом нападнуте одлуке;

4) потпис, занимање и боравиште жалиоца или потпис његова заступника.

Жалба против судских наредаба може се предати и у записник, а жалба против решења Суда само писмено. Жалба се подноси свагда у два примерка.

Суд може наредити исправку жалбе у року од осам дана, ако се не ради о недостатцима из тачке друге или треће овога параграфа, који се не могу исправљати; ако странка у року од осам дана жалбу не исправи, поднеће се она, изузетно од прописа § 68 став 1, и неисправљена на решење другостепеној власти.

У жалби могу се износити и нове чињенице које нису биле изнесене пред судском влашћу првог степена.

3) Призив (апелација)

§ 280

Против сваке пресуде Епархијског црквеног суда дозвољен је призив Великом црквеном суду, без обзира на то да ли ће овај разматрати пресуду већ по службеној дужности или неће.

Призив припада само странци у поступку, као и лицима наведеним у § 45.

§ 281

Призив мора садржавати све што је прописано § 279 под тачком 1 до 4, а може се предати само писмено.

У погледу исправљања призивног поднеска важи пропис § 279 став 3.

У призиву не могу се износити нове чињенице које нису биле предмет расправљања пред првостепеном судском влашћу.

§ 282

Сваки призив обуставља извршење пресуде до коначног решења призива.

§ 283

Призив се може уложити:

1) у свима судским стварима: због непоступања по овим прописима за које је овим Поступком наређено да се мора по њима поступати да би рад Суда важио; из разлога назначених у §§ 222 тачка 1 до 5, 275 став 2 и 209; због одредбе у коначном решењу спора о трошковима судског поступка и о накнади трошкова противној странци;

2) у брачним споровима о ваљаности и поништењу брака: због одредбе пресуде о брачној сметњи, о кривици, о казни, о незнању брачне сметње или забране, о правним последицама сметње или забране, о издржавању жене и деце и о додељивању деце којем од родитеља;

3) у брачним споровима о разводу брака: због пропуштених покушаја мировања, због одредбе пресуде о бракоразводним узроцима, о кривици, о казни, о праву на склапање новог брака, о издржавању жене и деце и о додељивању деце којем од родитеља;

4) у црквеним кривичним стварима: због одредбе пресуде о кривици, о казни, о правним последицама казне, о урачунавању удаљења од свештенодејства у казну и о повраћају задржаних принадлежности;

5) у свештеничким споровима: због одредбе пресуде о целом предмету спора и о привременим наредбама за време спора.

Призив због одредбе пресуде у главним и споредним питањима има се поднети једним поднеском.

У призивном писмену има се, по правилу, кратко образложити побијање оне одредбе пресуде на коју се жали; ако образложење призива изостане, не смета то ништа решавању призива, ако се само из њега види на које тачке пресуде се призивалац жали (§§ 279 т. 2 и 281 ст. 1),

§ 284

Призив се предаје у два примерка за Суд и по један примерак за сваку странку.

Противна странка може на призив предати свој писмени одговор у року од осам дана (§ 273) првостепеној судској власти.

Одговор се има ограничити на наводе и захтеве призива и садржати тачно одређени противзахтев.

4) *Поступак с правним лековима*

а) Код Епархијских црквених судова

§ 285

Чим првостепени Суд прими правни лек, увериће се по записнику о објављивању одлу-

ке, односно по доставници о достави преписа одлуке, да ли је правни лек предат благовремено или није (§ 273).

Ако је правни лек благовремено предат, оцениће првостепени Суд да ли је правни лек дозвољен или није (§§ 272, 275–277).

Ако је правни лек и благовремено предат и дозвољен, поднеће првостепени Суд, ако се ради о жалби против решења већа, поднесену жалбу са свима списима и службеним преписом доставнице Великом црквеном суду, са кратким извештајем о стању ствари у којем ће се осврнути на наводе жалбе.

Ако се ради о призиву, доставиће првостепени Суд по један примерак призива противним странкама с упутством, да на призив могу у року од осам дана (§ 273) дати свој одговор. Кад стигну одговори свих странака или прође рок за одговоре, поднеће Суд призив са свима списима, преписом доставнице и кратким својим извештајем Великом црквеном суду на даљи поступак.

§ 286

Ако жалбу против наредбе судског повереника и органа има да реши веће Епархијског црквеног суда, донеће се решење у тајној седници већа.

У већу ће се прочитати прво наредба а затим жалба против ње и саслушати лице које је наредбу издало, ако је то потребно. Затим веће решава прво о томе да ли се наредба потврђује и, ако се не потврди, како се

има изменити. Веће није везано на захтевање жалбе, него испитује ваљаност наредбе по службеној дужности. У решењу већа има се назначити да ли се жалба одбацује или уважује и, ако се уважује, колико се услед тога мења наредба. Решење се доставља жалиоцу писмено.

б) Код Великог црквеног суда

§ 287

Велики црквени суд разматра предмете своје надлежности и решава о правним лековима странака увек у тајном заседању.

Претседник Суда додељује приспеле предмете на проучавање и извештај појединим члановима Суда и одређује ред којим ће се предмети у већу решавати, старајући се да се послови у одређено време свршавају и отправљају. По правилу решавају се предмети редом како су приспели Суду, изузимајући оне које претседник као хитне и од веће важности стави на дневни ред.

§ 288

Разматрање Великог црквеног суда врши се тако да известилац прочита одлуку и правни лек, ако га има, а затим извести о току поступка код Суда првог степена, обзирајући се нарочито на све тачке поднесеног празног лека и на прописе Поступка, као и на опште црквене прописе по којима се Српска право-

славна Црква управља и суди (чл. 6 Устава). На крају свога извештаја предложиће известилац какво решење да се донесе.

Ако се ради о разматрању правног лека те се нађе да је правни лек недозвољен или да је закашњено предат, одбациће Велики црквени суд правни лек одмах, не упуштајући се у даље разматрање, осим ако се одлука не би морала поништити већ по службеној дужности (§§ 290 и 292 став 2).

§ 289

Велики црквени суд оснажиће пресуду Епархијског црквеног суда, ако је поступак нижег Суда био правилно проведен и ако је пресуда у свима својим деловима стварно оправдана и издана у прописаном облику. Кад Велики црквени суд оснажује пресуду нижега Суда у целости, није потребно да је образложаваша, осим ако је образложење пресуде нижег Суда било непотпуно или погрешно.

Ако је призив против пресуде Епархијског црквеног суда био очигледно неоснован или из обести поднесен и срачунат на завођења у заблуду вишега Суда, може Велики црквени суд призиваоца казнити због обести (§ 121).

§ 290

Велики црквени суд поништиће пресуду Епархијског црквеног суда:

1) ако Суд није био стварно надлежан за суђење;

2) ако Суд није био прописно састављен;

3) ако су у суђењу учествовала искључена лица;

4) ако је суђење вршено без учешћа странака, без којих се суђење не може свршити;

5) ако је странци неоправдано ускраћена могућност да лично расправља пред Судом;

6) ако главна расправа није вођена по пропису §§ 229–234, или Суд на главној расправи није донео никаквог решења о каквом захтеву странака, или је захтев одбио, иако је тај захтев био од битне важности за оцену ствари;

7) ако због повреде којег прописа обавезног по Поступку, није могуће ствар ваљано размотрити и пресудити;

8) ако је пресуда Суда о одлучним чињеницама нејасна, непотпуна или сама собом у противречности, или је одредба пресуде у противречности са образложењем, или је образложење пресуде у противречности са судским списима на које се позива;

9) ако пресудом није потпуно решен предмет спора;

10) ако је Суд пресудом прекорачио захтеве тужбе или противтужбе;

11) ако је Суд при изрицању пресуде о ваљаности, поништењу или разводу брака или при изрицању пресуде о брачној сметњи и забрани, или о бракоразводном узроку или црквеној кривици повредио, превидео или криво применио црквене прописе назначене у члану 6 Устава, или је пресуда Суда о кривици

необразложена, недовољно образложена или неумесна;

12) ако је Суд при изрицању пресуде о казни и правним последицама казне, о праву на ступање у нови брак, о незнању брачне сметње или забране, и о законитости деце рођене у ништавном браку, прекорачио своју казнену власт или повредио, превидео или криво применио који обавезан црквени пропис или, према приликама случаја, судио сувише оштро или сувише благо, или несразмерно по кривици појединих странака или по последицама њихових дела;

13) ако је пресуда Суда о издржавању жене и деце, или додељивању деце којем од родитеља, или о трошковима судског поступка и накнади трошкова противној странци неоправдана;

14) ако је иста ствар већ ранијом пресудом коначно пресуђена, или тужиоцу не припада право на тужбу, или је право на тужбу застарело, или лично неспособна странка није била никако или није била ваљано заступљена у поступку.

§ 291

Велики црквени суд, кад поништи пресуду Епархијског црквеног суда, наредиће, у случају поништења пресуде по § 290 тачка 2 до 7, по правилу, ново суђење пред Епархијским црквеним судом, на основу дослеђења које се има претходно извршити у одређеном правцу и обиму или без дослеђења. У осталим случајевима поништења пресуде,

може Велики црквени суд наредити ново суђење у првом степену, кад год нађе да ствар није довољно извиђена и довољно зрела за ваљано пресуђење.

Ако Велики црквени суд поништи пресуду Епархијског црквеног суда због стварне ненадлежности, упутиће ствар на решавање надлежној црквеној власти и известиће о томе Епархијски црквени суд. Ако Велики црквени суд нађе да је Епархијски црквени суд био месно ненадлежан за решавање ствари, цениће по увиђавности да ли је потребно ново суђење пред месно надлежним Судом или се преко месне надлежности може прећи, у интересу странака и штедње трошкова судског поступка. Последње се неће моћи учинити једино у случају суђења свештеним лицима за свештеничке кривице (§ 34 ст. 1).

Ако Велики црквени суд поништи пресуду нижег Суда и нареди ново суђење, донеће уједно и решење о привременим наредбама које су биле наређене у току судског поступка, ако налази да привремене наредбе треба у чему мењати. Ако Суд није донео привремене наредбе у поступку, а Велики црквени суд налази да су оне потребне, може одмах при поништењу пресуде и наређењу новог суђења сам одредити и привремене наредбе које су потребне или наложити нижем Суду да их нареди, ако нема довољно података да их сам Велики црквени суд одмах нареди.

§ 292

Ако Велики црквени суд нађе да у случају поништења пресуде није потребно ново суђење пред првостепеном судском влашћу, изрећи ће сам коначну пресуду, коју ће свагда образложити.

При пресуђивању ствари, цени Велики црквени суд, по службеној дужности, недостатке пресуде у смислу § 290, ма поједини од њих и не били истакнути у призиву.

§ 293

Пресудом Великог црквеног суда решава се ствар коначно (§ 275 ст. 1).

Велики црквени суд доставља своју пресуду са свима списима Епархијском црквеном суду ради обавештења странака, а себи задржава примерак пресуде с извештајем првог Суда и примерак правног лека, ако га је било, за своје списе.

Поводом изрицања коначне пресуде, може Велики црквени суд, посебним дописом, поучити Епархијски црквени суд о свима грешкама које је приметио у суђењу тога Суда приликом разматрања предмета.

5) *Обнављање поступка*

§ 294

Поступак код Црквеног суда који је завршен коначним решењем или пресудом, може се обновити по службеној дужности или захтеву странке, ако за то постоје нарочити услови, назначени у § 295.

Захтев за обнављање поступка подноси се првостепеном Црквеном суду писмено или на записник. Захтев се може ставити у најдужем року од десет година, рачунајући од дана кад је решење или пресуда Црквеног суда постала правноснажна.

Једино у случају кад се ради о црквеним казнама, наведеним у члану 210 слово а) тачка 7 до 10 и слово б) тачка 3 Устава, може се захтев за обнављање увек поднети, догод казна или њене последице трају.

§ 295

Обнављање поступка може се тражити:

1) по службеној дужности, или по захтеву туженога или овлаштених лица из §§ 42, 45 и 49: ако се докаже да се пресуда оснива на лажној исправи, или лажном казивању сведока, или лажном стручном мишљењу вештака; или да је донесена на основу судске радње подмићеног судског повереника или уз суделовање у већу и гласању подмићеног судије;

2) по службеној дужности: ако су ранији извиђаји или истрага у судском поступку који се води по службеној дужности, обустављени због недостатка доказа, па се касније појаве нови основи сумње или нови докази, а дело још није застарело;

3) по захтеву туженог или овлаштених лица, назначених у тачци 1 овога параграфа: ако се поднесу нове чињенице или нови докази, по којима би главна ствар могла бити повољније пресуђена по онога који тражи обнављање

поступка, да су те чињенице и докази били познати, изнесени и употребљени у ранијем поступку. Нове чињенице или нови докази могу послужити за основ обнављању поступка само у случају, ако их странка није раније знала те, без своје кривице или нехата, није била у стању да их изнесе на главној расправи кад је ствар била пресуђивана код првостепеног Суда.

Молба се има поднети у року од деведесет дана, откако је странка сазнала за те нове чињенице и доказе.

§ 296

Молба за обнављање поступка подноси се Суду који је донео првостепену пресуду или решење.

Судија због чије кривице се подноси молба за обнављање (§ 295 т. 1), искључен је од учествовања у већању и гласању по овој молби.

§ 297

Молба за обнављање поступка мора садржавати:

- 1) назначење судске одлуке која се побија;
- 2) основ обнављања (§ 295);
- 3) околности из којих произлази да је захтев стављен у законском року и да молилац има право на обнављање, као и доказна средства за то;

4) одређени захтев: у коме облику да се стави ван снаге одлука Суда која се побија и каква одлука да се донесе у место ове.

§ 298

Ако се суд из саме молбе за обнављање увери да је захтев за обнављање ставило неовлаштено лице или да је захтев очигледно застарео, или да по самој молби не постоји ни један од разлога за обнављање (§ 295), он ће молбу без даљег испитивања одбацити решењем, о којем ће молиоца извести.

Ако молба не одговара пропису § 297, Суд ће је вратити на поправку у одређеном року и даље поступити по § 68 став 1.

Ако се молба не одбади, Суд ће молбу доставити у препису противној странци, ради одговора на њу у року од четрнаест дана (§ 106 ст. 2). Кад стигне тај одговор или прође рок за одговор, наредиће претседник Суда да се извиде чињенице и преслушају сведоци, по потреби и под заклетвом, и да се прибегу и други докази, према захтеву молбе или према одговору противне странке. У току извиђања може Суд одредити и лично саслушање молиоца и његова противника.

На основу извршеног извиђања и по саслушању судског тужиоца, решиће Суд по молби за обнављање поступка без расправе, у тајној седници већа, а денесено решење доставиће странкама с образложењем.

§ 299

Против решења Епархијског црквеног суда о обнављању спора допуштена је жалба у року од четрнаест дана Великом црквеном суду (§ 273).

Решење којим се дозвољава обнављање поступка, задржава односно прекида извршење постојеће одлуке од часа кад је донесено.

Решење којим се одбацује захтев за обнављање поступка не задржава извршење постојеће одлуке.

Жалба против решења о обнављању поступка не обуставља извршење решења.

§ 300

Од часа правноснажног решења о обнављању поступка ставља се ван снаге ранија одлука Суда и ствар се враћа у стање припремног поступка.

Ако је обнављање поступка дозвољено из разлога који се тиче само главне расправе или доношења пресуде на њој, може Суд у решењу о дозвољеном обнављању поступка одмах одредити и нову главну расправу.

Ако је молилац обнављања тражио да се обновљени поступак проведе пред другим Црквеним судом и обнављање поступка буде одобрено, поднеће Суд првог степена предмет Великом црквеном суду, ради решења пред којим Судом ће се водити поступак.

6) Ванредно ублажавање казне

§ 301

Ако се разлози за ублажавање, којих није било при изрицању пресуде или се бар онда није знало за њих, појаве тек пошто је изречена пресуда постала правноснажна, има места ублажавању правноснажно изречене казне. Ти разлози могу бити личне природе и у вези са личношћу осуђенога а могу бити и опште црквене природе, без везе са личношћу осуђенога.

Свети архијерејски сабор ублажава само црквене казне изречене оним пресудама Епархијских црквених судова које Велики црквени суд по службеној дужности разматра и коначно решава (§ 29 т. 1—4); остале црквене казне ублажава епархијски Архијереј.

§ 302

Молба за ублажавање црквене казне подноси се увек епархијском Архијереју, који ће је сам решити, ако спада у његову надлежност а ако спада у надлежност Светог архијерејског сабора, поднеће је овоме са својим образложеним мишљењем и предлогом.

Црквена казна може се ублажити само ако је код казна које трају привремено прва половина казне већ издржана, а код казна које трају стално ако је прошла бар једна година од почетка издржавања казне.

Молбу за ублажавање казне може поднети кажњено лице, његов заступник по закону или

службеној дужности и његови ближи сродници, означени у § 45.

§ 303

Против решења епархијског Архијереја којим одбија молбу за ванредно ублажавање казне, нема места жалби.

Молба за ублажавање не обуставља извршење казне.

Молба за ублажавање казне не застарује и може се понављати.

Суд може молиоца казнити због обесног понављања молбе за ублажавање казне (§ 121).

Д) Извршење судских одлука

1) Општа наређења

§ 304

Правноснажна и извршна је она одлука Црквеног суда против које нема правног лека.

Одлуку оглашује за извршну она власт која ју је донела у првом степену.

Кад је извршење одлуке у црквеном интересу, извршује се она по службеној дужности; иначе по предлогу странака. Извршење по службеној дужности покреће власт која је донела одлуку у првом степену.

Да би се приступило извршењу, потребно је да је прошао одлуком одређени рок у којем се одлука има извршити.

§ 305

Црквени судови као судске власти издају наредбу за извршење, а извршење ове наредбе спроводе или сами, као органи унутрашње црквене управе, или уз помоћ грађанске власти, а по прописима Правилника за извршење црквених пресуда и казна (§ 4).

2) У брачним споровима

§ 306

Коначне пресуде у брачним споровима којима је брак поништен или разведен, доставља Епархијски црквени суд који је судио у првом степену, по службеној дужности у овеном препису, канцеларијама парохијског надлежства оне парохије где је брак склопљен као и оних парохија где брачне странке живе, ако живе на подручју Великог црквеног суда ради увођења пресуде о престанку брака и о законитости деце у матице венчаних, односно крштених.

Надлежни парох дужан је, чим прими пресуду, убележити промену у матицама тачно према одредби пресуде.

3) У споровима о издржавању жене и деце

§ 307

Чим Црквени суд донесе привремену или коначну одлуку о издржавању жене и деце и о додељивању деце једном од родитеља, известиће о томе одмах, по службеној дужно-

сти, надлежни грађански суд и доставити му оверени препис одлуке, ради установљења висине издржавања. О томе ће Црквени суд у исто време известити и обе странке у брачном спору.

4) У кривичним стварима

§ 308

Пресуде по кривицама, у колико се тичу извршења црквених казна, достављају се у овереном препису надлежном епархијском Архијереју да нареди њихово извршење (§§ 4 и 305). По одлуци Архијереја, издаје и потписује наредбу за извршење судски повереник.

У случају потребе затражиће Суд за извршење судских одлука помоћ државне или самоуправне власти (§ 5).

5) У свештеничким споровима

§ 309

Правноснажне пресуде Црквених судова у свештеничким споровима достављају се надлежном епархијском Архијереју у овереном препису, ради извршења помоћу унутрашње црквене управе.

Ако се буде морала тражити и помоћ државне или самоуправне власти (§ 5) за извршење одлуке у оваквом спору, повешће се истовремено против кривца који је непослу-

шношћу изазвао потребу за мешање државне власти, кривични поступак за црквену кривицу из члана 208 слова а) тачке 2 Устава.

6) Провни лекови проиш извршења и обуставља извршења

§ 310

Кад црквеноуправна власт проводи извршење судски досуђене црквене казне, дозвољена је жалба против наредбе за извршење судског повереника само у случају, ако се наредба за извршење не подудара с одредбом пресуде.

Жалба се упућује Епархијском црквеном суду, који је решава коначно.

Жалба, по правилу, не обуставља извршење, осим ако то нареди епархијски Архијереј.

§ 311

Извршење правноснажне пресуде Црквеног суда може се обуставити у кривичним стварима које се воде по службеној дужности, само кад то захтева општи црквени интерес. Извршење обуставља се само за време док траје поступак за обнављање спора или за ублажавање казне.

VI

Прелазна наређења

§ 312

Под браком у смислу овог Поступка разуме се само црквени брак склопљен у православној цркви.

§ 313

Црквени судови поступаће са браком православних лица, склопљеним у другој хришћанској Цркви, по својим прописима.

§ 314

Изузетно од прописа § 13, могу за првих петнаест година од ступања на снагу црквеног Устава бити постављена и она свештена лица за чланове и секретаре Епархијских црквених судова која немају својства прописана чланом 104, 113 и 114 Устава, али су свршила средњу богословску школу и имају најмање десет година судске, црквено-просветне, парохијске или административне службе (члан 275 Устава).

§ 315

Са ступањем на снагу овог Поступка престају важити сви прописи који су до тога часа важили за суђење Судова у Српској православној Цркви.

§ 316

Овај Поступак донео је, на основу члана 1 Закона о Српској православној цркви и члана 63 тачке 12 Устава Српске православне цркве, Свети архијерејски сабор Српске православне Цркве.

Поступак ступа у живот кад се објави у службеном листу Српске православне Цркве, а обавезну снагу добива дана 1 јануара 1934 год.

РЕГИСТАР

(Бројеви у загради означају чланове, ван заграде стране)

Апелација, в. призив;

Архијереј, његова права као претседника епарх. суда 266;

Бегство, в. напуштање, кад је узрок разводу (95, 96) 14, 15;

Белешке, судске (80) 132;

Бигамија, (12) 43, (71, 93) 8, 13;

Болест, душевна или телесна — узрок за развод (103, 104) 81, телесна и душевна (102) 80;

Брак, закључење (88) 11, (91) 12, издавање прописа од стране цркве (64) 27, између хришћана и нехришћана (79, 93) 10, 14, кад је ваљан (5) 40, (8, 9) 41, кад је ништаван (5) 40, (38) 52, кад је склопљен (36) 51, кад се разводи (94) 14, кад се уништава (93) 13, као света тајна (1) 39, малолетника (72, 73, 93) 8, 13, мешовит 85, недозвољен (53) 57, неправославни — развод 89, нехришћански 89, нови ко не може закључити (113, 114) 85, оснажење ништавног (49) 55, поништење в. поништење, постанак 42, престанак без пресуде 71, престанак по пресуди — в. развод, са бесомучним или лудим (74, 93) 8, 13, са лицем испитаним за другога (82) 10, скла-

- пање 58, склопљен без сагласне изјаве воље (33, 35) 50, 51, склопљен мимо учешћа цркве (33, 34) 50, услови (1—3) 39, шта је (60) 5;
- Браколомство**, међусобни брак (81) 10;
- Бранилац**, брака (11) 101, (40) 113, 119;
- Брачна правила**, (63) 27;
- Брачне забране**, које су (37) 51;
- Брачне сметње**, због недостатка облика 50, због недостатка пуноважне изјаве воље 47, као битни недостаци (3) 40, као брачне забране (3) 40, које наступе после закључења брака (4) 40, личне (12) 42, ништаван брак док траје (13) 44, по грађ. законнику (69) 6, постојећи брак (12) 43, разрешење (51) 56, ранија четири брака (12) 43, ранија три брака (13) 44, уклањање (57) 59;
- Брачни другови**, права и дужности (69) 66;
- Брачни преговори**, (61) 5;
- Брачни спор**, код грађ. брака 219, Краља и чланова Краљ. дома (64) 27, надлежност (28) 108, надлежност црквених судова (6—8) 98, 99, противу несталих 217;
- Брачни уговор**, (107) 19;
- Брачни услови**, (11) 42, како се цене (4) 40;
- Важност брака**, цени се по службеној дужности (130) 156, православног брака ко оцењује (9) 41;
- Ваљаност**, брака — припремни поступак 179;
- Ванбрачни однос**, в. конкубинат (126) 90;
- Велики црквени суд**, (65—10) 27—31, кад оснажава пресуду (289) 238, кад ће поништити пресуду (290, 291—294) 238, 240—242, састав (14) 102;
- Венчање**, (64—66) 64, без предбрачног испита (37) 52, кад је извршено (36) 51, противно пропису требника (37) 52, упис у матице (68) 66;

- Бероисповест**, као брачна сметња (12) 43, (13) 44, (23) 46, (25) 47, (49) 55;
- Већање**, црквених судова (21, 22, 24) 105, 106;
- Вештак**, ко може бити (149) 167;
- Вештаци**, 167;
- Вештачење**, поступак (152—154) 168—169, рокуписа (157) 170, у припр. поступку (161) 173;
- Војна лица**, дозвола за брак (37) 51;
- Главна расправа**, 201, 193;
- Гласање**, у црквеним судовима (22, 24, 25) 105, 106;
- Грађански брак**, развод 219;
- Дарови**, брачни (61) 5;
- Двоженство**, в. бигамија;
- Деца**, додељивање (243, 247) 213, 215; из мешовитог брака (120, 121) 87, 88; из ништавног брака (48) 55, одлука о додељивању (129) 36, однос родитеља (74) 69, усвојење 70;
- Дисциплинска власт**, на главној расправи (215) 195;
- Докази**, извођење на главној расправи (230—232) 204—206, извођење у припремном поступку (160—163) 172—173;
- Доказна средства**, 157;
- Доказна средства**, шта су (124) 154;
- Допуштење**, за брак разведеним супрузима (101, 104) 17, 18;
- Достављање**, војним лицима (103) 144, кад се врши лично адресанту (96) 141, лицима у иностранству (104) 144, лицу непознатог боравишта (102) 144, обзнаном (98, 99) 142, 143, одлука и позива 138, позива за расправу (212) 194, тужбе на одговор (221) 198;
- Доставница**, (105) 145;

Дужности, брачне (108—111) 19, 21;
 Душевна болест, узрок за развод (103, 104) 81;
 Душевна ненормалност, в. болест, као брачна сметња (49) 55;
 Душевно стање, в. болест, в. неспособност, ненормално, као брачна сметња (27) 47, (28) 48;

Екскомуникација, в. искључење;
 Епархијски суд, састав (10) 100;
 Епархијски црквени суд, 31 и даље;

Жалба, в. правни лекови, кад је дозвољена (276) 230, кад јој нема места (272) 229, на наредбе и одлуке суд. тужиоца (277) 232, на наредбу за извршење (310) 251, не обуставља извршење (278) 232, на решење о обнови (299) 246, на решење цркв. суда (277) 232, шта садржи (279) 232;

Заблуда, о трудноћи невесте (27) 47, (31) 49, у личности као брачна сметња (27) 47, (30) 49;

Забране, брака — разрешење (54) 58, закључења другог брака (37) 51, ступања у брак (12) 43;

Заклетва, вештака (151) 168, кад се неће тражити од сведока (144) 164, сведока (140, 143, 145) 161, 163, 165, (166) 175, судског тумача (158) 171;

Законодавна власт, у црквеним пословима (51) 26;

Записник, код епарх. црквених судова (124) 35, накнадно исправљање (77) 131, о главној расправи (231, 234) 205, 208, о мирењу (194) 185, шта садржи (73) 129;

Записници, судски 128;

Застарелост, бракоразводне тужбе (108, 109) 83, брачних сметњи цени се по служб. дужности (130) 156;

Заступник странке, по закону и служб. дужности (56, 57) 120, по служб. дужности — постављење (60) 122, по овлашћењу — в. пуномоћник;

Заступници, странака 120;

Злочинац, ако закључи брак за време казне (78, 93) 9, 13;

Извођење, доказа на главној расправи (230) 204;

Извршење, обустава (311) 251, правни лекови (310) 251, судских одлука 248, у брачним споровима (309) 249, у кривичним стварима (308) 250, у свештеничким стварима (309) 250, у споровима о издржавању (307) 249, црквених казни и одлука (4, 5) 98;

Извршност, одлука епарх. цркв. суда (130) 36;

Издржавање, жене и деце (243, 248) 213, 216, жене у разводу и доцније (129) 36, за време трајања брачне парнице (100) 17;

Изостанак, странака са главне расправе (227, 228) 202, 203;

Изузеће, браниоца брака (55) 119, епархијских судова (30) 109, појединих епархијских судова (57) 31, судија (20) 104, судског тужиоца (41) 114, чланова црквеног суда, (119) 33, (17—20) 103, 104,

Искључење, браниоца брака (55) 119, јавности на главној расправи (213) 194, из црквене заједнице као брачна сметња (12) 43, (49) 55, судија црквеног суда (119) 33, (17—20) 103—104, судског тужиоца (41) 114;

Испит, брачни (63—65) 6, (68) 6, предбрачни (61) 61, предбрачни — одустанак (62) 62, предбрачни, последице (62) 62;

Испитано лице, забрана брака са другим (37) 52;

Исправе, као докази 157, потребне за склапање брака (60) 60;

Исправке, пресуде (242) 212;

Казна, ванредно ублажавање 247, због нарушеног реда 152, кад се може изрећи (125) 155, као брачна сметња (27) 48, (49) 56, кривична кад је узрок разводу брака (94) 14, ублажавање 228, црквене (4) 98;

Књига венчаних, упис (92) 12;

Кокубинат, (126) 90;

Кривице, верних — надлежност (28) 108;

Кривични поступак, ако се води против свештеног лица 223;

Лудило, неизлечиво — узрок развода (103) 81;

Малолетство, забрана брака (37) 51, као брачна сметња (12) 42, (13) 43;

Матице, венчаних (68) 66;

Мешовити брак, 85, склопљен у другој цркви (123) 88, судска надлежност (119, 122) 87;

Мирење, ако тужилац не дође (189, 190) 184, кад се од њега може одустати (187) 183, на главној расправи (229) 203, покушаји (184—200) 182—188, пре развода (98) 16;

Мировање, поступка (116) 150;

Молба, за обнављање поступка — начин подношења (296) 244, шта садржи (297) 244, за ублажење казне (302) 247;

Монашки завет, као брачна сметња (12) 43, (24) 47, (49) 54, престанак брака (82, 83) 72, 73;

Морална поквареност, узрок развода (105) 81;

Награда, вештацима (148) 167;

Надлежност, великог црквеног суда (29) 109, (74) 30, епарх. црквеног суда (129) 35, судска за мешовите бракове (119, 122) 87, у брачним споровима (99) 16, црквених власти за склапање брака (55) 58, црквених судова — месна 110, стварна 108;

Накнада, сведоку (147) 166;

Напуштање, злобно (95, 96) 77, 78, злобно кад је (71) 68;

Напуштање хришћанства, узрок за развод (94) 14;

Наредбе, привремене 213;

Невина страна, која је (6) 40;

Недозвољен брак, (53) 57;

Недостаци, у тужби или одговору — исправљање (224) 200;

Ненадлежност, суда — одбачај тужбе (224) 200;

Неплодност, (70) 67;

Нераћање, не могу супружници један од другог захтевати (70) 67;

Неспособност, за брачне дужности (75, 93) 9, 13, за вршење брачне дужности (27) 48, (32) 49, за вршење брачне дужности као сметња (49) 56;

Пестанак, брачног друга (97—101) 79, 80;

Нехришћански брак, 89;

Ништавни брак, оснажење (49) 55, поништење (47) 54;

Ништавност, брака (38) 52, (93) 13;

Нови брак, које лице не може закључити (113, 114) 85;

Обавезност, црквених општих прописа (39) 26;

Обнова поступка, 228, 242, последице (300) 246, поступак по молби (298) 245;

Образложење, пресуде (240) 212;;

- Обустава, извршења (311) 251, поступка услед смрти (45) 116;
- Обустављање, поступка (115) 149;
- Оглашење, брака (83—86) 10, 11, (90) 12, ступања у брак (63) 63;
- Одвајање, од стола и постеље (102) 17;
- Одвојен живот, (71—73) 68, 69, (243, 246) 213, 214, кад је разлог за развод (124) 69;
- Одговор, на тужбу шта садржи (222) 198;
- Одговорност, за склапање ништавог брака (6) 40, свештеника због склапања брака (59) 60;
- Одлагање, главне расправе (226) 201, рочишта (111) 147;
- Одлуке, епарх. цркв. суда (123) 34, (124) 35, кад су извршне (130) 36, 135, цркв. власти у питањима вере и црквене администрације (58) 27; црквених судова — доношење 105;
- Одлучивање, у црквеном суду (117, 121, 122) 33, 34;
- Одобравање, одлуке цркв. суда од стране архијереја (123) 34;
- Одсуство, злоковарно — в. напуштање, кад је узрок за развод (94) 14;
- Одустанак, од брачног испита (65—67) 6, од брачног испита кад не даје право на накнаду штете (68, 70) 6, 7, од предбрачног испита (62) 62; од приватне тужбе (43, 44, 48) 115—117;
- Окривљени, испитивање (207) 191;
- Оснажење, ништавог брака (49) 55, поступак (50) 56;
- Осуђеници, забрана брака (37) 52;
- Отмица, (76, 93) 9, 13, (89) 12, као брачна сметња (27) 47, (29) 48, (49) 56;
- Отпадништво, од православне вере (116) 86, развод (107) 82;

- Парох, који је надлежан за склапање брака (55, 56) 58, 59, надлежан за предбрачни испит (61) 62;
- Патријаршија, 23;
- Побачај, хотимичан (94) 77;
- Повереници, судски (26) 107;
- Повраћај, у пређашње стање (114) 148;
- Поднесци, црквеном суду 125;
- Позив, за расправу (212) 194; судски 134;
- Полно општење, ако супружници продуже (49) 56;
- Поништај, брака — докле се може повести спор (170) 178, припремни поступак 177; предбрачног испита (62) 63;
- Поништење, брака због уклоњених сметњи (43) 53, који је већ престао (41) 53, малолетника (42) 53, по захтеву брачног друга (44—46) 54, последице (48) 55, по службеној дужности (39, 40) 52, ништавог брака (47) 54;
- Поравнање, у свештеничким споровима (260) 222;
- Последице, развода брака (110, 112) 83, 84;
- Пословање, црквених судова (3) 98;
- Постојећи брак, као брачна сметња (49) 54;
- Поступак, главни 193, деоба (159) 172, за црквене судове (63) 27; припремни 172, припремни — ко води (164) 174, о ваљаности брака 179, о поништењу брака 177, о разводу брака 181, о разводу, отварање (199) 187, у кривичним стварима 189, споредни 213;
- Поступци, посебни 217;
- Потврда, пријема поднеска (70) 127;
- Права и дужности, брачних другова 66;
- Правна помоћ, државних и самоуправних власти (5) 98, међу црквеним судовима (27) 107;

- Правни лекови**, 228, начин предаје (274) 230, поступак (285—286) 235—236, разматрање код Великог цркв. суда 237;
- Православна црква** 23, 25;
- Празници**, када суд не ради (117) 151;
- Празнични дани**, како се рачунају у погледу рока (107) 146;
- Превара**, (77, 93) 9, 13, о трудноћи невесте (27) 47, (31) 49, у личности као брачна сметња (30) 49, (27) 47;
- Преговори**, брачни (61) 5;
- Предбрачни испит**, (61) 61, одустајак (62) 62, поништај (62) 63, последице (62) 62;
- Предлог**, тужиоца на главну расправу (233) 207;
- Предлози**, докле их странке могу стављати (225) 201;
- Председник**, епарх. црквеног суда (125) 35; епарх. суда (269) 226;
- Прелазна наређења**, брачних правила 91, судског поступка (312—316) 251—252;
- Прељуба**, (88—91) 74—76, (94) 14, као брачна сметња (13) 44, (26) 47;
- Препис**, аката (81, 82) 132, 133;
- Престанак**, брака без пресуде 71, брака по пресуди — в. развод;
- Пресуда**, 209, докле се мора изрећи (241) 212, доношење (125) 154, епарх. суда — разматрање по служб. дужности (271) 229, епарх. судова — које разматра велики црквени суд (29) 109, епарх. цркв. судова (74) 30, исправка (242) 212, у кривичним споровима (238, 239) 210, 211;
- Преудаја**, за време мужевљевог отсуства (97) 16;
- Преузимање тужбе**, од стране приватног учесника (49—51) 117—118, од стране суд. тужиоца (43, 45) 115, 116;

- Приватни тужилац**, 115, лично учешће (46, 47) 116;
- Приватни учесник**, 117 и даље;
- Приватно-правна потраживања**, из односа брака, цени државни суд (10) 41;
- Привремене наредбе**, 213;
- Призив**, в. правни лекови, где је дозвољен (280) 233, кад се може уложити (283) 234, начин предаје (284) 235, обуставља извршење (282) 234, шта садржи (281) 233;
- Принуда**, као брачна сметња (27) 47, (29) 48, (49) 56, при закључењу брака (87) 11;
- Припремни поступак**, в. поступак;
- Проглашење**, брачног друга мртвим (81) 72;
- Против живота**, свог супруга ако ко што предузима (93, 94) 14, свога супруга ко ради (13) 44 свога супруга ко ради — развод (92—93) 76—77;
- Пропуштање**, рокова или рочишта (44) 116;
- Противтужба**, (222) 199;
- Пуномоћник**, кад се одређује и ко може бити (61—64) 123—125;
- Рађење о глави**, в. против живота;
- Развод**, брака 74, не може се уговорити (103) 18, неправославних (124) 89, припремни поступак 181, узроци (94) 14, ко може тражити (86) 74, мирење (98) 16, последице (110, 112) 83, 84, узроци 74;
- Разгледање**, списка (81) 132;
- Разлучење**, од заједничког живота (102) 17, неправославног брака (124) 89;
- Разрешење**, брачних забрана (54) 58, од брачних сметњи (51, 52) 56, 57;
- Растављање**, брачних другова кад је допуштено (71) 67;

Рок, кад је допуштен (112—113) 148, за жалбе на одлуке цркв. власти (40) 26, за одговор на тужбу (221) 198, за подношење правних лекова (273) 230, општи (109) 146;

Рокови, 145;

Рочиште, 147, за главну расправу (223) 199;

Рукоположење, за епископа — престанак брака (84) 73;

Сабор, Св. архијерејски (51) 26;

Саслушање, уношење у записник (73) 129;

Састав, вел. црквеног суда (66) 28, епарх. црквеног суда (111) 31;

Сведок, ако је неписмен (143) 164, дужност сведочења (139) 161, кад не мора сведочити (138) 160, кад се не сме саслушати (137) 159, саслушање (140, 141, 146) 161, 162, 166, саслушање у припр. поступку (166) 175;

Сведоци, венчања (67) 65, забрана брака без њих (37) 52, као доказно средство 159;

Сведоџбе, в. исправе;

Свештенички спорови, 220;

Свештенички чин, као брачна сметња (12) 43, (24) 47;

Свештено лице, брачна сметња (49) 55;

Синод, Св. архијерејски (53) 26;

Склапање, брака 58;

Смрт, приватног тужиоца (45) 116, обустављање поступка (115) 149, престанак брака (80) 72;

Сродство, ако постоји међу особљем цркв. суда (12, 15) 101, 102, двородно (16, 17) 44, духовно (21, 22) 46, као брачна сметња (12) 42, (13) 43, које разводом не престаје (111) 84, крвно (14, 15) 44, међу члановима цркв. суда (116) 33, не престаје смрћу једног брачног друга (80) 72, по усвојењу (21, 22) 46, трородно (18, 19) 45;

Сродници, ако закључе брак (80, 93) 10, 14;

Споредни поступак, тужбе (230) 210;

Споредни захтеви, тужбе (230) 210;

Спор, брачни код грађан. брака 219, брачни противу несталих 217, изијеђу свештених лица — надлежност (28) 108, свештенички 220;

Старалац, права и дужности према старанику (78) 71;

Странка, кад је неспособна или отсутна — постављење заступника 120, у суд. поступку 113;

Страх, као брачна сметња (49) 56;

Судови, црквени 100;

Судска власт, црквена 97;

Судски одмор, (118—120), 151, 152;

Судски повереници, (26) 107;

Судски позиви, 134;

Судски поступак, не може се водити пред више судова (129) 156, општа наређења 153, по службеној дужности (127) 155;

Судски тужилац, 113;

Судску власт, ко и како врши (9) 100;

Суђење, на главној расправи (213) 194;

Сукоб, надлежности између епарх. судова (75) 31, надлежности црквених власти (64) 27;

Супружници, права и дужности 5;

Таксе, црквене (12) 23, (258) 36;

Трошак, заступника по служб. дужности (59) 122;

Трошкови, ко их сноси (266—268) 225, 226, поступка 224, суд. поступка (237) 210;

Трудноћа, предбрачна (31) 49, (54) 58, (106) 19, разведене жене или удовице (105, 106) 18, 19;

Тумач, судски 171;

Тужба, достављање на одговор (221) 198, за развод брака (200) 188, из обести или очигледно неоснована (224) 200, како се предаје (220) 198, обаве-

- зност испита (126) 155, позив за предају (168) 176,
шта садржи (218, 219) 196, 197, у свештеничком
спору (261) 223;
- Тужилац, приватни 115, судски 113, (11) 101, судски код
епарх. цркв. суда (115) 32;
- Тутор, права и дужности према штићенику (78) 71;
- Ублажавање, казне 247;
- Увиђај, судски 167, 170, судски у припр. поступку
(161) 173;
- Уговор, какав супружници не могу склопити (7) 41;
- Удовица, ако је остала трудна (105, 106) 18, 19;
- Упис, венчања у матице (68) 66;
- Управна власт, црквена (53) 26;
- Уредбе, које издаје црквена власт (39) 25;
- Усвојење, деце 70;
- Усвојилац, права према усвојенику (77) 70;
- Устав, црквени (24) 24;
- Уток, в. жалба;
- Учешће, прив. тужиоца у поступку (46) 116;
- Црквена власт, која је и како се врши 23;
- Црквени судови, 100, надлежност 108, епархијски 31
и даље, велики — в. Велики црквени суд;
- Црквени суд. поступак, (63) 27.

САДРЖАЈ

I

Страна

А.

- Грађански законик за Краљевину
Србију — Глава II — §§ 60—111* 5—21

Б.

- Закон о Српској Православној Цркви
Поједине одредбе* 23—24

В.

- Устав Српске Православне Цркве
Поједине одредбе* 25—
Велики црквени суд 27—31
Епархијски црквени суд 31—

II

**Брачна правила
Српске православне Цркве**

I

- Црквени брак, његово биће, облик
и важност* 39

	Страна
II	
<i>Постанак брака</i>	
А) Брачни услови	42
Б) Брачне сметње	
1) Личне сметње	42
2) Сметње због недостатка пу- новажне изјаве воље	47
3) Сметње због недостатка облика	50
В) Брачне забране	51
Г) Последице брачних сметњи и за- брана	52
1) Ништаван брак	
а) Поништење брака	52
б) Последице поништења брака	55
в) Оснажење ништавног брака	55
г) Разрешење од брачних сметња	56
2) Недозвољен брак	57
Д) Склапање брака	
1) Надлежна црквена власт	58
2) Припреме за склапање брака	
а) Потребне писмене изјаве	60
б) Предбрачни испит	61
в) Оглашење ступања у брак	63
3) Венчање	
а) Чин венчања	64
б) Сведоци венчања	65
в) Упис венчања у матице	66

III

Права и дужности брачних другова

А) Узајамна права и дужности	66
Б) Права и дужности у погледу деце	

	Страна
1) Према рођеној деци	69
2) Према осталој деци	
а) Усвојење	70
б) Туторство и старатељство	71
IV	
<i>Престанак брачне везе</i>	
А) Престанак брака без пресуде	
1) Опште наређење	71
2) Узроци престанка	72
а) Смрт	72
б) Проглашење брачног лица мртвим	72
в) Полагање монашког завета	72
г) Рукоположење за Епископа	73
Б) Престанак брака по пресуди (развод)	
1) Општа наређења	74
2) Бракоразводни узроци	
а) Прељуба	74
б) Рађење о глави брачном другу	76
в) Хотимичан побачај	77
г) Злобно напуштање брачног друга	77
д) Нестанак брачног друга	79
ђ) Телесна и душевна болест	80
е) Морална поквареност	81
ж) Отпадништво од право- славне вере	82
3) Застаревање бракоразводне тужбе	83
4) Последице развода брака	83

V

Мешовити брак	85
-------------------------	----

VI

Разрешење брака склоњеної ван
православне цркве

А) Брак хришћана друге вероиспо- вести	89
Б) Нехришћански брак	89

VII

Ванбрачни однос (конкубинат)	90
--	----

VIII

Прелазна наређења	91
-----------------------------	----

III

Поступак

За судове у Српској православној Цркви

I

Уводна наређења	97—100
---------------------------	--------

II

Црквени судови

А) Организација и састав судова	100
Б) Искључење и изузеће судија	103
В) Већање и гласање	105
Г) Судски повереници	107

Д) Међусобна помоћ црквених судова	107
Ђ) Надлежност црквених судова	
1) Стварна надлежност	108
2) Месна надлежност	110

III

Странке

А) Судски тужилац	113
Б) Приватни тужилац	115
В) Приватни учесник	117
Г) Бранилац брака	119
Д) Заступници странака	
1) Заступник по Закону и слу- жбеној дужности	120
2) Заступници по овлаштењу (пу- номоћници)	123

IV

Ойштење суда и странака

А) Поднесци	125
Б) Записници	128
В) Судске белешке	132
Г) Разгледање списка и узимање пре- писа	132
Д) Судски позиви	133
Ђ) Судске одлуке	135
Е) Објављивање и достављање суд- ских одлука и позива	138
Ж) Рокови	145
З) Рочишта	147

	Страна
И) Пропуштање рокова и рочишта и повраћај у пређашње стање . . .	148
Ј) Обустављање, прекид и мировање поступка	149
К) Празници и судски одмор . . .	151
Л) Држање реда и казне због нарушења реда	152

V

Судски поступак

А) Општа наређења	153
Б) Доказна средства	
1) Исправе	157
2) Сведоци	159
3) Вештаци и судски увиђај . .	167
4) Судски тумач	171
В) Ток поступка	
1) Деоба поступка	172
2) Припремни поступак	
а) Општа наређења	172
б) У брачним споровима	
аа) О поништењу брака .	177
бб) О ваљаности брака .	179
вв) О разводу брака . . .	181
в) У кривичним стварима . .	189
3) Главни поступак	
а) Општа наређења	193
б) Тужба, одговор и против-тужба	196
в) Решавање тужбе и одговора, одређивање главне расправе	199

	Страна
г) Главна расправа	201
д) Пресуда	209
4) Споредни поступак и привремене наредбе	213
5) Посебни поступци	
а) У брачном спору против несталих	217
б) У брачним споровима лица везаних тзв. грађанским браком	219
в) У свештеничким споровима	220
г) У случају кривичнога поступка против свештеног лица пред државним судом .	223
6) Трошкови поступка	224
7) Нарочита права претседника Архијереја у суђењу Епархијских црквених судова	226
Г) Правни лекови, обнављање поступка и ванредно ублажавање казне	
1) Општа наређења	228
2) Жалба (уток)	230
3) Призив (апелација)	283
4) Поступак с правним лековима	
а) Код Епархијских црквених судова	235
б) Код Великог црквеног суда	237
5) Обнављање поступка	242
6) Ванредно ублажавање казне .	247
Д) Извршење судских одлука	
1) Општа наређења	249
2) У брачним споровима	249

	Страна
3) У споровима о издржавању жене и деце	249
4) У кривичним споровима . . .	250
5) У свештеничким споровима . .	250
6) Правни лекови против извр- шења и обустава извршења .	251

VI

Прелазна наређења	251
-----------------------------	-----

Регистар

Садржај

Ревизија последњег табака
одобрена 21 јануара 1938.

33025

